

Jaarverslag bodemsanering over 2005

Een rapportage van de bevoegde
overheden bodemsanering

rivm

Rijksinstituut
voor Volksgezondheid
en Milieu

VROM

Jaarverslag bodemsanering over 2005

Een rapportage van de bevoegde overheden bodemsanering

mei 2006

Voorwoord

Het werkveld bodemsanering blijft in beweging. Dit Jaarverslag Bodemsanering geeft inzicht in de belangrijkste ontwikkelingen in 2005. Het is tot stand gekomen met medewerking van de provincies en gemeenten die bevoegd gezag voor de Wet bodembescherming zijn. Daarnaast hebben experts van zowel binnen als buiten het werkveld een bijdrage geleverd. Dit Jaarverslag geeft hiermee een goed beeld van het werk dat in het afgelopen jaar is verzet.

Een belangrijke taak van de overheid is het verzamelen, beheren en verstrekken van informatie over de kwaliteit van de bodem. Daarmee wordt de aanwezigheid van verontreinigingen in een vroeg stadium zichtbaar. Risico's voor mens en milieu, zowel bij het huidige gebruik van de bodem als bij bijvoorbeeld nieuwbouwprojecten, zijn hierdoor tijdig bekend. Het Landelijk Informatiebeheer Bodem (LIB), een in 2005 door de gezamenlijke bevoegde overheden gestart project, helpt de overheid voor een belangrijk deel in het vervullen van deze taak. Het LIB heeft de taken meegekregen om de infrastructuur rondom (bodem)informatiebeheer verder te versterken en om methoden voor de overheden te ontwikkelen waarmee ze hun bodemactiviteiten kunnen programmeren.

We kunnen constateren dat externe initiatiefnemers een steeds grotere rol bij bodemsanering gaan spelen. Dit zijn de private en publieke partijen en particulieren die geen gebruik maken van het bodemsaneringsbudget van de overheid. Het aantal saneringen dat door deze partijen wordt gefinancierd, is het afgelopen jaar opnieuw gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Daarnaast zijn er initiatieven van financiers en verzekeraars die bodemsanering zijn gaan zien als een noodzakelijke voorwaarde voor de exploitatie van hun ontwikkelingsgebieden. We verwachten dat deze tendensen de komende jaren worden doorgezet en zelfs worden versterkt doordat bodemsanering (of eigenlijk het bruikbaar maken van de bodem) en herontwikkeling steeds meer samengaan.

Naast deze positieve ontwikkelingen verdienen een aantal andere zaken extra aandacht. In dit Jaarverslag is daarbij de ondergrond en het diepere grondwater genoemd. Het goed beheren van dit compartiment door onder meer het beheersen van grondwaterverontreinigingen wordt steeds belangrijker. De overheden zullen het initiatief nemen en met externe initiatiefnemers, branches of samenwerkingsverbanden op zoek gaan naar gebiedsgerichte oplossingen. In een aantal gebieden van Nederland heeft dat al geleid tot de gewenste bescherming van strategische grondwatervoorraden.

In dit Jaarverslag zijn enkele praktijkvoorbeelden opgenomen. Deze voorbeelden geven aan dat er bij bodemsanering meer komt kijken dan alleen het reinigen van grond en grondwater. Ze geven een indruk van de dynamiek van dit werkveld en laten nog eens duidelijk zien welke taken de overheden nu eigenlijk vervullen.

Graag willen we tot slot iedereen bedanken die een bijdrage aan dit Jaarverslag heeft geleverd.

Ruud Cino
Voorzitter VNG-IPO-VROM-overleg

Wout de Vogel
Coördinator Landelijke Informatiebeheer Bodem

Inhoudsopgave

1	De voortgang samengevat	7
2	Het Jaarverslag	9
	2.1 Opzet	9
	2.2 Afbakening	9
3	Twee maatschappelijke opgaven	11
	3.1 Verandering in maatschappelijke opgave	11
	3.2 Actief beheer als uitgangspunt	12
4	Bodemsanering in 2005	17
	4.1 2005 in cijfers	17
	4.2 Aandachtspunten en de rol van de overheid	21
	4.3 Verantwoording van overheidsprestaties	24
	4.4 Informatiebeheer als basis voor sturing	24
	4.5 Bodemsanering volgens anderen	25
5	Thema's voor de toekomst	27
6	Conclusies	29
 Bijlagen		
1.	Resultaat monitoringsindicatoren	31
2.	Samenvatting enquête	43
3.	Bodemsanering door bijzondere initiatiefnemers	46
4.	Bodemsaneringsbeleid op hoofdlijnen	53
5.	Informatiebronnen Jaarverslag	57
6.	Geraadpleegde documenten	59
7.	Begrippenlijst	60
8.	Colofon	64

1 De voortgang samengevat

In het kalenderjaar 2005 is in Nederland op 1.447 locaties de uitvoering van een bodemsanering afgesloten. Op veel meer locaties zijn bodemonderzoeken uitgevoerd. Het doel van deze activiteiten is het herkennen en wegnemen van risico's als gevolg van bodemverontreiniging.

Dankzij de in 2004 afgeronde inventarisaties van het Landsdekkend Beeld¹ weten de bevoegde overheden² waar mogelijk bodemverontreiniging aanwezig kan zijn. In totaal gaat het om 425.000 locaties. In de bodeminformatiesystemen van de overheden is van deze locaties de meest actuele informatie over de verontreinigingssituatie beschikbaar. Deze informatie wordt door de overheden gebruikt om, op programmatische wijze, bodemonderzoeken en -saneringen in te plannen.

In 2005 hebben de bevoegde overheden verschillende vervolgstappen gezet ten aanzien van de geïnventariseerde locaties. Op de eerste plaats is een landelijke data-analyse uitgevoerd waarbij expertise en ervaringen bij elkaar is gebracht. Hieruit blijkt dat voor enkele categorieën verontreinigingen de kans op de aanwezigheid van risico's laag is. Voor deze locaties, het gaat om 180.000 van de 425.000 locaties, is aan de bevoegde overheden geadviseerd om geen vervolgonderzoek in te stellen. Ten tweede hebben verschillende provincies en gemeenten zelf hun eigen overzichten verder geanalyseerd. Naar aanleiding daarvan hebben de overheden opdrachten voor historische en oriënterende onderzoeken van in totaal 30.000 tot 40.000 locaties in de markt gezet. Dit aantal komt bovenop de onderzoeken van de reguliere aanpak.

De landelijke beschikbaarheid van informatie heeft het tevens mogelijk gemaakt om een analyse van het tempo van de bodemsaneringsoperatie te maken. Hierbij is het

aantal onderzoeken en saneringen dat is uitgevoerd in 2004 vergeleken met het totaaloverzicht van het Landsdekkend Beeld. Om het ijkpunt van 2015³ te halen blijkt dat uitgaand van een gelijkmatige groei een jaarlijkse versnelling in het uitvoeren van onderzoek en sanering met 8 tot 10% noodzakelijk is. In 2005 is voor het aantal saneringen een versnelling van 19% geconstateerd. Het aantal nader onderzoeken is weliswaar vrijwel gelijk gebleven, maar het aantal uitgevoerde historische en oriënterende onderzoeken is sterk toegenomen. Uit deze cijfers blijkt dat de vastgestelde versnelling van 8 tot 10% in 2005 ten opzichte van 2004 is gehaald.

De komende jaren zal blijken of deze versnelling kan worden doorgezet. Dit zal vooral afhangen van de externe initiatiefnemers, omdat de bevoegde overheden werken binnen een tot 2010 vastgesteld budget. De huidige meerjarenprogramma's van de bevoegde overheden zijn opgesteld in 2004 en daardoor niet ingericht op het, in 2005 afgesproken, 2015-ijkpunt.

De sleutel tot het bereiken van de doelstelling van de bodemsaneringsoperatie ligt dus bij externe initiatiefnemers⁴. Dat besef heeft enkele jaren geleden geleid tot een aanpassing van het bodem-beleid, waardoor (markt)partijen worden gestimuleerd om de bodem te saneren. De beleids-aanpassingen hebben op 1 januari 2006 geleid tot een wijziging van de Wet bodembescherming. Dankzij de inventarisaties van het Landsdekkend Beeld kunnen de initiatiefnemers, op het moment dat ze op een locatie bijvoorbeeld woningen willen bouwen of natuur willen gaan ontwikkelen, door de beschikbare informatie tijdig rekening houden met de bodemkwaliteit.

De betere beschikbaarheid van informatie, de verlaging van administratieve lasten bij de voorbereiding op een sanering en de stimuleringsregelingen van de (lokale)

¹ In 2004 en de jaren daarvoor hebben de bevoegde overheden een inventarisatie gedaan naar locaties waar mogelijk een verontreiniging is ontstaan in de periode voor 1987. Deze inventarisatie heeft een landsdekkend beeld opgeleverd van locaties met mogelijke bodemverontreiniging.

² Het bevoegde gezag bodemsanering bestaat op basis van de Wet bodembescherming uit 12 provincies en 29 gemeenten. In bijlage 7 is een overzicht van deze overheden opgenomen.

³ Zie paragraaf 3.1 voor een toelichting.

⁴ Externe initiatiefnemers zijn voor dit Jaarverslag een verzamelnaam voor alle publieke en private partijen en particulieren die bodemsaneringen initiëren en financieren (de zogenaamde SEB). De saneringen waar tenminste 1 euro vanuit het bodemsaneringsbudget wordt bijgedragen, wordt een overheidssanering genoemd (de zogenaamde Wbb of ISV).

overheid hebben geleid tot een toename van het aantal saneringen. De meeste saneringen (in aantallen) worden uitgevoerd door externe initiatiefnemers. Hun aandeel in de bodemsaneringsoperatie wordt ook in financiële zin steeds groter. Deze partijen richten zich vooral op de bovengrond (de bovenste bodemlaag), omdat deze investeringstechnisch interessant is. Mede hierdoor, maar ook door de afronding van een grote sanering in 2005, is het aantal gesaneerde hectares bovengrond in 2005 ten opzichte van 2004 verdriedvoudigd tot ruim 7.500 hectare. Opvallend is verder dat de externe initiatiefnemers meestal kiezen voor de volledige verwijdering van de verontreiniging om aansprakelijkheid in de toekomst te voorkomen.

De externe initiatiefnemers saneren vooral vanwege een maatschappelijke aanleiding. Hieruit blijkt dat bodemsanering en ruimtelijke ontwikkelingen steeds meer tegelijkertijd worden opgepakt. Van alle afgeronde bodemsane-

ringen in 2005 werd 86% geïnitieerd door een ruimtelijk project. Voor deze projecten is een bodemsanering noodzakelijk om risico's in de toekomstige bestemming of tijdens het gebruikrijp maken weg te nemen.

Daar waar de externe partijen bij voorkeur aan de slag gaan met de ruimtelijk interessante locaties, daar concentreert de overheid zich bij de uitvoering meer op de complexe verontreinigingssituaties. Vaak zijn dat grondwaterverontreinigingen of grote bodemverontreinigingen rondom bijvoorbeeld voormalige gasfabrieken of stortplaatsen. Bovendien zorgt de overheid voor risicobeheersing bij die verontreinigde bodems, waarvan de sanering voor externe initiatiefnemers niet interessant of rendabel is. De overheid blijft daarmee een belangrijke saneerder en initiatiefnemer, maar voor de reguliere gevallen verschuift haar rol naar die van informatieverstrekker, risicobewaker en beheerder van bodemkwaliteit.

2 Het Jaarverslag

2.1 Opzet

Met dit Jaarverslag informeren de bevoegde overheden de Tweede Kamer over de bodemsanerings-operatie in 2005. In dit verslag zijn ook de saneringen meegenomen, die door externe initiatiefnemers zijn geïnitieerd en gefinancierd. De verplichting tot het opstellen van een Jaarverslag bodemsanering is opgenomen in de Wet bodembescherming en uitgewerkt in daaronder ressorterende regelgeving.

In het Jaarverslag bodemsanering over 2004 is de Tweede Kamer geïnformeerd over het aantal te onderzoeken en te saneren locaties in het kader van de bodemsaneringsoperatie. Daarbij is gesteld dat op 425.000 locaties een ernstige bodemverontreiniging aanwezig kan zijn en bij de huidige beschikbare informatie tenminste een vervolgonderzoek nodig is, dat echter niet altijd tot sanering zal hoeven leiden. Het overzicht speelt een grote rol bij het plannen van de operatie en het informeren over de kwaliteit van de bodem. Het jaar 2005 is het eerste jaar waarin de afgeronde aantallen onderzoeken en saneringen kunnen worden gerelateerd aan het Landsdekkend Beeld. Het resultaat daarvan is terug te vinden in hoofdstuk 4.

Dit Jaarverslag geeft ook een overzicht van de werkzaamheden die niet altijd in cijfers zijn uit te drukken. De praktijkvoorbeelden en toelichtingen die aan het Jaarverslag zijn toegevoegd, maken duidelijk welke wereld achter de cijfers schuil gaat.

Bodemsanering is in toenemende mate onderdeel van ruimtelijke en maatschappelijke processen. Dit levert een tweede opgave naast de beheersing van de risico's van bodemverontreiniging, namelijk het tijdig en efficiënt geschikt maken van locaties voor maatschappelijk en economisch gebruik. In hoofdstuk 3 zijn deze twee opgaven toegelicht.

In hoofdstuk 4 is het resultaat van de bodem-saneringsoperatie in 2005 toegelicht aan de hand van het aantal afgeronde onderzoeken en saneringen. Ook is in dit hoofdstuk ingegaan op de meest in het oog springende ontwikkelingen die uit de cijfers blijken. Zo is verder ingegaan op de toegenomen maatschappelijke participatie in bodemsanering, de verbeterde risicobeheersing en de

veranderende aanpak van grondwaterverontreiniging. Uit deze gegevens volgt welke thema's in de toekomst belangrijk worden, dit is verder uitgewerkt in hoofdstuk 5. Het Jaarverslag wordt in hoofdstuk 6 afgerond met conclusies.

Dit Jaarverslag maakt gebruik van meerdere informatiebronnen: de monitoringssystematiek, een enquête onder de bevoegde overheden en de inbreng van enkele bijzondere initiatiefnemers. In de bijlagen 1 tot en met 3 zijn de resultaten van deze informatiebronnen samengevat. De hoofdlijnen van het bodemsaneringsbeleid en overzichten van informatiebronnen voor dit Jaarverslag en geraadpleegde documenten zijn opgenomen in de bijlagen 4, 5 en 6.

In dit Jaarverslag komen begrippen voor die in de dagelijkse uitvoeringspraktijk gewoon zijn, maar die vreemd zijn voor lezers die niet dagelijks met dit beleidsterrein te maken hebben. In bijlage 7 is daarom een toelichting opgenomen op begrippen zoals 'functiegericht saneren', 'bodemsaneringsoperatie' en 'Landsdekkend Beeld'.

In diverse bijeenkomsten hebben experts, grootsaneerders en vertegenwoordigers uit andere werkterreinen hun bijdragen geleverd. In bijlage 8 zijn deze personen en organisaties genoemd. Ze hebben allen bijgedragen om in dit Jaarverslag een goed beeld te geven van alles wat er in 2005 rondom bodemsanering heeft gespeeld.

2.2 Afbakening

Dit Jaarverslag heeft betrekking op de aanpak van bodemverontreiniging die is ontstaan in de periode vóór 1987. De aanpak van verontreiniging van ná 1 januari 1987 is eveneens geregeld in de Wet bodembescherming. Deze nieuwe gevallen van verontreiniging moeten op grond van de zorgplichtartikelen van de Wet bodembescherming en de Wet milieubeheer direct en volledig ongedaan worden gemaakt. In bijlage 1 is een indicatie gegeven van het aantal in 2005 ontstane en ongedaan gemaakte nieuwe gevallen van verontreiniging.

Ten slotte zijn in dit Jaarverslag alleen de werkzaamheden genoemd die worden gemeld aan de bevoegde overheden. De verplichting om bodemonderzoeken te melden bij het bevoegde gezag geldt alleen voor de ernstige verontreinigingen. Om die reden zijn niet alle on-

derzoeken opgenomen in de landelijke databases. Op dit moment wordt gewerkt aan methoden om de databases te koppelen, waardoor het mogelijk is om informatie uit te wisselen en als landelijk overzicht te presenteren. Dit

is essentieel om het overzicht voor de identificatie van de locaties met een risico voor mens en milieu actueel te houden en is daarmee bepalend voor de sturing binnen de bodemsaneringsoperatie.

3 Twee maatschappelijke opgaven

3.1 Verandering in maatschappelijke opgave

Begin jaren '80 werd de Nederlandse samenleving opgeschrikt door de vondst van gifvaten in Lekkerkerk. Dit was het startsein van de bodemsaneringsoperatie. Van die eerste paniek van 25 jaar geleden is allang geen sprake meer. Bovendien is in 2005 veel meer bekend over de omvang en de ernst van het totale probleem. Na een kwart eeuw hebben de wet- en regelgeving en het beleid zich ontwikkeld tot wat het nu is. Hieronder volgt een beknopt overzicht van de beleidsontwikkelingen dat start bij de BEleidsVERnieuwung bodemsanering (BEVER).

BEVER (1994)

Het oorspronkelijke saneringsbeleid streefde naar een volledige verwijdering van de verontreiniging. Inmiddels is bekend dat dit technisch en financieel niet haalbaar is en dat dit ook milieuhygiënisch niet noodzakelijk is. In het huidige beleid staat de afstemming tussen het gebruik en de kwaliteit van de bodem centraal. De kwaliteit en de functie die de bodem vervult (of gaat vervullen) moeten met elkaar in overeenstemming zijn. Vanaf medio jaren '90 is onder de noemer BEVER een beleidsvernieuwing in gang gezet waarin functiegericht saneren en aansluiting bij ruimtelijke ontwikkelingen op lokale schaal centraal staan.

NMP-doelstellingen voor bodemsanering (1998)

In het Nationaal MilieubeleidsPlan 3 uit 1998 zijn voor bodemsanering twee doelstellingen opgenomen. De eerste doelstelling is het verkrijgen van een landsdekkend beeld van de bodemverontreiniging. Hiermee is het mogelijk om een inschatting te maken van het aantal noodzakelijke onderzoeken en saneringen, de zogenaamde werkvoorraad van het Landsdekkend Beeld. De bevoegde overheden hebben deze doelstelling op tijd, namelijk voor 2005, weten te realiseren. De werkvoorraad bestaat uit circa 425.000 locaties waarvoor, op basis van de huidige beschikbare informatie, een vervolgstap nodig is.

De tweede doelstelling is om voor 2030 de totale bodemverontreinigingsproblematiek te beheersen⁵. Overheden kunnen de activiteiten die ze uitvoeren om de werkvoorraad aan te pakken over deze periode programmeren. Dit is de oorsprong en startpunt van dit Jaarverslag. Het heeft als primair doel om de voortgang en haalbaarheid van de 2030-doelstelling te volgen. Voor dit doel is een monitoringssystematiek gemaakt. Deze systematiek meet onder meer de aantallen afgeronde onderzoeken en saneringen in een kalenderjaar.

De Staatssecretaris van VROM heeft de Tweede Kamer op 7 april 2005 een brief gezonden waarin hij aangeeft dat voor 2015 alle locaties met risico's voor mens en milieu bij huidig gebruik moeten zijn beheerst. Hiermee is in de aanpak van bodemsanering een extra mijlpaal geïntroduceerd ten aanzien van risicobeheersing bij het huidige gebruik van de bodem. De 2030-doelstelling heeft betrekking op alle gevallen van ernstige verontreiniging, ongeacht de locatie en situatie waar de verontreiniging zich bevindt. Het daadwerkelijk verwijderen van de verontreiniging vindt zoveel mogelijk plaats in samenhang met ruimtelijke ontwikkelingen. Hierdoor wordt een deel van de kosten gedragen door externe initiatiefnemers.

De twee maatschappelijke opgaven

De twee doelstellingen van het NMP3 zijn verbonden aan het wegnemen van risico's van bodemverontreiniging. Dit is nog altijd een actuele maatschappelijke opgave.

Daarnaast is er in de afgelopen jaren een tweede maatschappelijke opgave bijgekomen. Dat is het ondersteunen van maatschappelijke en economische processen op locaties waar sprake is van bodemverontreiniging. De saneringen die hier worden ingezet hebben vooral tot doel om verontreinigde terreinen op milieuverantwoorde wijze 'gebruiksrijp' te maken. Voorbeelden van deze saneringen zijn graafwerkzaamheden op verontreinigde locaties, zoals bij een bouwproject, voor kwaliteitsverbeteringen die nodig zijn om een natuurgebied te ontwikkelen of bij het ontwikkelen van voormalige stort-

⁵ Oorspronkelijk was dit jaartal 2023. Vanwege de bezuinigingen op het overheidsbudget voor bodemsanering is het bereiken van de doelstelling inmiddels met 7 jaren uitgesteld.

Recreatiegebied Nedereindse Plas

Tussen de gemeenten Utrecht, IJsselstein en Nieuwegein ligt een prachtig recreatiegebied. Het gebied is uitermate geschikt voor wandelaars en fietsers. In het gebied is een strand met bijbehorende faciliteiten beschikbaar. Op dit moment is de plas echter gesloten voor recreatie. Dit komt omdat op een deel van het gebied in het verleden afval is gestort. Doordat het afval onder water niet afgedekt is zijn er risico's aanwezig voor waterrecreanten, maar ook voor het milieu.

In Utrecht willen ze de plas weer bruikbaar te maken voor waterrecreatie. Bruno Riemeijer van de gemeente: "Op de eerste plaats moeten we ervoor zorgen dat alle noodzakelijke maatregelen getroffen worden zodat er een milieuhygiënisch verantwoord situatie ontstaat. Daarna moeten we bekijken of mensen ook in de plas kunnen zwemmen."

De gemeente heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de technische mogelijkheden om de plas te saneren. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een realistische saneringsvariant. De oevers en de bodem krijgen een afdekking met klei. Dit pakket is tot ruim 15 meter dik. Daarmee wordt het stortmateriaal afgedekt en is er geen directe verbinding meer tussen dit materiaal en het water. Door de dikke laag zand en klei wordt voorkomen dat eventuele verontreinigingen in de toekomst in het (zwem)water terecht kunnen komen.

De gemeente heeft de afgelopen jaren veel tijd en energie gestoken in het maken van juridische en financiële afspraken. Allereerst is natuurlijk onderzocht of de veroorzaker of de eigenaar aansprakelijk is te stellen voor de sanering. Dit bleek echter niet mogelijk en dat betekent dat de sanering door de overheid betaald moet worden. Vervolgens is gezocht naar partijen die mee willen en kunnen doen met de financiering van de sanering. Naast de gemeente zijn de provincie en de Stichting Nazorg Stortplaats Weber bereid gevonden een (forse) bijdrage te leveren in de financiering. Om de sanering te kunnen uitvoeren moest de gemeente het terrein in eigendom krijgen. Dat is dit voorjaar gelukt. Eén en ander heeft er toe geleid dat na de zomer van 2006 met de sanering kan worden gestart. Het is de intentie van de gemeente Utrecht om na afloop van de sanering het terrein over te dragen aan het recreatieschap.

Na de sanering kan de verdere ontwikkeling van de plas tot recreatiegebied weer worden opgepakt.

Mmv Bruno Riemeijer (gemeente Utrecht)

plaatsen (zie praktijkvoorbeeld van de Nedereindse Plas). Deze tweede opgave is samen te vatten als informeren & stimuleren. Overheden stellen de informatie in hun bodemkwaliteitssystemen beschikbaar en zoeken actief naar mogelijkheden om bodemsanering te integreren in stedelijke vernieuwingsprojecten of in herinrichtingen in het landelijk gebied. Bovendien zijn regelingen, zoals de bedrijvenregeling, opgesteld en convenanten gesloten met externe initiatiefnemers om aan deze opgave verder vervolg te geven.

3.2 Actief beheer als uitgangspunt

Een belangrijk uitgangspunt van het bodembeleid is en blijft dat de huidige kwaliteit van de bodem niet verslechtert. Daar waar de bodem schoon is, moet dat zo blijven. Daar waar sprake is van bodemverontreiniging is het belangrijk om risico's voor mens en milieu bij huidig gebruik te beheersen.

Op 1 januari 2006 is de Wet bodembescherming aangepast. Hiermee is BEVER formeel in de wet bekrachtigd. Op 14 februari 2006 is bovendien een Besluit Uniforme Saneringen (BUS) in werking getreden dat veelvoorkomende en standaardbodemsaneringen regelt. Dankzij dit Besluit hoeven bodemsaneerders voor de routinematige saneringen geen formele goedkeuring aan het bevoegde gezag te vragen, maar volstaat een melding. Dit levert tijdswinst op en een aanzienlijke vermindering van de regeldruk bij zowel de saneerder als de betrokken overheid. In 2005 zijn door enkele bevoegde overheden pilots uitgevoerd met het voorlopige besluit. Deze overheden rapporteren positief over de pilots en constateren meer saneringen door het wegvallen van regels en de inkorting van de proceduretijd.

Van bodemsanering naar bodembeheer

Met deze veranderingen is de ontwikkeling van de bodemregelgeving niet afgerond. In december 2003 heeft de Staatssecretaris van VROM een beleidsbrief aan de Tweede Kamer geschreven met zijn zienswijze op het toekomstige bodembeleid. In deze zienswijze, waar provincies en gemeenten een belangrijke bijdrage aan hebben geleverd, staat een verdere decentralisatie van taken en bevoegdheden centraal. Hierdoor kan het bodemaspect in een zo vroeg mogelijk stadium worden meegenomen in ruimtelijke plannen en ontwikkelingen.

Elementen van de beleidsbrief zijn in 2005 uitgewerkt en meegenomen in de aanpassing van de Wet bodem-

Risico's voor mens en milieu door bodemverontreiniging

Op vier verschillende manieren kan sprake zijn van een risico voor mens en milieu:

- Een risico bij het **huidige gebruik** van de locatie. De beoordeling van dit risico vindt (sinds de aanpassing van de Wet bodembescherming per 1 januari 2006) plaats op basis van de methodiek van het saneringscriterium. Indien er sprake is van een risico bij het huidige gebruik, dan dienen de risico's onmiddellijk ('met spoed') te worden weggenomen door middel van een (tijdelijke) maatregel. De bodemverontreinigingen werden tot 1 januari 2006 beoordeeld op urgentie.
- Een risico bij het **toekomstige gebruik** van de locatie. Het kan zijn dat de bodemkwaliteit in de huidige omstandigheid geen risico voor mens en milieu vormt, maar dat dit bij een ander bodemgebruik wel het geval is. Een bodemsanering kan noodzakelijk zijn om de bodemkwaliteit te verbeteren, zodat het gewenste toekomstige bodemgebruik alsnog kan worden gerealiseerd.
- Een risico bij het **gebruiksrijp maken** van een terrein. Tijdens een herinrichting van een terrein komt de verontreiniging als het ware bloot te liggen. Een bodemsanering kan noodzakelijk zijn om risico's voor werknemers en omwonenden weg te nemen.
- Een risico bij het **verwijderen van verontreinigde grond en verontreinigd grondwater**. Tijdens het gebruiksrijp maken van een terrein kan grond en grondwater vrijkomen, dat moet worden verwerkt. Aan het elders gebruiken, storten of lozen van het materiaal zijn regels verbonden om risico's tegen te gaan. Het verwerken van verontreinigd materiaal is veelal bepalend voor de kosten van de bodemsanering.

bescherming van 1 januari 2006. Zo is de urgentiesystematiek vervangen door een saneringscriterium. Met dit criterium, dat overigens in de eerste helft van 2006 in de vorm van een Ministeriële Regeling wordt uitgegeven, kunnen de risico's van de bodemkwaliteit bij het huidige gebruik worden beoordeeld en kan bepaald worden of directe maatregelen noodzakelijk zijn. Verder zijn in de wet de mogelijkheden voor lokale overheden⁶ verruimd om bodembeleid verder vorm te geven. Dit is gewenst om overheden de mogelijkheid te geven de aanpak van locaties binnen hun beheersgebied af te stemmen op de

Werk met werk maken in Rosmalen

Dat de verbreding van de snelweg A2 nog eens de ideale saneringsmethode zou kunnen zijn voor een grondwaterverontreiniging, hadden ze in Rosmalen niet kunnen denken. Werk met werk maken, het is vaak erg voor de hand liggend!

Begin jaren tachtig werd aan de Heer en Beekstraat in Rosmalen een ernstige verontreiniging met gechloreerde koolwaterstoffen en metalen aangetoond. De verontreinigingen zijn het gevolg van bedrijfsactiviteiten van een voormalige chemische wasserij en een galvaniseerbedrijf. In de jaren '80 en '90 zijn twee grondsaneringen uitgevoerd en in april 1998 is gestart met een grondwatersanering. De onttrekking is in mei 2005 stopgezet, ondanks dat er nog verontreiniging aanwezig was. De verontreiniging bleek echter stabiel, dat wil zeggen dat deze zich niet meer verder kon verspreiden en geforceerde verwijdering onevenredig duur zou worden.

De voorgenomen verbreding en renovatie van de snelweg A2 zal echter verandering brengen in deze situatie. Voor de werkzaamheden is een stevige grondwaterstandverlaging nodig en daarmee zal de bereikte stabiele situatie bij de Heer en Beekstraat weer in beweging komen. Hierbij kwam de vraag op wie verantwoordelijk zou zijn voor deze verspreiding van verontreinigingen.

De oplossing is echter even subtiel als eenvoudig! Dankzij de enorme grondwateronttrekking bij de A2 is het mogelijk om de grondwaterverontreiniging van haar plek te trekken en door een reactief scherm te leiden. Een reactief scherm is een verticale bodemlaag waarin bacterieel leven wordt gestimuleerd waardoor de verontreiniging als het ware wordt weggevreten. Door deze afstemming van werkzaamheden kunnen de werkzaamheden aan de snelweg A2 ongehinderd plaatsvinden en wordt tegelijkertijd het grondwater gesaneerd.

Mmv Astrid van 't Hof (gemeente Den Bosch)

lokale omstandigheden. Bovendien kan binnen een lokale overheid worden geanticipeerd op andere ontwikkelingen binnen het beheersgebied. Ter illustratie hiervan is in onderstaand kader een praktijkvoorbeeld uit de gemeente Rosmalen toegelicht.

⁶ Lokale overheden zijn alle waterschappen, gemeenten en provincies. Deze definitie omvat meer overheden dan de bevoegde overheden waarvan in dit jaarverslag meestal sprake is.

Integraal en decentraal bodembeheer

Met de beleidsbrief is een beweging in gang gezet richting integraal bodembeheer. In het beleid voor bodembeheer van de toekomst zal niet alleen de chemische bodemkwaliteit, maar ook de fysische en biologische bodemkwaliteit worden gewaarborgd. Bovendien hebben de lokale overheden, met de aanpassing van de Wet bodembescherming, de wettelijke mogelijkheid gekregen voor het uitwerken van lokaal of regionaal bodembeleid.

In de voor dit Jaarverslag uitgevoerde enquête geven de bevoegde overheden aan dat ze behoefte hebben aan de duidelijkheid, die is gekomen met de wijziging van de Wet bodembescherming. De overheden constateren dat de aanpassingen vanuit BEVER, waarover het kabinet in 1997 een standpunt heeft ingenomen en die een jaar later zijn vertaald naar de doelstellingen in het NMP3, pas op 1 januari 2006 zijn doorgevoerd in de Wet bodembescherming. Hierdoor hebben ze te lang moeten wachten op wettelijke ankerpunten voor hun lokale beleid. De overheden dringen aan op een snelle implementatie van het Besluit Bodemkwaliteit⁷, zodat ook de regelgeving de instrumenten biedt voor decentraal en integraal beleid.

Naar verwachting zal de lokale beleidsuitwerking zich niet alleen afspelen op gemeentelijke schaal. Een onderzoek in de provincie Noord-Holland⁸ laat zien dat kleine gemeenten in de toekomst binnen de regio willen samenwerken en expertise willen delen. Ze zoeken naar samenwerkingsverbanden binnen ruimtelijk logische eenheden. Provincies spelen hierin een coördinerende rol. Vooral de gebiedsgerichte benadering, meestal een gemeentegrens-overschrijdende benadering, schept mogelijkheden voor de provincies om te helpen bij het vormgeven van integraal en decentraal bodembeleid.

De ontwikkeling naar gebiedsgericht bodembeleid binnen logische ruimtelijke eenheden is in overeenstemming met de Europese bodembeleidsontwikkelingen. In het Europese beleid staat de benadering van het bodemsysteem (en het watersysteem) centraal. Een systeembenadering vraagt om een integrale benadering van de bodem. Voor de lokale overheden en VROM blijft het van

Decentralisatie doe je samen, provincie Noord-Holland

De provincie Noord-Holland heeft in 2005 de samenwerking met haar gemeenten en milieudiensten geëvalueerd. Deze evaluatie is gedaan ter voorbereiding op een bestuursovereenkomst tussen beide overheidslagen waarin afspraken zijn gemaakt over de wijze waarop de decentralisatie van bodemtaken in Noord-Holland verder vorm krijgt.

Uit het onderzoek blijkt dat circa 20% van de gemeenten veel ziet in het uitwerken en voeren van eigen beleid. Dit zijn gemeenten met veel bodemverontreiniging die bovendien beschikken over een deskundig apparaat om deze problematiek te lijf te gaan. Daarnaast zijn er milieudiensten die kans zien om bodemthema's op te pakken die de gemeentegrenzen overschrijden. Een tweede groep van 20% ziet ook de winst van decentraal beleid in, maar geeft aan te willen onderzoeken of deze investering in de toekomst rendabel zal zijn. De overige 60% van de gemeenten zijn meestal kleinere gemeenten. Deze gemeenten hebben vrijwel geen bodemverontreiniging in hun beheersgebied en geven aan dat het landelijke en provinciale beleid voor hen voldoende is uitgewerkt.

Opvallend is dat een groot aantal gemeenten op zoek is naar samenwerking in de regio. In één regio is onlangs een milieudienst opgericht en op korte termijn volgt een tweede. Bovendien zoeken individuele gemeenten naar gemeenten of milieudiensten om zich aan te sluiten, vaak in een breder werkpakket dan alleen bodembeheer. Samenwerking in de regio, ondersteund door de provincie, is voor hen een middel om deskundigheid op dit onderwerp met elkaar te delen.

Mmv Carl Denneman (provincie Noord-Holland)

belang om samen op te trekken ten aanzien van de Europese beleidsontwikkelingen, waardoor sprake is en blijft van een eenduidig, door de verschillende overheidslagen gedragen Nederlands standpunt.

Kwaliteitsverbetering

De Stichting Kennisontwikkeling Kennisoverdracht Bodem (SKB), de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) en SenterNovem/Bodem+ spelen

⁷ In het Besluit Bodemkwaliteit zal regelgeving worden opgenomen over onder meer het gebruik van secundaire bouwstoffen, de toepassing van grond en bagger en het saneringscriterium. Dit besluit zal waarschijnlijk eind 2006 of begin 2007 inwerkingtreden.

⁸ Zie referentie 7.

een belangrijke rol in de kwaliteitsverbetering van bodemsanering. Kwaliteitsverbetering is een belangrijk aandachtspunt in de beleidsbrief bodem. De bevoegde overheden zijn zich er van bewust dat het beleidsveld niet altijd positief in het nieuws heeft gestaan. Het is belangrijk dat een aantal spelregels worden afgesproken om de kwaliteitsborging te versterken.

De SKB is opgericht om innovatie van bodembeheer te bevorderen. Ook in 2005 heeft de stichting een bijdrage geleverd aan de verbetering van de kwaliteit van het werkveld. Ze doet dat door het ondersteunen van projecten die de ontwikkeling en toepassing van technieken, kennis en competenties bevorderen. Daarnaast speelt de SKB een rol in de integratie van bodemkwaliteit in maatschappelijke processen waarbij zowel publieke als private partijen zijn betrokken. In dit Jaarverslag komt een aantal projecten dat onder de vlag van SKB is uitgevoerd aan de orde.

De SIKB, een samenwerkingsverband van markt en overheid, heeft in 2005 onder meer de zogenaamde Kwalibo-regeling ontwikkeld. Deze regeling zorgt voor kwaliteitsverbetering en kwaliteitsborging, zowel bij opdrachtnemers en opdrachtgevers als bij de overheid. Dit houdt onder meer in dat veel activiteiten in bodemonderzoek en -sanering in de toekomst alleen nog maar kunnen worden uitgevoerd door de intermediairs die daartoe erkend zijn door de ministeries van VROM en V&W. Daarnaast heeft de SIKB normbladen voor de overheden opgesteld waarin werkprocessen en benodigde competenties zijn beschreven. De Kwaliboregeling zal eind 2006 worden opgenomen in het Besluit Bodemkwaliteit.

Bodem+, onderdeel van SenterNovem, ondersteunt bevoegde overheden bij het vertrouwd raken met nieuwe regelgeving. Daarnaast beantwoordt Bodem+ vragen van overheden en vergroot ze via kennisnetwerken de kennis en competenties bij de andere overheden. Met haar activiteiten draagt Bodem+ bij aan de kwaliteitsverbetering van de uitvoeringspraktijk.

4 Bodemsanering in 2005

4.1 2005 in cijfers

Bronnen

De bevoegde overheden leveren jaarlijks in januari hun monitoringsgegevens aan. De belangrijkste monitoringsgegevens hebben betrekking op de aantallen saneringen en onderzoeken die door overheden en externe initiatiefnemers in het daaraan voorafgaande kalenderjaar zijn uitgevoerd. Daarnaast is per locatie detailinformatie verzameld over de gekozen saneringsvariant, het gesaneerde oppervlak en de financieringsconstructie.

Doordat de gegevens al enige jaren op nagenoeg dezelfde wijze worden verzameld, bieden ze inzicht in tendensen over de periode vanaf het jaar 2000. De overheid is met deze informatie in staat om haar beleid te toetsen aan de gestelde doelstellingen. In bijlage 1 is een volledige weergave opgenomen van de geleverde monitoringsgegevens over het jaar 2005.

Naast de bevoegde overheden is een aantal andere instanties actief bezig met bodemsanering. Dit zijn onder meer de Stichting Bodemsanering Nederlandse Spoorwegen (SBNS), de BSB-stichtingen⁹, de beheerders van staatseigendommen en Rijkswaterstaat. Er is een werkgroep actief voor het tot stand brengen van saneringen op gasfabrieksterreinen. Met de bedrijvenregeling¹⁰ worden individuele bedrijven gestimuleerd om de verontreiniging in hun bodem op te ruimen. De gegevens over deze partijen zijn overigens via de bevoegde overheden in de monitoringgegevens opgenomen bij afsluiting van een sanering. Om een zo volledig mogelijk beeld te geven van de uitvoering van de bodemsaneringswerkzaamheden in 2005, zijn ook de gegevens opgenomen die door bovenstaande partijen zelf zijn aangeleverd. Een overzicht hiervan is opgenomen in bijlage 3.

Kerngegevens

In de tabellen 1 en 2 zijn de kerngegevens over de bodemsaneringsoperatie van de afgelopen jaren opgeno-

men. Dit zijn de aantallen uitgevoerde nader onderzoeken en saneringen. In de tabellen is tevens aangegeven wat de verhouding is tussen de onderzoeken en saneringen die (deels) met bodemsaneringbudget¹¹ zijn gefinancierd en de onderzoeken en saneringen die volledig door externe initiatiefnemers zijn betaald.

Historische en oriënterende onderzoeken

De eerste stap in de keten van onderzoek en sanering van bodemverontreiniging is het verifiëren of er mogelijk sprake is van een bodemverontreiniging. Hiervoor wordt een historisch onderzoek verricht. Dit is nog geen bodemonderzoek. Wanneer bij dit onderzoek uit interviews of archieven blijkt dat er op een locatie (bedrijfs)activiteiten hebben plaatsgevonden die mogelijk tot een verontreiniging hebben geleid, dan wordt vervolgens een oriënterend bodemonderzoek uitgevoerd.

Uit bijlage 1 volgt dat het afgelopen jaar 1.635 oriënterende onderzoeken zijn afgesloten. Deze getallen komen voort uit opgaven van de bevoegde overheden. Veel van dit soort onderzoeken worden echter door kleine en middelgrote gemeenten of door andere organisaties of particulieren uitgevoerd. De bevoegde overheden hebben om die reden geen compleet beeld. Op basis van een analyse van uitgeschreven tenders en onderzoeksopdrachten van de overheden is het mogelijk om een aanvullende schatting te maken van het lopende onderzoek. Hieruit blijkt dat in 2005 op 30.000 tot 40.000 locaties een start is gemaakt met onderzoek in de vorm van historisch of oriënterend onderzoek.

Nader onderzoek

Wanneer uit een oriënterend onderzoek blijkt dat er mogelijk sprake is van een geval van ernstige bodemverontreiniging, wordt nader onderzoek uitgevoerd. Dit bodemonderzoek wordt uitgevoerd om de omvang van een geconstateerde verontreiniging vast te stellen. Bovendien worden in deze fase de risico's voor mens en milieu beoordeeld.

⁹ BodemSanering Bedrijfsterreinen (BSB).

¹⁰ Bedrijven kunnen in het kader van deze regeling, onder bepaalde voorwaarden, een bijdrage ontvangen voor het saneren van hun verontreinigde bodem. De bedrijvenregeling is sinds 1 januari 2006 onderdeel van de Wet bodembescherming. Voor 1 januari 2006 gold een interim-regeling.

¹¹ In bijlage 4 zijn de financieringsconstructies toegelicht.

Twée voorbeelden uit de praktijk

Nijmegen kiest voor een gedegen aanpak

De gemeente Nijmegen kiest voor een gedegen en structurele aanpak van de werkvoorraad van hun Landsdekkend Beeld. De afgelopen 2 tot 3 jaar zijn alle circa 1.200 locaties uit de werkvoorraad historisch onderzocht, voor zover dat nog niet eerder was gedaan. De resultaten zijn gevisualiseerd door middel van kaarten die via internet toegankelijk zijn (via www.nijmegen.nl, milieu@tlas).

Paul Erades van de gemeente Nijmegen: "We hebben bewust gekozen voor deze gedegen aanpak. We waren van mening dat in de werkvoorraad te veel locaties zaten, waarvan we het vermoeden hadden dat hier waarschijnlijk geen sprake was van een verontreiniging." Op basis van deze informatie prioriteert de gemeente het vervolgonderzoek op de locaties waarvan ze vermoedt dat er wel sprake kan zijn van verontreiniging. Volgens Erades is de gemeente met deze werkwijze op de goede weg: "Ik vermoed dat we op deze wijze alle locaties met risico's voor 2015 hebben aangepakt en beheerst."

Breda haalt het verleden in

De gemeente Breda heeft in 2005 het initiatief genomen om voor een groot aantal bedrijfslocaties een historisch onderzoek uit te voeren. "Bedrijven zijn vaak niet op de hoogte van bodembedreigingen uit het verleden en de daarbij behorende vervolgcacties", aldus René Smolders van de gemeente Breda. De gemeente kan met de verkregen informatie het bedrijfsleven beter informeren en stimuleren om actie te ondernemen.

De gemeente Breda heeft niet alle locaties historisch onderzocht. "We hebben de onderzochte locaties geselecteerd op basis van gevoeligheid en dynamiek van de locaties", aldus Smolders.

Foto: Wessel Keizer, gemeente Breda

"Daarmee verwachten we de meest knellende locaties boven water te krijgen." Momenteel zijn er 1.200 tot 1.300 locaties historisch onderzocht.

In de loop van 2006 zullen de bedrijven worden geïnformeerd over de resultaten. De gemeente Breda verwacht dat bedrijven vervolgens zelf aan de slag zullen gaan, ondersteund door de bedrijvenregeling of de afspraken in het NETEX-convenant (over verontreinigingen bij chemische wasserijen). Pas in het laatste stadium wil de gemeente gebruik maken van het juridisch instrumentarium van de Wet bodembescherming. "Juridische toetsen en de daaruit voortvloeiende consequenties en maatregelen blijven lastig en tijdrovend", volgens Smolders, "Zolang de overheid aan zet is of op grote ontwikkellocaties, lopen onderzoeken op een (potentieel) verontreinigde locatie wel. Echter, op de kleinere ontwikkelingslocaties en statische locaties waar juridisch gezien de veroorzaker of eigenaar aan zet is, wordt vaak weinig vooruitgang geboekt."

Mmv. René Smolders (gemeente Breda) en Paul Erades (gemeente Nijmegen)

Zoals te zien is in tabel 1, is het aantal uitgevoerde nader onderzoeken ten opzichte van 2004 nagenoeg gelijk gebleven. Het aantal afgegeven beschikkingen is licht gestegen, zo blijkt uit bijlage 1. Dit is het gevolg van de stijging van het aantal nader onderzoeken die in het Jaarverslag over 2004 is geconstateerd. Op basis van een nader bodemonderzoek stelt de overheid met een beschikking vast of sanering noodzakelijk is en op welk moment deze sanering moet zijn gestart.

Saneringen

Het aantal afgeronde saneringen is, zoals blijkt uit tabel 2, het afgelopen jaar met 19% gestegen ten opzichte van

Tabel 1. Afgeronde nader onderzoeken

Periode	Nader onderzoek		
	Aantal onderzoeken	Aandeel overheid	Aandeel externe initiatiefnemers
2000-2003 (gemiddeld)	1.480	15 %	85 %
2004	1.575	14 %	86 %
2005	1.569	10 %	90 %

Sanerend bouwen aan een nieuwe woonwijk

December 2005: Ruim drieduizend mensen hebben al belangstelling getoond voor een woning in de wijk 'Op Buuren', de laatste nieuwbouwwijk van Maarsse. Deze wijk wordt gebouwd op een voormalig industrieterrein. De eerste bewoners kunnen medio 2007 hun intrek nemen in de eerste van de 670 woningen die er worden gebouwd. Het bedrijfsterrein aan De Vecht dat ooit werd geplaagd door een zware bodemverontreiniging, biedt binnenkort een thuis. Een omvangrijk saneringsproject en zonder rijks- of andere overheidsbijdrage uitgevoerd, een bijzonder project.

Een projectontwikkelaar en initiatiefnemer van Op Buuren, kocht jaren geleden het terrein en daarmee als het ware ook de

schoonmaakplicht. De voormalige eigenaar, een chemieconcern, had in die tijd nog het voornemen het bedrijventerrein te vernieuwen. Er lag al een saneringsplan klaar voor dit doel. De projectontwikkelaar had echter zijn oog laten vallen op het terrein met woningbouw als doel. Hiervoor moesten het bestemmingsplan en het saneringsplan worden aangepast. De projectontwikkelaar en de provincie Utrecht hebben in dit kader in 2003 een convenant ondertekend, waarin de saneringscondities zijn vast gelegd. De gemeente Maarssen, betrokken in het kader van het bestemmingsplan, omarmde dit initiatief.

De projectontwikkelaar heeft gekozen voor het volledig verwijderen van de verontreiniging, om de nazorgverplichtingen na afronding van de sanering op het terrein te beperken. De saneringskosten komen volledig voor rekening van de projectontwikkelaar en de voormalige eigenaar. De projectontwikkelaar verwacht de investeringskosten terug te verdienen met de verkoop van de woningen.

In totaal moest er 350.000 m³ verontreinigde grond worden afgegraven. In april 2005 is de bodemsanering gestart en in juni 2006 verwacht men deze af te ronden. In de 3 tot 4 jaar daarna wordt het saneringsproject afgesloten met een grondwatersanering.

Mmv Niels Schols (Kondor Wessels Projecten) en Ari van Mensvoort (provincie Utrecht)

het jaar 2004. In het jaarverslag over 2004 werd ook al een stijging waargenomen ten opzichte van de periode 2000-2003. Uit de cijfers blijkt dat vooral het aantal saneringen in de bovengrond (bovenste bodemlaag) stijgt. Het aantal hectares bodem dat met deze saneringen bruikbaar is gemaakt, is in 2005 verdrievoudigd ten opzichte van het jaar 2004. Daarbij dient te worden opgemerkt dat de toename voor een groot deel is te verklaren door de oplevering van een groot bodemsaneringsproject in 2005.

Bovengrondsaneringen worden meestal uitgevoerd in combinatie met een lokale ontwikkeling of een herinrichting. Dat verklaart waarom circa 86% van alle saneringen op ernstig verontreinigde terreinen is uitgevoerd in combinatie met een maatschappelijke of ruimtelijke ontwikkeling. Voor deze situaties geldt dat de risico's van de verontreiniging pas ontstaan bij het bruikbaar maken (bijvoorbeeld door contact met de grond tijdens de graafwerkzaamheden) of doordat wordt gekozen voor een bodemgebruik met een hogere beschermingsbehoefte.

Tabel 2. Afgeronde saneringen

Periode	Afgeronde saneringen		
	Aantal saneringen	Aandeel overheid	Aandeel externe initiatiefnemers
2000-2003 (gemiddeld)	990	7 %	93 %
2004	1.218	8 %	92 %
2005	1.447	9 %	91 %

Een praktijkvoorbeeld van het bruikbaar maken van een gebied is opgenomen in bovenstaand kader. De projectontwikkelaar, die zich garant heeft gesteld voor de sanering, heeft gekozen voor een volledige verwijdering van de verontreiniging. Ook uit de cijfers van de monitoringssystematiek blijkt dat externe initiatiefnemers vaak kiezen voor deze saneringsvariant, om aansprakelijkheden in de toekomst te voorkomen.

Van het totale aantal afgeronde saneringen is 90% uitgevoerd zonder (mede)financiering vanuit het bodemsaneringbudget. De saneringen die wel met dit budget worden betaald, hebben betrekking op complexe verontreinigingssituaties met gemiddeld veel hogere saneringskosten. Dit verklaart waarom de financiële bijdrage van de overheid en externe partijen bijna even hoog is.

Waarom een stijging van het aantal saneringen

De stijging van het aantal saneringen is volgens de overheden het gevolg van de volgende oorzaken:

- De introductie van het investeringsbudget stedelijke vernieuwing en de decentralisatie van bodemtaken naar gemeenten. Gemeenten kunnen op lokaal niveau sneller inhaken op ontwikkelingen, dit leidt tot meer saneringen.
- Overheden hebben de administratieve lasten voor standaard-saneringen verlaagd. Dat is onder meer gedaan met een pilot met het besluit BUS, het opstellen van raamsaneringsplannen en de introductie van een meldingsformulier. Overheden die hieraan meededen hebben gemerkt dat dit heeft geleid tot meer bodemsaneringen.
- De verbeterde beschikbaarheid van informatie stelt initiatiefnemers in staat om tijdig rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van bodemverontreiniging. Mede hierdoor stagneren minder ruimtelijke projecten als gevolg van onverwachte tegenvallers door het aantreffen van bodemverontreiniging en worden drempels verlaagd. Ook dit leidt tot meer saneringen.

Evenals het aantal bovengrondsaneringen, stijgt het aantal afgeronde grondwatersaneringen. Deze stijging geldt voor het aantal saneringen, maar niet voor het volume aan gesaneerd grondwater. Hiervoor is een daling ten opzichte van 2004 met circa 50% geconstateerd. In paragraaf 3.2 wordt ingegaan op de consequenties van deze constatering.

Doelstelling bodemsaneringsbeleid voor 2015

Het eerste ijkpunt voor de bodemsaneringsoperatie is gesteld voor het jaar 2015, zoals in paragraaf 3.2 is toegevoegd. Extrapolaties op basis van het Landsdekkend Beeld

hebben geleid tot een raming van 14.000 locaties waar maatregelen nodig zijn om de risico's te beheersen. Ten opzichte van het onderzoeks- en saneringstempo in 2004 is een jaarlijkse versnelling van 8 tot 10% nodig om de doelstelling voor het ijkpunt te halen.

In 2005 is voor het aantal saneringen een versnelling van 19% geconstateerd. Het aantal nader onderzoeken is vrijwel gelijk gebleven, maar het aantal historische en oriënterende onderzoeken is echter sterk toegenomen. Uit de cijfers blijkt dat de vastgestelde versnelling van 8 tot 10% in 2005 ten opzichte van 2004 ruimschoots is gehaald. De komende jaren zal blijken of deze versnelling kan worden doorgezet. Deze versnelling zal vooral worden gevraagd aan externe initiatiefnemers, omdat de bevoegde overheden werken binnen een tot 2010 vastgesteld budget. De huidige meerjarenprogramma's van de bevoegde overheden zijn, doordat ze zijn opgesteld in 2004, niet ingericht op het 2015-ijkpunt.

Belangrijke instrumenten in het bereiken van de versnelling is de inzet van de in 2005 ontwikkelde methoden voor het efficiënt doorlopen van de werkvoorraad van het Landsdekkend Beeld. Deze methoden zullen in de jaren 2006 tot en met 2009 een belangrijke invloed gaan hebben op het identificeren van te saneren locaties. Bovendien zal de introductie van BUS en de bedrijvenregeling bijdragen in de toename van het aantal saneringen. De komende jaren zal echter ook duidelijk moeten worden of er binnen Nederland voldoende capaciteit is aan aannemers, adviesbureau's en plantoetsers bij bevoegde overheden voor het realiseren van de jaarlijkse versnelling.

Financiering van bodemsanering

In het afgelopen jaar hebben overheid en externe initiatiefnemers gezamenlijk 399 miljoen euro aan bodemsanering uitgegeven. Dit is een forse stijging ten opzichte van vorig jaar. Deze stijging is zichtbaar bij zowel de overheid als bij de externen. De multiplier, die een beeld geeft van de verhouding tussen de overheidsuitgaven en de uitgaven van externe financiers¹², ligt vergelijkbaar met voorgaande jaren tussen de 2,0 en 2,3.

¹² Multiplier = (Totale uitgaven) / (Uitgaven van de overheid uit Wbb en ISV budget).

Hierbij tellen alle uitgaven mee aan inventarisaties, onderzoeken, BIO's en saneringen, maar niet de apparaatskosten van de overheid. Voor het ISV-budget tellen alleen de kosten die zijn besteed aan onderzoek en sanering van de bodem mee. Kosten gemaakt door de overheid als eigenaar of gebruiker van terreinen en ook bijdragen uit gemeentelijke en provinciale fondsen die niet uit Wbb of ISV budget komen tellen niet mee bij 'Uitgaven van de overheid uit Wbb en ISV budget', maar wel bij de 'Totale uitgaven'.

Tabel 3. Financiering bodemsanering (in miljoen euro)

Periode	Bodemsanering		
	Totale kosten	Aandeel overheid	Aandeel externe initiatiefnemers
2004	259	114	145
2005	399	192	207

Overheden hebben in 2005 extra geïnvesteerd in vervolgonderzoeken naar de locaties in hun Landsdekkend Beeld. Deze investering levert overheden veel informatie op over locaties waar sprake kan zijn van risico's voor mens en milieu. Hierdoor is het mogelijk meer gefundeerde besluiten te nemen in de aanpak van risico's. Bovendien kunnen overheden met deze informatie de ver-

oorzakers van de verontreiniging en de eigenaren van terreinen en investeerders informeren en stimuleren tot het oppakken van een vervolgtraject.

Uit een analyse van een deel van de monitoringsgegevens blijkt verder dat de nazorgverplichtingen een grote kostenpost zijn. In paragraaf 3.2 wordt verder ingegaan op deze constatering.

4.2 Aandachtspunten en de rol van de overheid

Asbest in de bodem

In het afgelopen jaar heeft de Staatssecretaris van VROM 47 miljoen euro toegezegd voor de sanering van asbestwegen in Gelderland en Overijssel. Dit geld is nodig om onder meer de asbestwegen in Hof van Twente en Harderwijk aan te pakken, mede omdat daar directe gezondheidseffecten zijn vastgesteld.

Bodemsanering en herontwikkeling voormalige gasfabriek Coevorden

Gasfabrieksterreinen zijn ruimtelijk gezien vaak interessante locaties. Ze bevinden zich nabij een stedelijke kern en lenen zich uitstekend voor stedelijke inbreiding. Van deze terreinen is echter ook bekend dat de bodem, vaak tot op grote diepte, sterk is verontreinigd. In Coevorden is echter aangetoond dat bodemsanering en ruimtelijke ontwikkeling ook bij deze complexe verontreinigingssituaties samen kunnen gaan.

De gemeente Coevorden heeft haar plannen rondom stedelijke vernieuwing in december 2001 gepresenteerd in het Wensbeeld centrum Coevorden. In dat wensbeeld was ook de ontwikkeling

van het BOGAS-terrein opgenomen. Dit staat voor Bentheimerstraat, Oostersingelgebied en Gasfabriekterrein en is van cultuurhistorische waarde. Al eeuwen geleden werd de Koesteege gebruikt als verbindingsweg tussen Coevorden en Münster. Ook kennen veel Coevordenaren dit gebied nog als de vestigingsplaats van de vroegere gasfabriek. Bij deze gasfabriek is sprake van een grote bodemverontreiniging.

In maart 2005 is een begin gemaakt met de grote saneringsopgave voor het gebied, namelijk het verwijderen van de vervuiling onder de oude gasfabrieklocatie. Onderdeel van de sanering is de verplaatsing van het gasontvangst en -verdeelstation. Het Ministerie van VROM, de provincie Drenthe en het energiebedrijf hebben hiervoor financiële middelen beschikbaar gesteld. Na de start van de saneringswerkzaamheden op 30 maart 2005 is de grondsanering eind 2005 afgerond. Het grondwater is naar verwachting begin 2006 gesaneerd.

Met deze bodemsanering is het in Coevorden mogelijk om het BOGAS-terrein te transformeren in een bijzonder woongebied met woningen en appartementen aan het water. De Bentheimerbrug wordt eveneens flink aangepakt om samen met de nieuwe havens de waterpoort van Coevorden te worden. Stedelijke vernieuwing en bodemsanering worden ingezet om het karakter van de stad te behouden en te versterken.

Mmv Annie Weijts (provincie Drenthe)

Voormalige Steenfabriek Klaverland te Millingen aan de Rijn

De Millingerwaard is een 700 hectare groot natuurontwikkelingsgebied en heeft een grote natuur- en cultuurhistorische waarde. Deze uiterwaard, die langs de zuidoever van de Waal bij Nijmegen ligt, is zeer veelzijdig. Zandige rivierduinen met natuurlijk grasland, oude rivierstrangen, moeras en ooibos wisselen elkaar af. Door de kleiwinning in het gebied wordt een oud patroon van geulen, zandruggen en eilanden als het ware teruggegeven aan de "oude" natuur. De Millingerwaard is momenteel voor een belangrijk deel in eigendom van Staatsbosbeheer en vrij toegankelijk voor recreanten. De Landinrichtingscommissie Gelderse Poort Oost is bezig met de herinrichting van dit gebied.

In de Millingerwaard ligt de voormalige steenfabriek Klaverland. De steenfabriek is waarschijnlijk vanaf eind 19e eeuw tot 1972 in werking geweest. De klei, die elders in de Millingerwaard werd gedolven, werd met treintjes naar de steenfabriek en vervolgens naar de bakovens vervoerd. Zowel de overkapping van de spoorlijntjes als de ovens waren waarschijnlijk van asbesthoudend materiaal gemaakt. De ovens werden met olie gestookt en waarschijnlijk ook een periode met kolen. Na 1972 is een gedeelte van de bebouwing gesloopt en is de rest in verval geraakt.

Na diverse bodemonderzoeken in de periode 2001-2004 bleek dat op de locatie verontreinigingen met asbest en minerale olie voorkomen. Uit risicobeoordelingen blijkt dat sanering noodzakelijk is. Hiermee kan zowel de recreatieve als de ecologische functie van het gebied voor de toekomst worden gewaarborgd. Staatsbosbeheer heeft zich, als huidige eigenaar, opgeworpen als initiatiefnemer en betreft daarbij de Rijkswaterstaat, Provincie Gelderland en gemeente Millingen. Met deze partijen worden momenteel verdere afspraken gemaakt omdat de verantwoordelijkheid voor deze verontreiniging een complexe zaak is, zowel qua proces als financiering. Staatsbosbeheer verwacht in 2006 deze afspraken te hebben gemaakt, zodat snel kan worden gestart met de sanering.

Mmv Piet Hopman (Staatsbosbeheer)

Het afgelopen jaar is een onderzoek gedaan naar vergelijkbare locaties. Het rapport¹³, dat maart 2006 aan de Tweede Kamer is aangeboden, geeft aan dat er geen andere grootschalige met asbest verontreinigde gebieden zijn. Wel blijkt dat er binnen een beperkt aantal andere gemeenten fabrieken hebben gestaan die asbest hebben verwerkt in hun producten en daarmee mogelijk in een deel van hun omgeving hebben gezorgd voor een bodemverontreiniging met asbest. Deze problematiek heeft echter niet de omvang zoals in Goor en Harderwijk.

In hetzelfde onderzoek is een methodiek uitgewerkt, waarmee overheden asbestsignaleringskaarten kunnen maken. De afgelopen jaren is gebleken dat de aanwezigheid van asbest in de bodem leidt tot stagnatie van bouwprojecten en de aanleg van infrastructuur. Bovendien worden bouwers en projectontwikkelaars

geconfronteerd met onverwachte kostenposten. In onderstaand kader is een voorbeeld uit de praktijk van Staatsbosbeheer opgenomen.

Met de asbestsignaleringskaarten, in combinatie met een landelijk meldpunt dat mei 2006 bij SenterNovem/Bodem+ operationeel zal worden, zal een betere schatting van de risico's voor mens en milieu én de financiële risico's mogelijk maken. Daarmee zijn ze de basis voor het opstellen van lokaal asbestbeleid.

Afname grondwatersaneringen

In 2005 is een kleiner volume grondwaterverontreiniging gesaneerd dan in 2004, terwijl het aantal ondergrondsaneringen juist is toegenomen. De oorzaak van de daling van het volume zou over meerdere jaren moeten worden bestudeerd, mede omdat grondwatersanering

¹³ Zie referentie 2.

gen veelal een jarenlange doorlooptijd kennen. Doordat steeds meer functiegericht wordt gesaneerd, wordt bij de sanering van grondwater sinds enige jaren steeds vaker gekozen voor een saneringsvariant waarbij natuurlijke afbraak een grote rol speelt. Dat bespaart veel kosten en is bovendien de meest natuurlijke reinigingsmethode. Dit betekent dat grondwatersaneringen steeds langer lopen.

Navraag bij de bevoegde overheden leert dat de focus bij bodemsaneringen de afgelopen jaren is komen te liggen bij het bruikbaar maken van verontreinigde locaties. Hiervoor is vaker een bovengrondsanieering dan een grondwatersanering noodzakelijk. Voor grondwaterverontreinigingen geldt bovendien dat de juridische bewijslast lastig en complex is. Dat is een extra complicatie bij het aansporen van de veroorzakers van verontreinigingen of de eigenaren van terreinen waarvandaan de verontreiniging zich verspreidt, tot onderzoek en saneren.

Diverse waterleidingbedrijven hebben aangegeven hinder te ondervinden van de toenemende toestroming van verontreinigd grondwater. In sommige situaties zijn extra maatregelen tot het reinigen van ruw water (het grondwater dat wordt gewonnen voor de bereiding van drinkwater) niet meer mogelijk en overwegen waterleidingbedrijven om hun winningen te verplaatsen. Dat zijn maatregelen die stevige consequenties kunnen hebben voor de grondwaterhuishouding van gebieden. Voor deze gebieden is het behalen van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water voor 2015, namelijk het bereiken van een 'goede waterkwaliteit', misschien niet mogelijk.

Het is de taak van de overheid om de regie in het beheer van de ondergrond ter hand te nemen. Dat geldt voor de grondwaterhuishouding, voor het beheersen van risico's van grondwaterverontreiniging maar ook voor het functionele gebruik van de ondergrond. In diverse regio's met veel verontreiniging zijn hiervoor al interessante gebiedsgerichte oplossingen ontwikkeld, zoals uit het onderstaande kader blijkt. Zoals de Staatssecretaris in de Toekomstagenda Milieu aangeeft, moet deze ontwikkeling in de toekomst verder gestalte krijgen.

Nazorgopgave

Bij saneringen waar om kostenefficiënte of technisch-inhoudelijke argumenten wordt gekozen voor het niet volledig verwijderen van de verontreiniging, blijft na de

Gebiedsgerichte aanpak grondwaterverontreiniging in Zwolle

Dat in Zwolle water wordt gewonnen voor drinkwaterbereiding en industriële doeleinden is bekend. Dat de bodem ook voor andere doeleinden wordt gebruikt, zoals de opslag van warmte en koude, ook. Daarbij komt dat er in Zwolle een zeer diepe grondwaterverontreiniging aanwezig is. Door de bodemopbouw in Zwolle - zanderige pakketten tot 100 meter diep - verspreidt de grondwaterverontreiniging zich eenvoudig en snel. De nauwe samenhang tussen het gebruik van de ondergrond, de grondwaterhuishouding en het verspreidingsgedrag van de grondwaterverontreiniging hebben er toe geleid dat de gemeente Zwolle heeft gekozen voor een gebiedsgerichte aanpak, waarbij de scheiding van onder- en bovengrond centraal staat.

Omdat de grondwaterverontreiniging zich had verspreid tot bij drinkwaterwinningen, was actie noodzakelijk. De vraag was echter wie daarvoor verantwoordelijk was en wat de mogelijke oplossing zou kunnen zijn. Gesprekken tussen bedrijfsleven en overheid hierover dreigden in een impasse te geraken, totdat een knip werd gelegd tussen de bovengrond (tot 10 meter) en de ondergrond (dieper dan 10 meter). De bovengrond wordt aangepakt door de marktpartijen en de ondergrond met de bijbehorende risico's neemt de gemeente Zwolle voor haar rekening, daarbij gebruikmakend van de mogelijkheden uit de ISV. Hiervoor is in 2003 een overeenkomst afgesloten waarin de marktpartijen hun verantwoordelijkheid hebben afgekocht en zijn gevrijwaard.

Voor de sanering van de bovengrond hebben marktpartijen raamsaneringsplannen opgesteld. De gemeente is gestart met de sanering van de diepe grondwaterverontreiniging en de bescherming van de waterwinning. De gemeente heeft in 2005 vier voormalige drinkwaterpompputten van het waterleidingbedrijf overgenomen waarmee verontreinigd grondwater tijdelijk wordt afgevangen. Deze tijdelijke bescherming is noodzakelijk zolang het verontreinigde grondwater zich richting de winning begeeft. De gedeeltelijke verplaatsing van de winning zal hierin verandering brengen omdat hiermee het intrekgebied van de winning wijzigt. Voor sanering van de ondergrond wordt een saneringsvisie opgesteld die nauw samenhangt met de milieueffectrapportage voor de verplaatsing van de waterwinning.

In deze gebiedsgerichte aanpak nemen zowel marktpartijen als overheden hun verantwoordelijkheid.

Mmv Reinder Slager (gemeente Zwolle)

sanering een beheertaak voor de achtergebleven bodemverontreiniging. In de meeste situaties is die beheertaak beperkt tot het handhaven van de gerealiseerde situatie en de getroffen gebruiksbeperkingen. Voor een deel van deze saneringen is echter een uitgebreidere nazorg in lengte van jaren noodzakelijk.

Studies van onder meer LIB en SKB¹⁴ hebben uitgewezen dat de nazorgopgave groeit. De schattingen lopen uiteen van 10.000 tot 40.000 locaties, afhankelijk van de definitie die voor nazorg wordt gehanteerd. Financiële ramingen wijzen uit dat overheden in de toekomst een substantieel deel van hun bodemsaneringsbudget nodig hebben voor nazorgverplichtingen. Daarnaast ligt een groot deel van de nazorgverplichtingen bij bedrijven en particulieren.

De overheid beseft dat nazorg onvermijdelijk is en een middel is om de bodemsaneringsoperatie binnen het gestelde budget te kunnen uitvoeren. Aan de andere kant maken ze zich zorgen over de toenemende opgave. Deze zorg heeft niet alleen betrekking op capaciteit en de financiële middelen die ze extra nodig hebben, maar ook op gebruiksbeperkingen, beperkingen aan grondwateronttrekkingen in de omgeving en problemen bij de aanleg van ondergrondse infrastructuur.

Om die reden zijn maatregelen getroffen om meer inzicht te krijgen in de omvang en aanpak van nazorg. Bij de aanpassing van de Wet bodembescherming per 1 januari 2006 is hier aandacht voor geweest. Deze verplicht saneerders om hun nazorgplannen voor goedkeuring aan de bevoegde overheid voor te leggen. In het Jaarverslag van volgend jaar kan met deze maatregel worden gemeld op hoeveel locaties in 2006 een nazorgverplichting is afgesproken. In 2005 is op initiatief van de provincies een handleiding¹⁵ voor nazorgplannen verschenen en heeft SIKB een aanzet gedaan tot het opstellen van een beoordelingsrichtlijn (BRL) Nazorg. Ten slotte zijn onder de vlag van SKB onderzoeken gestart naar een meer gebiedsgerichte aanpak van nazorg¹⁶.

4.3 Verantwoording van overheidsprestaties

Met dit Jaarverslag informeren de bevoegde overheden de Kamer over de voortgang van en ontwikkelingen binnen de bodemsaneringsoperatie. Verantwoording van de prestaties en de bestede financiële middelen vindt plaats na afloop van de vijfjarenperiode¹⁷. De huidige periode eindigt eind 2009.

In de vorige programmaperiode zijn de bodemprestatie-eenheden (BPE) geïntroduceerd. Het is een rekenmethode om de prestaties kwantitatief te onderbouwen. De ervaringen die hiermee in de afgelopen periode zijn opgedaan worden gebruikt om het instrument aan te vullen om te komen tot een volledig beeld van de overheidsprestaties. Vooral de werkzaamheden aan de werkvoorraad van het Landsdekkend Beeld, die pas in de huidige programmaperiode aan de orde zijn gekomen, zouden een goede aanvulling zijn.

4.4 Informatiebeheer als basis voor sturing

Informatiebeheer ter ondersteuning van overheids-handelen

De huidige aanpak van de bodemsaneringsoperatie wordt ondersteund door een sterke infrastructuur voor databeheer bij de bevoegde overheden. De bevoegde overheden zijn de beheerders van deze informatie. Hierdoor kunnen de 425.000 locaties in de werkvoorraad van het Landsdekkend Beeld op eenduidige en efficiënte wijze worden beoordeeld op de spoedeisendheid van een sanering.

Het LIB heeft, in afstemming met SIKB, afspraken gemaakt waarbij iedereen dezelfde gegevens verzamelt: een uniforme dataset. Alle overheden en leveranciers van bodeminformatiesystemen hebben zich aan deze afspraken verbonden. Deze afspraak leidt de komende jaren (en uiterlijk in 2009) tot de koppeling van de bodeminformatiesystemen tussen overheden, waardoor de kleine

¹⁴ Zie referentie 11.

¹⁵ Zie referentie 12.

¹⁶ Zie referentie 4.

¹⁷ Voor deze vijfjarenperioden stellen overheden Meerjarenprogramma's op met een begroting. De huidige periode loopt van 2005 tot en met 2009.

en middelgrote gemeenten en andere instanties kunnen aanhaken. Daarnaast is in 2005 de website www.bodemloket.nl opengesteld. Hiermee hebben steeds meer bevoegde overheden de resultaten van het Landsdekkend Beeld openbaar gemaakt. Met deze website kan iedereen zien waar mogelijk verontreinigde locaties zich bevinden en wat de status van een onderzoek of sanering is. Deze informatie is essentieel bij transacties en taxaties van onroerend goed en leidt tot meer bekendheid met en begrip voor de aanpak met bodemverontreiniging.

Informatie ter stimulering van externe initiatiefnemers

De beschikbaarheid van deze informatie heeft ertoe geleid dat bedrijven deze informatie willen vermarkten naar particulieren en organisaties. Hierdoor kunnen potentiële kopers van onroerend goed zich beter informeren over de bodemkwaliteit.

In 2005 is gebleken dat de beschikbaarheid van uniforme informatie over bodemkwaliteit bijdraagt aan marktpulsen. Met de beschikbaarheid van informatie worden analyses gemaakt van het aantal verontreinigde locaties binnen herinrichtingsgebieden. Externe initiatiefnemers worden bijvoorbeeld door de overheden gestimuleerd om de geplande parkeergarage ter plaatse van de verontreiniging in te graven, in plaats van daarnaast. Verder hebben brancheorganisaties en de overheid afspraken gemaakt met financiers over het afkopen of verzekeren van de verantwoordelijkheid bij bodemsanering. De beschikbaarheid van informatie en het toegenomen inzicht in de financiële risico's in de toekomst hebben aan deze ontwikkeling bijgedragen.

4.5 Bodemsanering in maatschappelijke context

Eén van de informatiebronnen voor dit Jaarverslag is de zogenaamde maatschappelijke indicator. Deze indicator biedt inzicht in de wijze waarop partijen buiten het werkveld bodem anticiperen op de aanwezigheid van bodemverontreiniging. Het is belangrijk dat de bevoegde overheden weten hoe initiatiefnemer en betrokkenen, die vaak sporadisch met bodemsanering worden geconfronteerd, reageren op het aantreffen van een bodemverontreiniging.

In oktober 2005 is een rapport uitgekomen over de maatschappelijke indicator¹⁸. Enkele analyses hieruit zijn gebruikt bij de totstandkoming van het Jaarverslag bodemsanering over 2004. Mede op basis van het rapport zijn enkele aanpassingen doorgevoerd in de monitoringsystematiek die de grondslag voor het Jaarverslag bodemsanering biedt. Hierdoor is het in het Jaarverslag over 2006 mogelijk om meer te zeggen over de drijfveren van bodemsanering en de consequenties daarvan op de multiplier.

In maart 2006 is op initiatief van het ministerie van VROM en het LIB een workshop over het rapport georganiseerd met vertegenwoordigers van initiatiefnemers en betrokkenen. Het was de start van een consultatie die de in de toekomst vaker zal worden gehouden. In onderstaand kader zijn enkele prikkelende uitspraken in de bijeenkomst opgenomen. Uit de maatschappelijke indicator en de bespreking in maart, blijkt dat de aanpak aan buitenstaanders lastig is uit te leggen. Er is een begrippenkader nodig, dat is afgestemd op de taal van de ruimtelijke ordening. Verder is geconstateerd dat bodemsaneerders moeite hebben om zicht te geven op de opbrengsten, terwijl die er vaak wel zijn, zoals schoon drinkwater of het wegnemen van gebruiksbeperkingen of onrust bij eigenaren en omwonenden. Deze en andere conclusies uit de maatschappelijke indicator en onderstaand kader zullen de komende periode worden gebruikt om het bodemsaneringbeleid en de uitvoering daarvan beter te laten aansluiten bij andere werkvelden.

Uitspraken workshop maart 2006

- Aannemer: "Geef mij aan waarom ik hier sta te saneren? Ik weet het niet!"
- Financier: "Hoe leggen jullie mij uit wat de baten van bodemsanering zijn?"
- Ontwikkelaar "Bodemsanering is geen onoverkomelijke kostenpost. Hoe trek je mij naar de vervuilde bedrijfsterreinen, voordat ik schone gebieden ga ontwikkelen?"
- Kamer van Koophandel: "Revitalisering bedrijfsterreinen is harder nodig dan ooit. Maar toch, waarom zou een bedrijf kiezen voor een oud bedrijfsterrein?"
- MKBA Ruimtelijke processen: "Bredere afweging op groter ruimtelijk schaalniveau. Hoe gaat u dat doen?"
- RO'er: "Hoe gaan jullie je invechten in ruimtelijke ordeningsprocessen?"

¹⁸ Zie referentie 9.

Bodemsanering in het hart van de samenleving

De bodemsanering van het voormalige Oostergasfabriek in Amsterdam Oost is één van de grootste saneringen die momenteel in Nederland plaatsvindt. De sanering is geen eenvoudig project. Door de aanwezigheid van een gasfabriek en andere bedrijven (voornamelijk garages) is een complexe bodemverontreiniging ontstaan. De sanering zal enige jaren gaan duren. Omdat de locatie midden in het stedelijk gebied ligt, heeft de sanering veel impact op de omwonenden. De sanering van vluchtige aromaten en olie gaat gepaard met emissie en stankoverlast. Marieke Nonhebel van DHV verzorgt de communicatie over de sanering met de bewoners:

“Het begon allemaal als klachtenopname”, vertelt Nonhebel, “Maar al snel bleek dat er behoefte was aan meer informatie en de mogelijkheid om mee te denken over het terugdringen van de overlast.” Het projectbureau dat deze sanering begeleidt heeft daarop ingespeeld door omwonenden te informeren over de werkzaamheden door o.a. bewonersbrieven, een website met actuele informatie (hierop staat bijvoorbeeld elke week de stank-

verwachting) en een tweewekelijks overleg met betrokkenen. Daarnaast is een workshop georganiseerd om samen met omwonenden maatregelen te vinden om de overlast te beperken. Ook wordt een lespakket ontwikkeld voor een naastgelegen school, om de leerlingen te leren over verontreinigde grond, gezondheid en bodemsanering.

Een leuk voorbeeld is een interview dat Nonhebel heeft gegeven aan een tienjarige jongen uit de buurt. Hij wilde later voor een aannemer werken en heeft Nonhebel ondervraagd over de hoeveelheden grond die worden afgevoerd, de grootte van de kraan en de verontreiniging in de grond. Na het interview heeft hij nog 2 uur met de aannemer meegereden in alle shovels en kranen die op de locatie aanwezig waren. Een week later kwam hij trots vertellen dat hij een 9 voor z'n spreekbeurt had.

Volgens Nonhebel leidt deze aanpak tot minder overlast en meer begrip en betrokkenheid van de omwonenden.

Mmv Marieke Nonhebel (DHV)

De aannemer die zich hardop afvroeg waarom hij eigenlijk moest saneren, merkte aan het eind van de bijeenkomst op dat deze vraag hem vaak door omwonenden

wordt gesteld. “Maar”, zo gaf hij aan, “Zodra de graafmachines de oliedruipende grond oppakken, komt dat begrip vaak vanzelf.”.

5 Thema's voor de toekomst

Het bodemsaneringsbeleid zal in de toekomst steeds meer onderdeel worden van het bodembeheerbeleid, dat op haar beurt weer zal zijn verbonden aan het ruimtelijke beleid. Deze verandering, in dit Jaarverslag aangeduid als 'van saneren naar beheren', zal ertoe bijdragen dat vaker wordt gekozen voor een gebiedsgerichte aanpak (in plaats van de gevalsspecifieke aanpak die nu gebruikelijk is). Bovendien zal de samenhang met andere bodemthema's en met ruimtelijke ordening steeds groter worden. In dit hoofdstuk zijn deze tendensen vertaald naar zes thema's, waar in het komende jaar veel aandacht voor zal zijn.

Groeiende nazorgverplichtingen

Voor een efficiëntere aanpak van de bodemsaneringsoperatie is in het beleid gekozen voor functiegericht en kosteneffectief saneren. Met deze aanpak kunnen, met het beschikbare budget, meer locaties worden gesaneerd dan wel de risico's op deze locaties worden beheerst. Consequentie van het beleid is dat bij een sanering niet alle verontreiniging uit de bodem wordt verwijderd. Nazorg is nodig om risico's van deze achterblijvende verontreinigingen ook in de toekomst te beheersen. In het afgelopen jaar hebben onderzoeken aangetoond dat deze verplichtingen in de toekomst een substantieel deel van het bodemsaneringsbudget zullen gaan bedragen. Om die reden is het beleid voor het opleggen van nazorgverplichtingen een thema voor de toekomst.

Saneren 'locaties met spoed'

De monitoringcijfers laten zien dat steeds meer bodemsaneringen worden uitgevoerd omdat als gevolg van een ruimtelijk project de verontreiniging letterlijk bloot komt te liggen. Dit is in dit Jaarverslag de tweede maatschappelijke opgave genoemd. De eerste maatschappelijke opgave is en blijft het beheersen of wegnemen van onacceptabele risico's van bodemverontreiniging die bij het huidige gebruik optreden, de zogenaamde locaties met spoed. Een belangrijk thema voor de nabije toekomst is het vinden van (bij voorkeur externe) initiatiefnemers voor het saneren van locaties met spoed, waarvoor op korte termijn geen ruimtelijk project of een andere maatschappelijke aanleiding is voorzien.

Gebiedsgericht werken & verbreding bodemkwaliteit

De bodem wordt uit steeds meer hoeken bekeken. De afgelopen jaren is beleid ontwikkeld voor diverse aan

bodemkwaliteit gerelateerde thema's, zoals archeologie, biodiversiteit, draagvermogen en verzilting. Als onderdeel van de ontwikkeling van integraal bodembeheer krijgt de term bodemkwaliteit dus een bredere betekenis. In het uitvoeringsprogramma van de beleidsbrief bodem wordt daarom ook gestreefd naar een bredere en meer integrale afweging en beoordeling van de bodemkwaliteit. Deze afweging kan het beste op decentraal niveau worden gemaakt, omdat daarbij beter kan worden ingespeeld op de lokale bodemopbouw, de lokale bodemkwaliteit, het lokale bodemgebruik en (uiteeraard) lokale democratisch vastgestelde keuzes. Om die reden zijn binnen het Uitvoeringsprogramma van de beleidsbrief bodem het gebiedsgericht werken (binnen gebiedsgericht of lokaal beleid) en verbreding van de bodemkwaliteit belangrijke thema's voor de toekomst.

Informatiebeheer

Uit dit Jaarverslag blijkt dat informatiebeheer een belangrijke pijler is voor de bodemsaneringsoperatie. De bevoegde overheden hebben het LIB opgericht om informatie over verontreinigde bodems op een uniforme wijze te verzamelen, te ordenen, uit te wisselen en te ontsluiten. Ter ondersteuning van integraal bodembeheer hebben de overheden ook het project BodemInformatie Essentieel voor Landelijk en Lokale Sturing (BIELLS) gestart. Dit project beoogt alle beschikbare informatie over de chemische, biologische en fysische kwaliteit van de bodem beschikbaar en inzichtelijk te maken.

Investeringsbudget Landelijk Gebied

Het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) gaat januari 2007 in. Het vervangt allerlei regelingen en instrumenten voor het landelijke gebied. Het is een meerjarig budget dat onder regie van de provincies flexibel en zonder schotten tussen de verschillende beleidssectoren kan worden ingezet ter verbetering van het landelijke gebied. Bodemsanering en bodembeheer maken onderdeel uit van de werkingssfeer van het ILG.

Beheer van de ondergrond

Het beheer van de ondergrond gaat verder dan de aanpak van (aparte) bodemverontreinigingen. Ook de grondwaterhuishouding, het plannen van het gebruik van de ondergrond en een goed beheer van grondwatervoorraden horen bij het beheer van de ondergrond. Dit vraagt om een integrale en gebiedsgerichte benadering.

In dát kader moet de aanpak van verontreiniging in de ondergrond, vooral de aanpak van grondwaterverontreiniging, en de nazorg gezien worden. De verwijdering

van verontreinigingen staat daarbij niet centraal, maar eerder de bescherming van kwetsbare objecten en drinkwatervoorraden.

6 Conclusies

Bodemsanering: meer onderzoeken en saneringen

Er is het afgelopen jaar veel werk verzet. In totaal zijn er 1.447 saneringen en vele bodemonderzoeken uitgevoerd. Dit is een stijging ten opzichte van de aantallen in voorgaande jaren. De meeste saneringen zijn uitgevoerd in combinatie met een maatschappelijke of ruimtelijke ontwikkeling. Deze saneringen zijn noodzakelijk om risico's tijdens het gebruik te beheersen of om voldoende bescherming te bieden voor het toekomstige gebruik. Dat geeft aan dat het beleid om het saneren van bodems zoveel mogelijk samen te laten vallen met ruimtelijke ontwikkelingen zijn vruchten af werpt.

De stijging van het totale aantal saneringen ten opzichte van vorige jaren is toe te schrijven aan de toename van het aantal afgeronde bovengrondsaneringen. In 2005 is ook het aantal gesaneerde hectares bodem toegenomen ten opzichte van 2004.

Het volume gesaneerd grondwater is het afgelopen jaar gedaald. Deze daling kan in dit Jaarverslag niet op basis van het resultaat van één jaar volledig worden verklaard omdat grondwatersaneringen vaak jarenlange processen zijn. Het is echter een indicatie dat minder rendabele verontreinigingen, zoals grondwaterverontreiniging, niet door externe initiatiefnemers worden aangepakt. Dat is de logische consequentie van de keuze voor marktparticipatie als aanjager van de bodemsaneringsoperatie en de keuze om het saneren van bodems zoveel mogelijk samen te laten vallen met ruimtelijke ontwikkelingen. Desondanks is het blijven liggen van de verontreiniging van de ondergrond een ongewenste consequentie.

Gebiedsgerichte aanpak van de ondergrond

Van de overheid mag worden verwacht dat ze voor deze verontreinigde ondergrond het initiatief neemt en met andere partijen afspraken maakt over de aanpak van deze verontreinigingen. Een gebiedsgerichte aanpak, gericht op het beschermen van kwetsbare objecten in en op de bodem, zal daarbij het uitgangspunt zijn.

Ook de aanpak van de geconstateerde groeiende nazorgverplichtingen zullen in de toekomst steeds meer in een gebiedsgericht kader worden geplaatst. De nazorgverplichtingen voor zowel de overheid als het bedrijfsleven nemen toe. Nazorg is onvermijdelijk omdat het voorkeursalternatief, een volledige verwijdering van bodem-

verontreiniging, niet altijd haalbaar is. De overheid heeft naar aanleiding van deze constatering besloten om nazorg beter inzichtelijk te krijgen en beter te regelen.

Risicobeheersing vóór 2015?

De bevoegde overheden voor de Wet bodembescherming hebben in 2005 veel gedaan om hun inzicht in de omvang van de bodemverontreiniging te verbeteren. Dat is nodig om te beoordelen of de doelstelling van 2015 kan worden gehaald. Zo zijn de datasystemen geanalyseerd op de relatie tussen de bron van een verontreiniging en de kans op risico's als gevolg van deze verontreiniging. Daarnaast hebben de overheden een start gemaakt met het identificeren van de locaties met risico's bij huidig gebruik door in 2005 op 30.000 tot 40.000 locaties opdracht te geven voor het uitvoeren van onderzoek.

Uit analyse van de gegevens van het Landsdekkend Beeld en de werkzaamheden van het afgelopen jaar blijkt dat de doelstelling in 2015 haalbaar is als de inspanningen jaarlijks worden geïntensiveerd. Deze versnelling is in 2005 gerealiseerd. Of deze versnelling de komende jaren zal worden doorgezet is de vraag. Het zal vooral afhangen van de participatie van externe initiatiefnemers, omdat de bevoegde overheden zijn gebonden aan budgetten die tot 2010 op basis van Meerjarenprogramma's zijn vastgelegd.

Marktparticipatie

De bijdrage van externe initiatiefnemers bij bodemsaneringen wordt door de jaren heen groter. Niet alleen neemt het aantal saneringen dat door deze partijen wordt uitgevoerd toe. Er zijn ook initiatieven die inzetten op het vermarkten van bodeminformatie en partijen die de uitvoering met leningen en verzekeringen willen ondersteunen en bodemsanering zien als een noodzakelijke voorwaarde voor de exploitatie van hun ontwikkelingsgebieden.

Met de beleidswijzigingen en de aanpassing van de Wet bodembescherming van de afgelopen jaren is gewerkt aan stimulering van de marktparticipatie. Daarnaast zal een verandering van denken rondom bodemsanering nodig zijn, zoals het denken in grotere ruimtelijke eenheden en het anticiperen op ruimtelijke ontwikkelingen. Aandachtspunt daarbij is dat het begrippenkader wordt afgestemd op dat van andere werkvelden zoals bijvoor-

beeld de ruimtelijke ordening. Bovendien zal meer dan voorheen, voor externe initiatiefnemers inzichtelijk moeten worden gemaakt wat de investering in een bodemsanering oplevert, zoals schoon grondwater voor de drinkwaterbereiding en het wegnemen van onrust en gebruiksbeperkingen voor eigenaren en omwonenden.

Ten slotte

De bodemsaneringsoperatie heeft twee maatschappelijke opgaven. De eerste is het beheersen van de risico's voor mens en milieu. De tweede maatschappelijke opgave is het bieden van ondersteuning bij maatschappelijke en

ruimtelijke processen door middel van informatie over de bodemkwaliteit en stimulansen voor locatieontwikkeling en verbetering van de bodemkwaliteit. De eerste opgave kenmerkt bodemsanering zoals dit oorspronkelijk was bedoeld, namelijk het schoonmaken van vervuilde bodems. De tweede opgave heeft betrekking op de beheersing van risico's die ontstaan bij het gebruiksrijp maken van locaties of het realiseren van een nieuwe bestemming. Het is echter niet meer alleen de overheid die voor deze opgaven staat. De resultaten van het jaar 2005 en de jaren daarvoor laten zien dat deze twee opgaven in veel situaties hand in hand kunnen gaan.

Bijlage 1 Resultaten monitoringsindicatoren

Deze bijlage gaat in meer detail in op de voortgang van de bodemsaneringsoperatie en beschrijft de werkzaamheden in 2005. Ook de totale voortgang in de afgelopen jaren met een analyse van de trends die zichtbaar zijn na 6 jaar monitoring komt aan bod. De beschrijvingen en de analyses in deze bijlage zijn gebaseerd op de monitoringsgegevens die zijn aangeleverd door de alle bevoegde overheden. Daarnaast is voor de verschillende trends gebruik gemaakt van de enquêtes die de overheden hebben aangeleverd.

1. Kerngegevens

Uitgevoerde bodemonderzoeken en saneringen

In 2005 zijn door de overheden en derden bodemonderzoeken en saneringen uitgevoerd. Het gaat om aantallen door de overheden beoordeelde rapporten en verslagen die in hun database zijn geregistreerd. In tabel 1.1 staan de definities van de indicatoren van de kerngegevens. In tabel 1.2 is aangegeven hoeveel onderzoeken en saneringen er in 2005 in Nederland zijn uitgevoerd.

Tabel 1.1 Definities en toelichting indicatoren kerngegevens

Indicator	Korte omschrijving	Definitie
B1.3a	Bodemonderzoeken OO	Locaties, waar bodemonderzoek (Oriënterend Onderzoek) is afgerond in een bepaald jaar.
B1.3b	Bodemonderzoeken NO	Idem voor Nader Onderzoek.
B1.4	Beschikt op NO ernstig niet-urgent	Locaties waar sprake is van een beschikking op één of meer gevallen van ernstig bodemverontreiniging (ontstaan voor 1-1-'87) zonder een saneringsverplichting vanwege urgentie en/of maatschappelijke redeen in een bepaald jaar.
B1.5	Beschikt op NO ernstig urgent	Locaties waar sprake is van een beschikking op één of meer gevallen van ernstig bodemverontreiniging (ontstaan voor 1-1-'87) mét een saneringsverplichting vanwege urgentie ¹⁹ en/of maatschappelijke redenen in een bepaald jaar.
B2	Gesaneerd	Afgeronde saneringsprojecten waar sprake was van ernstige bodemverontreiniging (ontstaan voor 1-1-'87) in een bepaald jaar (deelsanering, gefaseerde sanering, volledige sanering).
Toelichting afkortingen		
OO	Oriënterend Onderzoek	
NO	Nader Onderzoek	
Wbb	Tenminste één euro is vanuit de bijdrageregeling van de Wet bodembescherming besteed	
ISV	Tenminste één euro is vanuit het investeringsbudget stedelijke vernieuwing besteed	
SEB	Sanering in Eigen Beheer (geen financiering vanuit Wbb- of ISV-budget)	
Onbekend	Financieringskader niet ingevuld in bodeminformatiesysteem	

¹⁹ Beschikkingen genomen voor 1 januari 2006 zijn gebaseerd op beoordelingen op basis van ernst en urgentie.

De urgentiesystematiek is met de aanpassing van de Wet bodembescherming vervangen door een saneringscriterium dat de spoedeisendheid van een sanering beoordeeld.

Tabel 1.2 Kerngegevens onderzoek en sanering 2000-2005

Indicator	Omschrijving	Alle Financieringskaders					
		2000	2001	2002	2003	2004	2005
B1.3a	Onderzocht naar aard (OO) - incl. SEB	---	---	---	---	1641	1635
B1.3a	Onderzocht naar aard (OO) - excl. SEB	1333	797	829	546	1113	749
B1.3b	Onderzocht op ernst, urgentie en tijdstip (NO)	1588	1560	1347	1442	1575	1569
B1.5	Beschikking ernstig / urgent	762	1024	746	1015	1060	1093
B1.4	Beschikking ernstig / niet-urgent	539	323	358	255	319	357
B2a	Gesaneerd	1159	1097	728	986	1218	1447

Trends

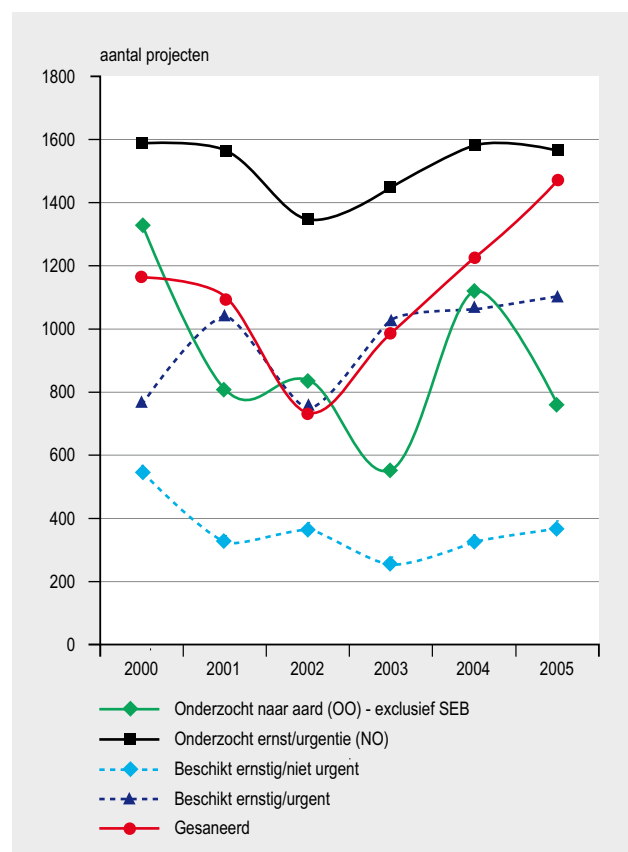
Aan de hand van de cijfers van 2000 t/m 2005 (zie tabel 1.2 en figuur 1.1) is een aantal trends te herkennen:

- het aantal oriënterende onderzoeken fluctueert door de jaren²⁰ (+/- 300), maar bevindt zich gemiddeld rond de 800;
- het aantal nadere onderzoeken lijkt zich te stabiliseren tot tegen de 1.600 per jaar;
- het aantal beschikkingen ernstig urgent stabiliseert zich tussen de 1.000 en 1.100 per jaar;
- het aantal beschikkingen ernstig niet-urgent neemt de laatste 2 jaar weer licht toe ;
- het aantal gesaneerde locaties neemt de laatste 3 jaar fors toe. Deze toename is in absolute aantallen vrijwel geheel toe te schrijven aan saneringen in eigen beheer (SEB).

De stijging van het aantal saneringen is volgens de overheden het gevolg van de volgende oorzaken:

- De introductie van het investeringsbudget stedelijke vernieuwing en de decentralisatie van bodemtaken naar gemeenten. Gemeenten kunnen op lokaal niveau sneller inhaken op ontwikkelingen. Dit leidt tot meer saneringen. Ook zijn er hierdoor steeds meer mensen die zich met bodemsanering bezighouden. Dit leidt uiteindelijk ook tot meer saneringen.

Figuur 1.1. Inspanning bodemsanering (alle financieringskaders, incl. onbekend) 2000-2005

²⁰ Er zijn meer OO's uitgevoerd dan uit de getallen blijkt. Project- en programma-gemeenten zijn geen bevoegde overheid maar verzorgen de uitvoering van de bodemsanering in overleg met de provincies. Voor deze gemeenten zijn via de enquête nog 757 extra OO's bekend voor 2005. Bovendien zijn particulieren en bedrijven niet verplicht om uitgevoerde oriënterende onderzoeken te melden bij bevoegde overheden. Deze gegevens zijn daardoor niet in bovenstaande tabellen terecht gekomen, omdat ze bij de provincies op een andere manier in G-BIS zijn opgenomen. In eerdere jaren zijn OO's van deze gemeenten, met een enkele uitzondering, ook niet meegenomen.

Tabel 1.3 Kerngegevens onderzoek en sanering 2000-2005 per financieringskader

		Wbb + ISV					
Indicator	Omschrijving	2000	2001	2002	2003	2004	2005
B1.3a	Onderzocht naar aard (OO)	1156	795	829	546	1086	684
B1.3b	Onderzocht op ernst, urgentie en tijdstip (NO)	185	242	259	209	218	158
B1.5	Beschikking ernstig / urgent	68	92	99	115	121	89
B1.4	Beschikking ernstig / niet-urgent	58	76	81	61	50	43
B2a	Gesaneerd	71	68	78	75	95	128
		Wbb					
Indicator	Omschrijving	2000	2001	2002	2003	2004	2005
B1.3a	Onderzocht naar aard (OO)	1129	700	284	329	539	138
B1.3b	Onderzocht op ernst, urgentie en tijdstip (NO)	172	184	99	106	88	53
B1.5	Beschikking ernstig / urgent	65	65	56	52	61	31
B1.4	Beschikking ernstig / niet-urgent	47	64	40	34	18	21
B2a	Gesaneerd	71	48	50	39	36	54
		ISV					
Indicator	Omschrijving	2000	2001	2002	2003	2004	2005
B1.3a	Onderzocht naar aard (OO)	27	95	545	217	547	546
B1.3b	Onderzocht op ernst, urgentie en tijdstip (NO)	13	58	160	103	130	105
B1.5	Beschikking ernstig / urgent	3	27	43	63	60	58
B1.4	Beschikking ernstig / niet-urgent	11	12	41	27	32	22
B2a	Gesaneerd	0	20	28	36	59	74
		SEB					
Indicator	Omschrijving	2000	2001	2002	2003	2004	2005
B1.3a	Onderzocht naar aard (OO)	---	---	---	---	528	886
B1.3b	Onderzocht op ernst, urgentie en tijdstip (NO)	1403	1325	1018	1233	1276	1394
B1.5	Beschikking ernstig / urgent	694	932	647	834	924	890
B1.4	Beschikking ernstig / niet-urgent	481	247	274	186	267	275
B2a	Gesaneerd	1088	1029	650	860	1048	1201
		Onbekend					
Indicator	Omschrijving	2000	2001	2002	2003	2004	2005
B1.3a	Onderzocht naar aard (OO)	177	2	0	0	27	65
B1.3b	Onderzocht op ernst, urgentie en tijdstip (NO)	0	0	70	0	81	17
B1.5	Beschikking ernstig / urgent	0	0	0	66	15	114
B1.4	Beschikking ernstig / niet-urgent	0	0	3	8	2	39
B2a	Gesaneerd	0	0	0	51	75	118

- Overheden hebben de administratieve lasten voor standaard-saneringen verlaagd. Dat is onder meer gedaan met een pilot met het besluit BUS, het opstellen van raamsaneringsplannen en de introductie van een meldingsformulier. Overheden die hieraan meededen hebben gemerkt, dat dit heeft geleid tot meer bodemsaneringen.
- De verbeterde beschikbaarheid van informatie stelt initiatiefnemers in staat om tijdig rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van bodemverontreiniging. Mede hierdoor stagneren minder ruimtelijke projecten als gevolg van onverwachte tegenvallers door het aantreffen van bodemverontreiniging en worden drempels verlaagd. Ook dit leidt tot meer saneringen.

Wie was initiatiefnemer?

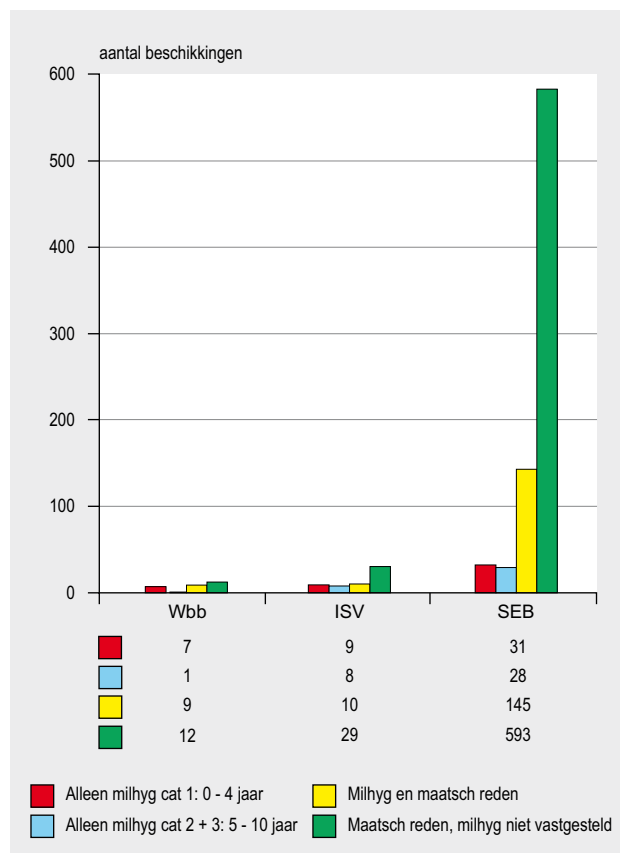
In Nederland zijn verschillende initiatiefnemers op het gebied van onderzoek en sanering van de bodem actief. Deze initiatiefnemers van de onderzoeken en saneringen zijn in de monitoringssystematiek af te leiden uit de financieringskaders waaronder de werkzaamheden worden uitgevoerd. In tabel 1.3 zijn de uitgevoerde onderzoeken opgesplitst naar financieringskader.

De SEB-projecten worden uitgevoerd en voor 100% gefinancierd door bijvoorbeeld bedrijven, burgers, convenantpartijen (BSB, Staatseigendommen, SBNS, gasfabrieksterreinen, SUBAT/WP Tankstations, Vinex en overige convenanten) en overheden uit eigen middelen (als eigenaar, als projectontwikkelaar).

ISV-projecten en Wbb-projecten zijn gedefinieerd als saneringen en onderzoeken waarbij tenminste 1 euro van de financiering afkomstig is uit het Wbb- of ISV-budget. In praktijk betekent dit dat het initiatief voor de sanering of het onderzoek vanuit de bevoegde overheden komt.

In de tabellen is ook een aantal onderzoeken en saneringen opgenomen waarbij het bij de overheid financieringskader onbekend is. Deze kunnen waarschijnlijk grotendeels worden toegewezen aan de categorie SEB. Als in deze projecten geld vanuit het ISV- of Wbb budget is gestoken, dan zou dit bij de overheid bekend zijn geweest.

Figuur 1.2 Saneringstijdstip van in 2005 beschikte locaties met een saneringsverplichting

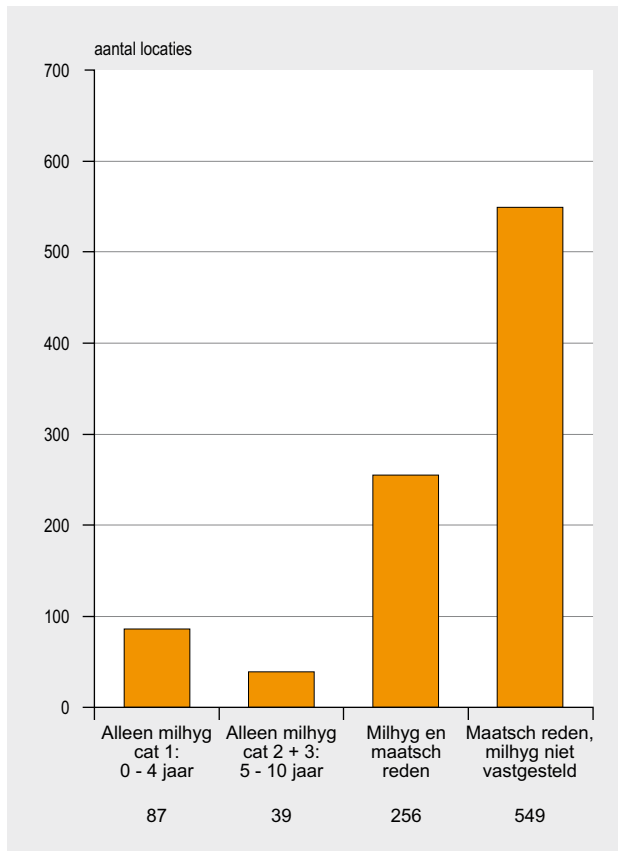

Aanleiding aanvragen beschikkingen

Voor locaties uit de categorie B1.5 worden gegevens verzameld over beschikkingen m.b.t. het geplande saneringstijdstip (zie figuur 1.2). Het saneringstijdstip op basis van urgentie is verdeeld in twee categorieën: saneren binnen 4 jaar na het opstellen van de beschikking; en saneren voor 2015²¹. Daarnaast wordt onderscheid gemaakt in beschikkingen die zijn genomen omdat er een maatschappelijke reden voor de sanering bestaat en beschikkingen op saneringen vanwege milieuhygiënische urgentie. Wanneer een beschikking 'ernst en goedkeuren saneringsplan' wordt gevraagd en er is een maatschappelijke aanleiding om te saneren dan wordt vaak niet bepaald of de sanering urgent zou zijn.

²¹ Oorspronkelijk heeft de urgentiebepaling 3 categorieën met saneringstijdstippen: binnen 4 jaar; binnen 5 – 10 jaar; of voor 2015. De laatste twee categorieën zijn inmiddels samengevallen door het verstrijken van de tijd.

Figuur 1.3 Saneringstijdstip en saneringsaanleiding voor volledig afgeronde gesaneerde locaties in 2005

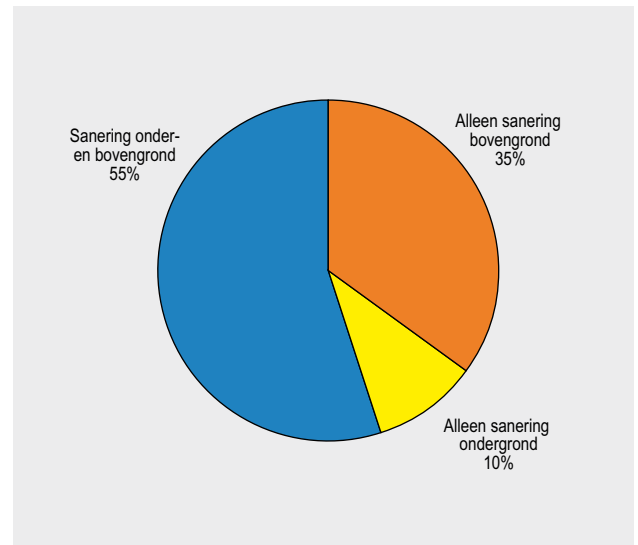
Aanleiding uitvoeren sanering

Uit figuur 1.3 blijkt dat 86% van de saneringen wordt gestart vanwege een maatschappelijke aanleiding.

Van het totale aantal saneringen is 9% opgestart vanwege milieuhygiënische urgentie categorie 1. Deze categorie komt het dichtst in de buurt van het aantal locaties dat spoed wordt met de komst van het saneringscriterium per 1 januari 2006. Hieruit kan niet de conclusie worden getrokken dat slechts 9% van de gesaneerde locaties met spoed betreft. Binnen de 86% saneringsprojecten die zijn opgestart vanwege een maatschappelijke aanleiding zitten naar verwachting ook een aantal locaties met spoed.

Het totale aantal locaties meegenomen in de analyse in figuur 1.3 komt niet overeen met het totale aantal afgeronde saneringen over 2005. Dit komt doordat voor een aantal saneringen de aanleiding onbekend is.

Figuur 1.4 Saneringen van onder- en bovengrond in 2005 (percentage saneringsprojecten)

2. Saneringsvarianten

Boven- en ondergrond

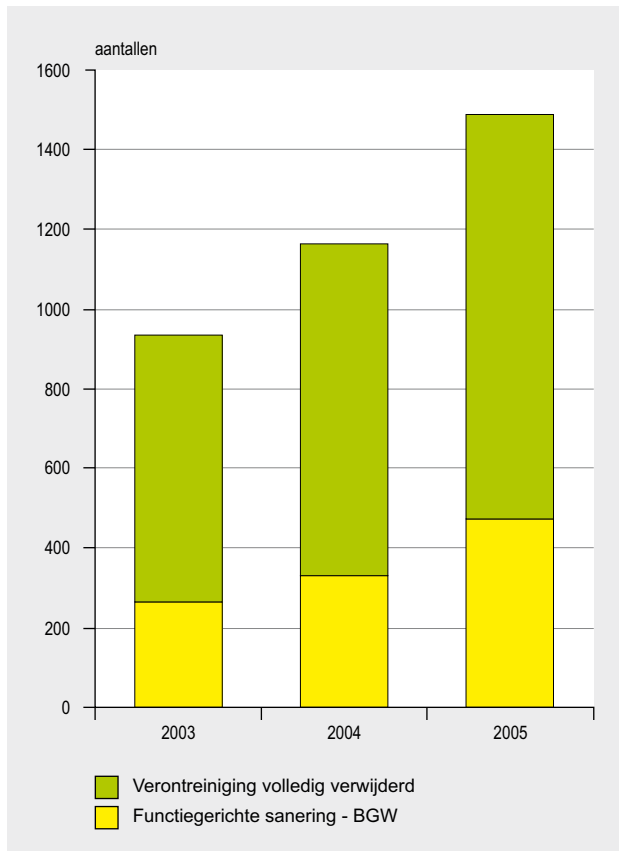
Bij het saneren van de bodem wordt onderscheid gemaakt tussen de boven- en de ondergrond. Het onderscheid wordt bepaald door het type bodemverontreiniging en de toegepaste saneringsvariant. In praktijk komt dit erop neer dat bij saneringen van de bovengrond vaak immobiele oppervlakkige verontreinigingen worden gesaneerd. Bij saneringen van de ondergrond gaat het met name om het saneren van mobiele verontreinigingen die dusdanig diep zitten dat volledig verwijderen van de verontreiniging geen mogelijkheid is. Vaak gaat het hierbij om een sanering van het grondwater.

In figuur 1.4 is aangegeven wat de verhouding is tussen het aantal uitgevoerde boven- en ondergrondsaneeringen is. Duidelijk blijkt dat bij het merendeel van de saneringen zowel de boven- als de ondergrond wordt gesaneerd.

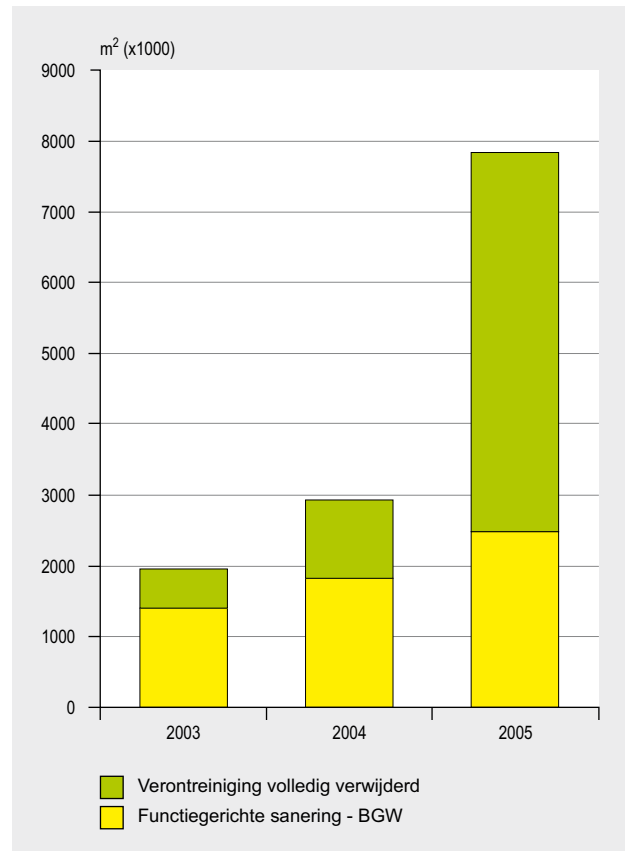
De gehanteerde saneringsvariant op de locatie wordt door de bevoegde overheden vastgelegd op basis van het evaluatierapport. De saneringsvariant wordt voor de bovengrond en ondergrond apart beschreven (wanneer deze beide zijn gesaneerd). De volgende varianten worden onderscheiden:

- a. saneringsvarianten bovengrond:
 1. volledige verwijdering
 2. functiegerichte sanering

Figuur 1.5 Inzet bodemsaneringsvarianten in de bovengrond 2003-2005 (aantal saneringsprojecten)

Figuur 1.6 Inzet bodemsaneringsvarianten in de bovengrond 2003-2005 (oppervlakte van saneringsprojecten)

b. saneringsvarianten ondergrond:

1. stabiel, geen restverontreiniging/zorg (trede 1)
2. stabiel, kleine restverontreiniging/passieve zorg (trede 2)
3. stabiel, grote restverontreiniging/passieve zorg (trede 3)
4. restverontreiniging, monitoring (trede 4)
5. restverontreiniging, Isoleren, Beheersen en Controleren(IBC) (trede 5)
6. niet van toepassing

In de figuren 1.5 tot en met 1.9 is de verdeling van het aantal saneringen over deze varianten weergegeven.

Bovengrondsanereringen

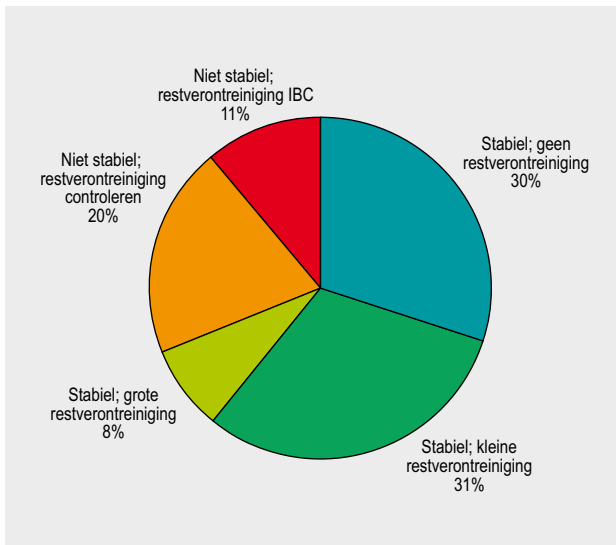
Uit figuur 1.5 blijkt dat bij het grootste deel van de bovengrondsanereringen de verontreiniging volledig wordt verwijderd. Er is wel een beperkte toename van het aantal functiegerichte saneringen ten opzichte van 2003 en 2004.

De oppervlakte van de gesaneerde bovengrond is ten opzichte van voorgaande jaren fors toegenomen. Dit geldt vooral voor het oppervlak van saneringen waarbij de verontreiniging volledig is verwijderd. De dominantie van volledige verwijdering in figuur 1.6 in het jaar 2005 komt met name door een grote sanering van 410 hectare, waarbij de verontreiniging volledig is verwijderd. Zonder deze locatie zou de verhouding tussen volledige verwijdering en functiegerichte sanering in 2005 vergelijkbaar zijn met 2004.

Uit een vergelijking van de figuren 1.5 en 1.6 blijkt, als gekeken wordt naar het jaar 2004, dat met name de in oppervlak kleine locaties vaker multifunctioneel worden gesaneerd. Als de grote sanering van 410 hectare in 2005 buiten beschouwing wordt gelaten, geldt dit ook voor 2005.

Bij kleine saneringen is het kosteneffectiever om de verontreiniging volledig te verwijderen en gebruiksbeperkingen of nazorgverplichtingen in de toekomst te vermijden.

Figuur 1.7 Inzet bodemsaneringsvarianten in de ondergrond 2005 (percentage saneringscontouren)

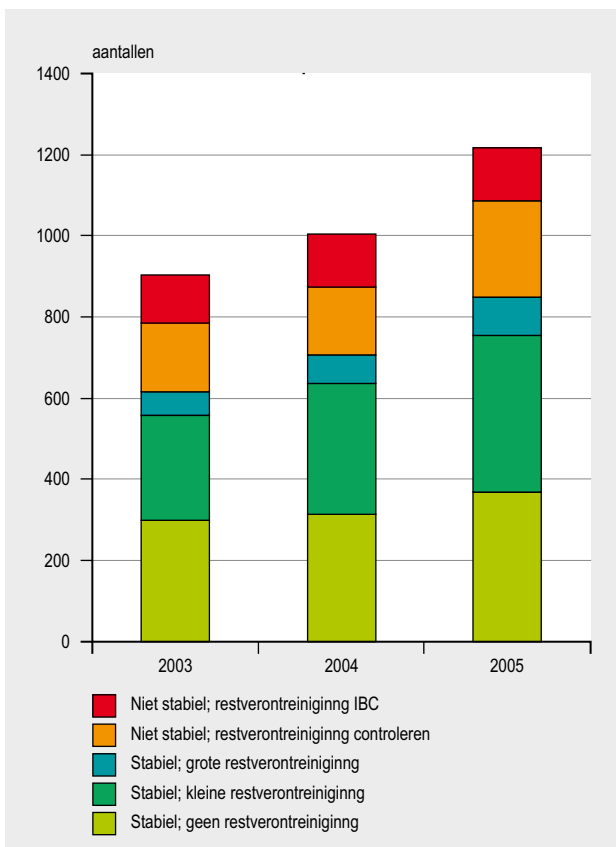
Ondergrondsaneringen

Uit figuur 1.7 volgt dat bij het grootste gedeelte van de ondergrondsaneringen, op basis van een beoordeling op kosteneffectiviteit, gekozen wordt voor een variant waarbij verontreinigingen in de bodem achterblijven. Dit in tegenstelling tot de bovengrondsaneringen, waarbij bij het grootste gedeelte van de saneringen de verontreiniging volledig wordt verwijderd. Dit hangt samen met het soort verontreiniging, de diepte en de gebruikte methoden. In 31% van de ondergrondsaneringen is nazorg noodzakelijk.

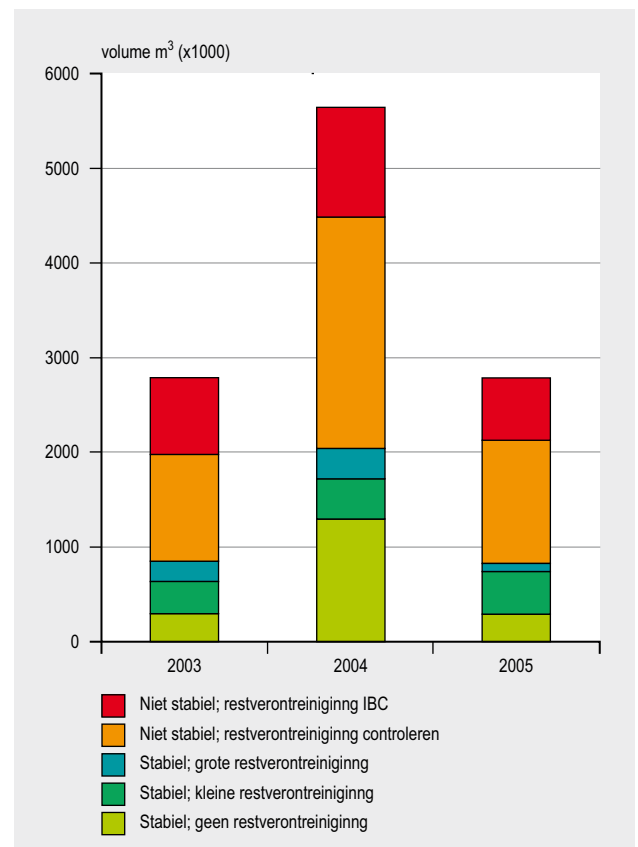
De verhouding tussen de ingezette saneringsvarianten bij ondergrondsaneringen verandert niet noemenswaardig, zie figuur 1.8. Wel is de stijging van het aantal ondergrondsaneringen ten opzichte van vorige jaren opvallend. In 2005 is het aantal saneringscontouren 22% hoger dan in 2004.

De stijging van het aantal saneringscontouren betekent echter niet dat ook het gesaneerde grondwatervolume is toegenomen. In figuur 1.9 is in 2005 een daling van 50%

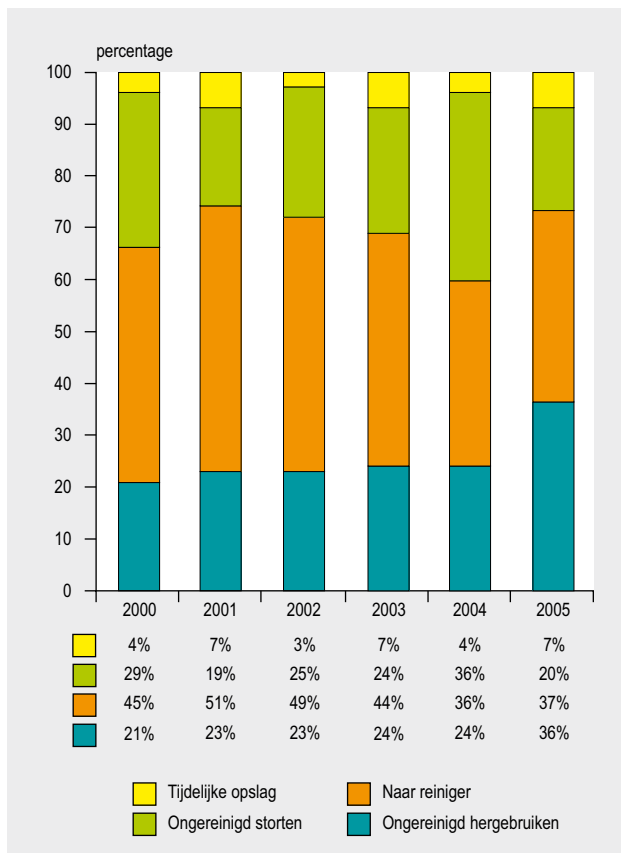
Figuur 1.8 Inzet bodemsaneringsvarianten in de ondergrond 2003-2005 (aantal saneringscontouren)

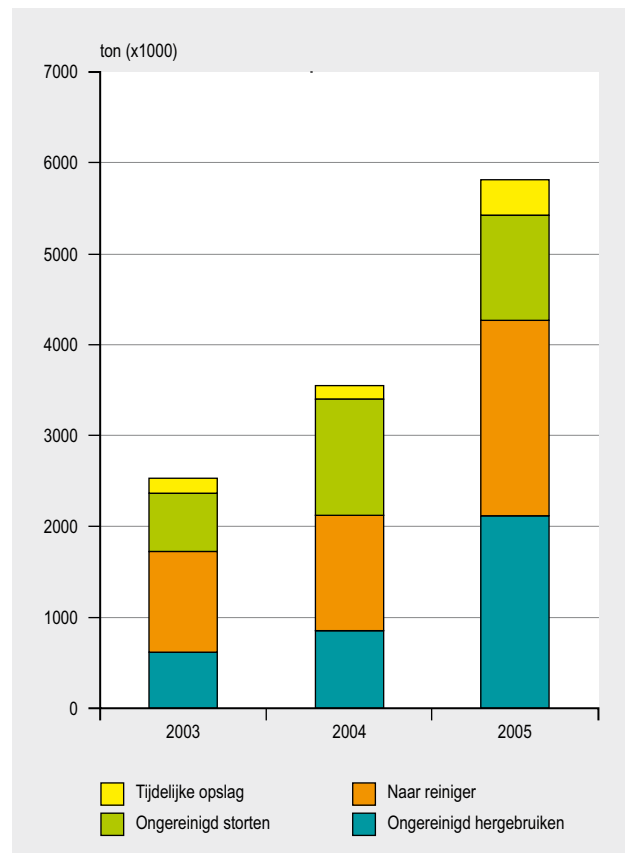
Figuur 1.9 Inzet bodemsaneringsvarianten in de ondergrond, 2003-2005 (grondwatervolume)

Figuur 1.10 Bestemmingen van bij sanering vrijgekomen grond 2000-2005 (%)

Figuur 1.11 Bestemmingen van bij sanering vrijgekomen grond 2003-2005 (hoeveelheden)

te zien van het volume gesaneerd grondwater ten opzichte van 2004. Het volume van 2003 en 2005 is echter nagenoeg gelijk. Het is dus vooral de piek van 2004 die opvalt in de figuur. Deze is veroorzaakt door een klein aantal ondergrondsaneringen met een zeer groot volume, terwijl het in 2005 juist gaat om een groot aantal saneringen met een relatief klein volume.

In hoofdstuk 4.2 van het jaarverslag is hier verder op ingegaan.

3. Bestemmingen van de grond

In het, na een sanering, opgestelde evaluatierapport wordt aangegeven wat de bestemming was van de grond die van de locatie is afgevoerd. Hergebruik binnen de locatie hoort hier niet bij. De aan te geven bestemmingen, op te geven in tonnen vrijkomende grond zijn:

- Ongereinigd storten;
- Naar reiniger;
- Ongereinigd hergebruiken;
- Tijdelijke opslag.

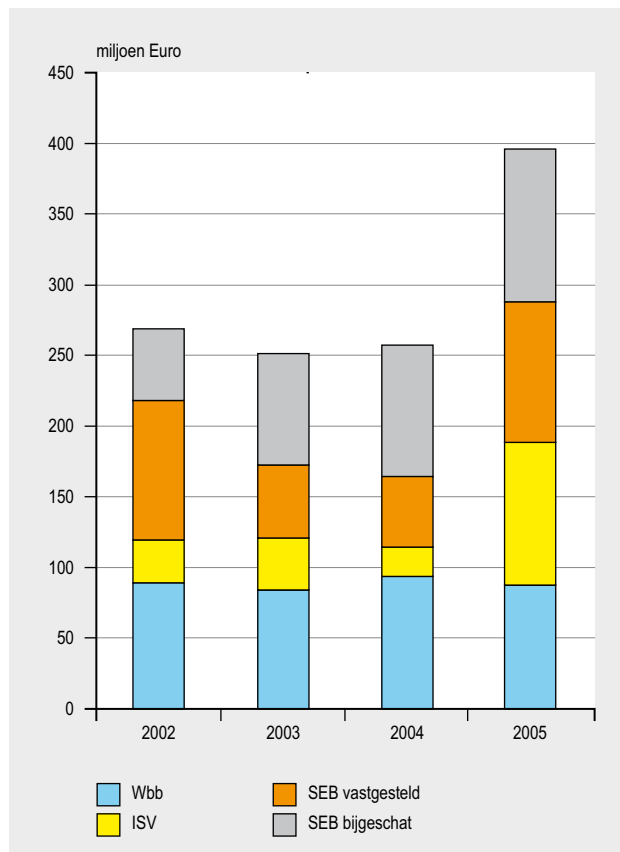
Bovenvermelde hoeveelheden zijn lastig te vergelijken met die van de grondbranches, omdat het jaar van het evaluatierapport niet overeen hoeft te komen met het jaar waarin de grond daadwerkelijk is vrijgekomen. Er is wel (in lijn met de toename van het aantal afgeronde saneringen) een duidelijke toename van de hoeveelheden zichtbaar.

4. Financiën

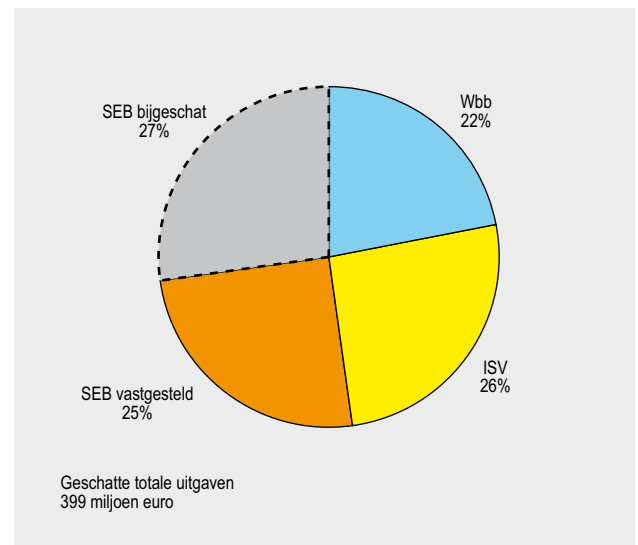
In de figuren 1.12, 1.13 en 1.14 is weergegeven wat de verhouding is tussen geld uitgegeven aan bodemsanering en -onderzoek door externe initiatiefnemers (SEB) en overheden (Wbb+ ISV).

Van relatief veel saneringen die uitgevoerd en gefinancierd zijn door externe initiatiefnemers is niet bekend hoe hoog de kosten hiervan exact waren. Om toch een inschatting te kunnen maken van de kosten die jaarlijks worden gemaakt binnen het werkveld bodem is voor de kosten voor deze saneringen en onderzoeken per locatie uitgegaan van de kostenraming in het saneringsplan.

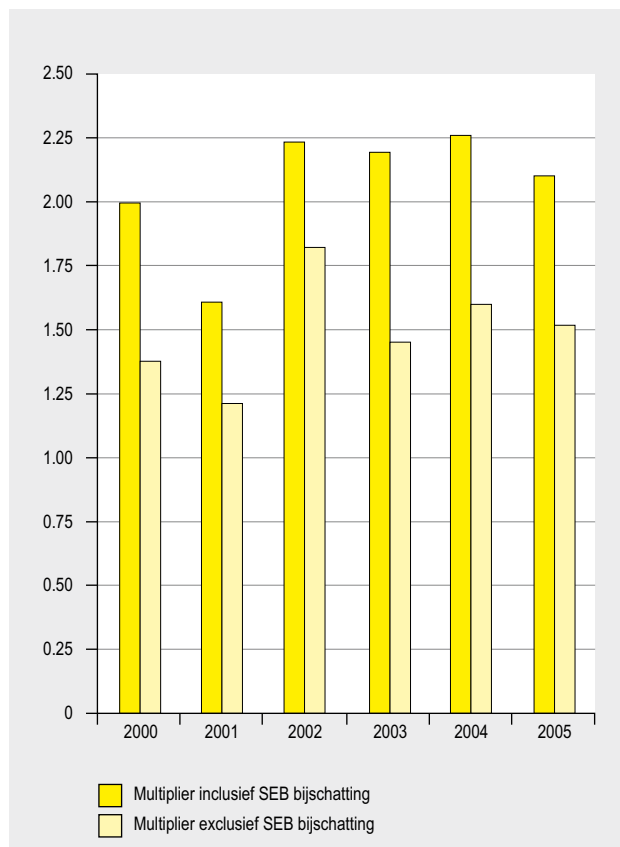
Figuur 1.12 Verdeling van de uitgaven 2002-2005

Figuur 1.13 Verdeling van de uitgaven in 2005

Figuur 1.14 Multiplier bodemsanering 2000-2005

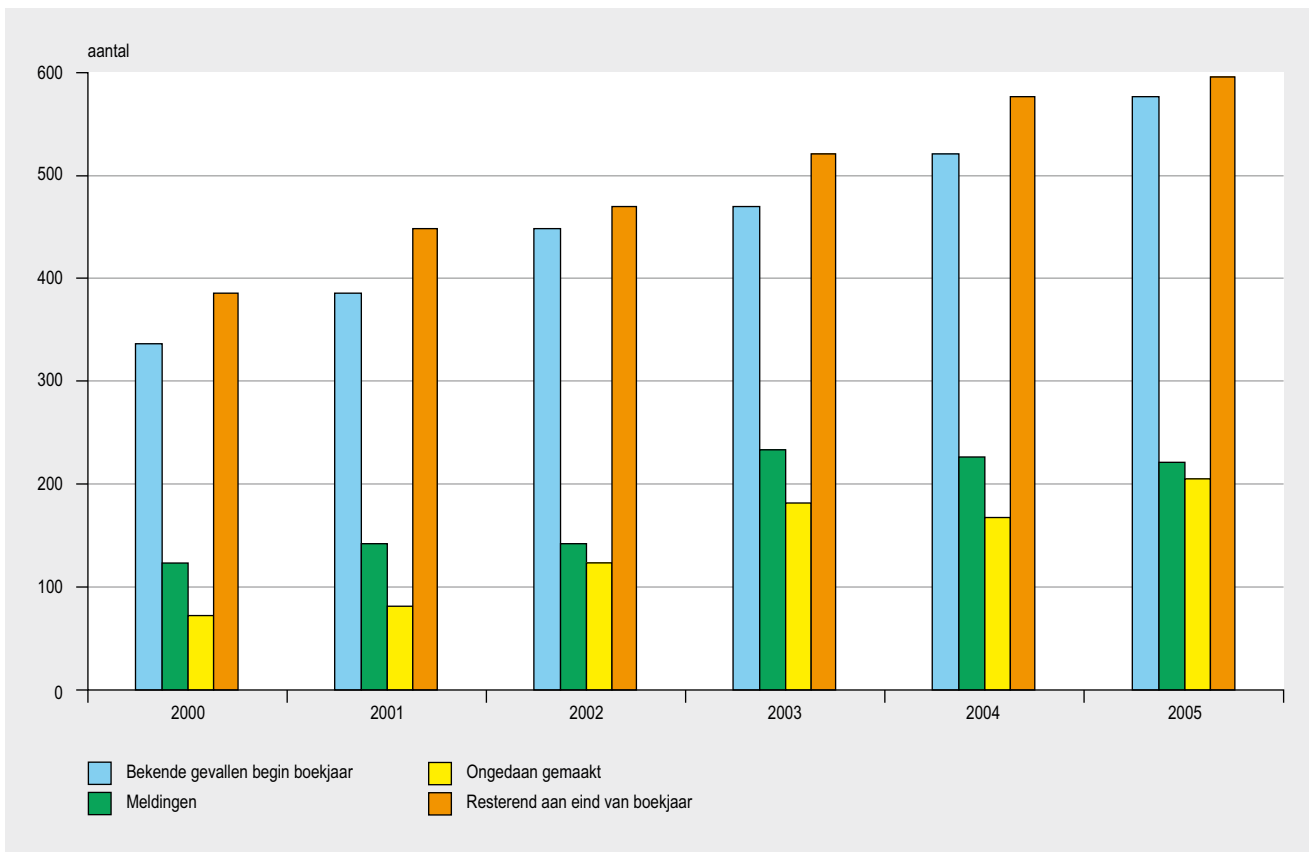
Afgelopen jaar is er meer geld uitgegeven aan bodemsanering dan in de daaraan voorafgaande jaren. In totaal is er 399 miljoen euro uitgegeven. Ook is er een flinke toename van ISV-uitgaven ten opzichte van voorgaande jaren. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat ISV-geld, vanwege het begin van een nieuwe periode, is doorgegeven aan niet-rechtstreekse gemeenten. Dit is voor provincies een uitgave. Ook blijkt dat afgelopen jaar veel bevoegde overheden grote clusters HO en OO hebben opgestart. Deze onderzoeken worden voornamelijk met ISV-geld gefinancierd.

De multiplier is door de jaren heen stabiel (tussen 2 en 2,3), zo blijkt uit figuur 1.14.

5. Zorgplichtgevallen

Nieuwe gevallen van bodemverontreiniging zijn verontreinigingen ontstaan na 1 januari 1987 (Wbb art. 13, 27 en 30). Het gaat hierbij om elke verontreiniging die na deze datum is ontstaan, ongeacht omvang en concentratie (de criteria voor ernst).

Figuur 1.15 Inventarisatie en afhandeling van zorgplichtgevallen 2000-2005

Van de in 2005 ontstane gevallen worden er veel ongedaan gemaakt. Het aantal niet afgeronde gevallen blijft echter toenemen. Deze toename is, zo blijkt uit navraag bij de overheden, voornamelijk administratief. Veel van deze gevallen zijn al ongedaan gemaakt, maar dit is niet als zodanig in de systemen verwerkt, omdat informatie ontbreekt of elders ligt. Dit blijft een punt van aandacht.

6. Werkvoorraad

Eind 2004 zijn de resultaten van het Landsdekkend Beeld gerapporteerd. In de daarvoor uitgevoerde inventarisaties is een vrijwel volledige lijst ontstaan van locaties waar sprake kan zijn van een bodemverontreiniging. Hiertoe hebben alle provincies en bevoegde gemeenten in de periode van 2000 tot en met 2004 archieven onderzocht om te bepalen waar (bedrijfs)activiteiten hebben plaatsgevonden die mogelijk tot bodemverontreiniging konden leiden. Deze lijst is vervolgens gekoppeld aan de al uitgevoerde bodemonderzoeken en saneringen.

Anno 2005 beschikken de bevoegde overheden over inzicht in het aantal locaties met (mogelijke) bodemverontreiniging binnen hun beheersgebied en weten ze welke

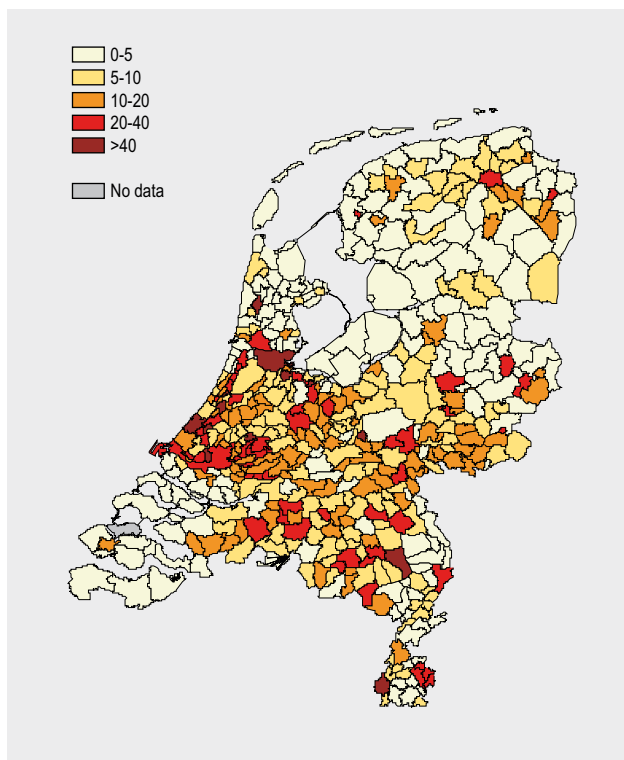
vervolgacties op deze locaties noodzakelijk zijn. De vervolgacties zijn erop gericht om voor 2015 alle verontreinigingen met een risico voor mens en milieu te hebben geïdentificeerd. Voor 2015 dienen deze zogenaamde 'locaties met spoed' te zijn gesaneerd dan wel de risico's te zijn beheerst. De overheden hebben de mogelijkheid gekregen om zelf de strategie tot 2015 te bepalen en in te richten naar de lokale omstandigheden. Wel zijn vanuit het Landelijk Informatiebeheer Bodem (LIB), ter ondersteuning van deze strategie, methoden ter identificatie van de locaties met spoed ontwikkeld.

Naar verwachting zullen de overheden in de huidige programmaperiode (2005 – 2009) vooral kiezen voor de historische en oriënterende onderzoeken. Bovendien zullen ze data-analyses uitvoeren. Deze acties zijn gericht op het verder concretiseren van de werkvoorraad en gericht onderzoek naar mogelijke locaties met spoed.

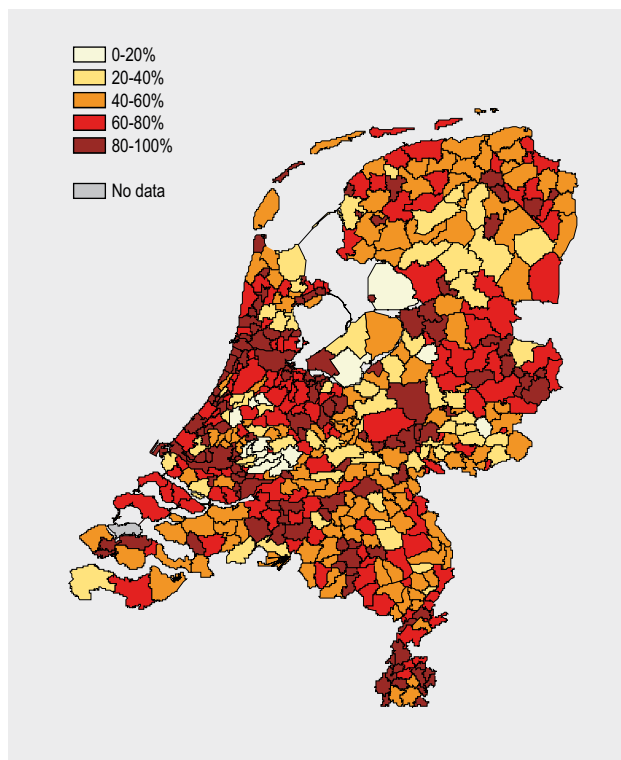
De cijfers (2004)

Uit het Landsdekkend Beeld blijkt dat er ruim zeshonderdduizend locaties zijn waar mogelijk sprake is van bodemverontreiniging. Deze lijst varieert van woonhuizen

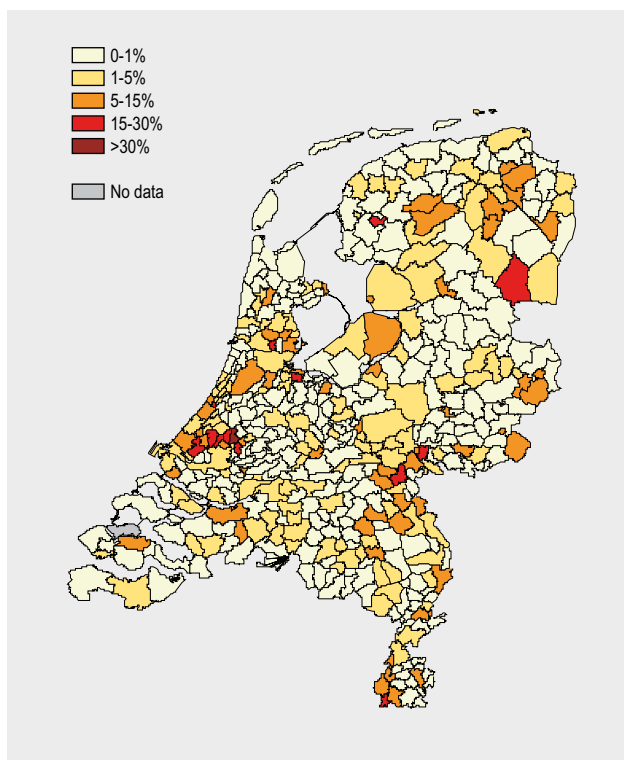
Figuur 1.16 Verdeling van de werkvoorraad over de Nederlandse gemeenten (aantal locaties per km², excl. niet nader gespecificeerde dempingen)

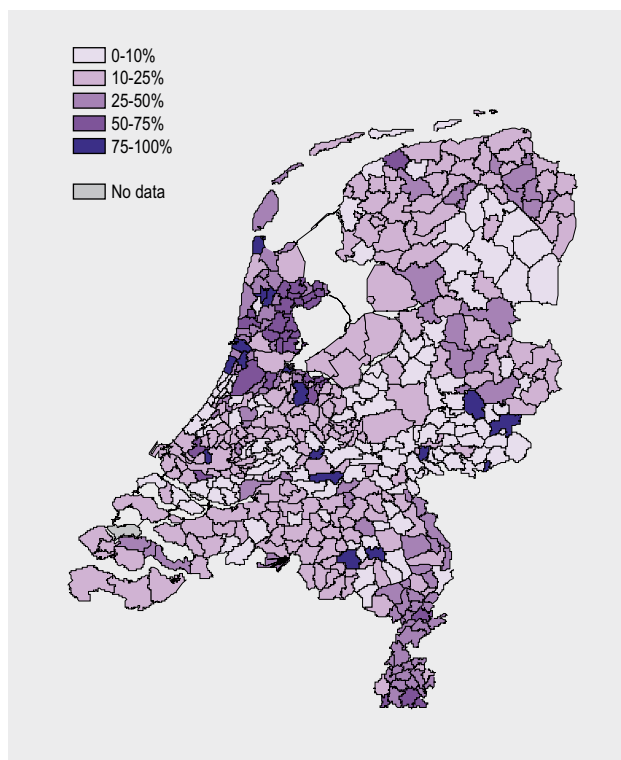
Figuur 1.17 Percentage van de werkvoorraad binnen de bebouwde kom (percentage per gemeente, excl. niet nader gespecificeerde dempingen)

Figuur 1.18 Percentage van de werkvoorraad binnen een inrichtingsgebied voor wonen of werken volgens de nieuwe kaart van Nederland (percentage per gemeente, excl. niet nader gespecificeerde dempingen)

Figuur 1.19 Percentage van de werkvoorraad dat is geïdentificeerd (met een locatiecode, percentage per gemeente, excl. niet nader gespecificeerde dempingen)

waarbij ooit een olietank aanwezig was (of nog steeds is) tot grootschalige industriële terreinen. Op het merendeel (ruim 80%) van deze locaties heeft nooit bodemonderzoek plaatsgevonden en zijn alleen op basis van een vermelding in archieven, informatiesystemen en/of luchtfoto's dat er bodembedreigende activiteiten hebben plaatsgevonden aan de lijst toegevoegd.

Voor ca. 425.000 locaties wordt een vervolgactie noodzakelijk geacht. Deze vervolgactie kan variëren van het uitvoeren van een historisch onderzoek of een nader onderzoek tot aan uitvoeren sanering of een saneringsevaluatie. Locaties waar een vervolgactie nodig wordt geacht vormen de werkvoorraad. Conform de doelstelling van het NMP3 moet deze werkvoorraad zijn aangepakt voor 2030.

Werkzaamheden in 2005

Op ruim 80% (ca 350.000) locaties binnen de werkvoorraad heeft nog geen bodemonderzoek plaatsgevonden en zou gestart moeten worden met de uitvoering van een historisch onderzoek. Aanvullende analyses en onderzoek door het LIB in 2005 heeft geleerd dat het niet noodzakelijk zal zijn om zoveel onderzoeken te verrichten. Enerzijds bleek uit het onderzoek dat de verontreinigingen als gevolg van ondergrondse olietanks en slootdempingen slechts op een paar procent van de locaties tot humane of ecologische risico's aanleiding geeft. Als gevolg hiervan is voor 180.000 van de 425.000 locaties verondersteld dat er mogelijk wel sprake is van een bodemverontreiniging, maar dat risico's voor mens of milieu zeer onwaarschijnlijk zijn. Anderzijds zijn door middel van geclusterd onderzoek, waarin in één onderzoek meerdere locaties worden onderzocht, door gericht onderzoek op een beperkt aantal differentiërende kenmerken en door data-analyses minder onderzoeken noodzakelijk.

Gericht op het halen van de 2015 doelstelling is binnen de werkvoorraad voor 42.500 locaties verondersteld dat de kans op een locatie met spoedige sanering (op basis van het saneringscriterium) groot is. Naar verwachting valt 60 tot 80% van alle uiteindelijke locaties met spoed binnen deze 42.500 locaties. De meest overheden kiezen ervoor om deze locaties met voorrang te onderzoeken op de daadwerkelijke aanwezigheid van bodemverontreiniging.

Op basis van het Landsdekkend Beeld en de bovenstaande analyses is een inschatting gemaakt van de haalbaarheid van de doelstelling om voor 2015 de risico's te beheersen of de verontreiniging te saneren op alle locaties met spoed. Daarbij is gekozen voor een lineair groei-model vanaf het jaar 2004. Dit scenario is de meest realistische omdat het uitgaat van een jaarlijkse versnelling. Uit de analyse blijkt dat om de doelstelling in 2015 te halen jaarlijks een versnelling in de uitvoering van het aantal onderzoeken moet plaatsvinden van 8 tot 10%.

Analyses

Met de informatie van het Landsdekkend Beeld is het mogelijk om verschillende analyses te maken van waar bodemverontreinigingen in Nederland aanwezig zijn. Figuur 1.16 laat zien wat de dichtheid van bodemverontreinigingen per km² is. Datzelfde is gedaan in de figuren 1.17 en 1.18, maar dan gespecificeerd naar respectievelijk de bebouwde kom van gemeenten en ontwikkelingsgebieden (Nieuwe Kaart van Nederland). In figuur 1.19 is tenslotte de beschikbaarheid van bodemdata gepresenteerd.

In het kader van de maatschappelijke indicator worden deze analyses verricht om inzicht te krijgen waar bodemverontreinigingen zich bevinden, maar vooral waar samenhang met voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen kunnen worden gerealiseerd.

Bijlage 2 Samenvatting enquête

1. Inleiding

Ter ondersteuning van de Monitoring Bodemsanering is dit jaar weer een enquête voorgelegd aan alle bevoegde overheden in Nederland. De enquête bestond uit 24 vragen, verdeeld over 3 groepen: de monitoringsgegevens, de eigen organisatie en de financiën. De vragen hadden betrekking op de praktijk van bodemsanering, en dan vooral de beleidsmatige en bestuurskundige kant.

Van de 41 bevoegde overheden (aangevuld met DCMR voor het Rijnmondgebied) hebben er 39 de vragen beantwoord. De antwoorden vormen de achtergrond bij de interpretatie van de monitoringsgegevens over 2005. Al met al geven de antwoorden een beeld van wat er bij provincies en gemeenten speelt in het werkveld bodemsanering en helpen bij het in beeld brengen van het verhaal achter de cijfers. In deze bijlage is een samenvatting opgenomen van de resultaten van de enquête.

2. Monitoringsgegevens

Zijn er duidelijke trends?

Hoewel uit de landelijke monitoringsgegevens blijkt dat het aantal uitgevoerde saneringen stijgt, is deze trend op lokaal niveau niet overal zichtbaar. De bevoegde overheden signaleren wel trends in hun eigen gegevens of juist trendbreuken, maar een duidelijke algemene lijn zit hier niet in. Wat wel opvalt, is dat provincies meer aandacht hebben voor communicatie en andere actoren binnen de bodemsaneringsoperatie. Gemeenten zijn bezig zijn met hun eigen organisatie.

Verder blijkt dat veel gemeenten en provincies, nu het Landsdekkend Beeld bekend is, aan de gang gaan met het 'wegwerken van hun werkvoorraad', door het uitvoeren van historische en oriënterende onderzoeken.

Relatie provincies en niet-rechtstreekse²² gemeenten

Gemeenten, ook als ze niet-rechtstreeks zijn, krijgen in de toekomst meer taken en bevoegdheden als ze dat willen. In de enquête zijn vragen opgenomen naar het contact tussen de gemeenten en provincies, de takenverdeling bij de aanpak van de werkvoorraad en de verwachtingen voor de toekomst.

Veel provincies vragen hun niet-rechtstreekse gemeenten om binnen hun beheersgebied het aanpakken van de werkvoorraad van het Landsdekkend Beeld op zich te nemen. De contacten lopen volgens de provincies goed. Wel geven de provincies aan dat ze geen zicht hebben op de resultaten van de onderzoeken die in het kader van de aanpak van de werkvoorraad zijn uitgevoerd, doordat de data-uitwisseling tussen de kleine en middelgrote gemeenten en provincies technisch nog niet mogelijk is.

De verwachting van de provincies is dat vooral de grotere gemeenten en milieudiensten eigen bodembeleid zullen gaan voeren. De overige gemeenten zullen vooral de wet- en regelgeving en het beleid van de provincie blijven volgen.

3. Eigen organisatie

Een aantal vragen in de enquête waren gericht op de eigen organisatie van de bevoegde overheden. Per onderwerp is hieronder een samenvatting gegeven van de antwoorden.

Werkzaamheden

In de tabel op de volgende bladzijde is aangegeven op welke werkzaamheden binnen de overheden het afgelopen jaar de nadruk lag. Dit overzicht betekent uiteraard niet dat andere activiteiten niet zijn uitgevoerd. Per overheid waren meerdere antwoorden mogelijk.

Binnen het hele scala van hun werkzaamheden leggen de meeste provincies en gemeenten vooral de nadruk op het uitvoeren van onderzoeken & saneringen en informatiebeheer. Ook geven relatief veel bevoegde overheden prioriteit aan het wegwerken van de werkvoorraad.

Asbest in bodem

In totaal geven 22 gemeenten en 7 provincies aan dat ze asbest in meer of mindere mate tegenkomen in de praktijk. Opvallend is dat de bevoegde overheden (nog) niet of nauwelijks overgaan tot het maken van eigen beleid voor asbest. Men gaat uit van het landelijke beleid. Dit beleid wordt door enkele overheden als onduidelijk ervaren.

²² Niet-rechtstreekse gemeenten zijn geen bevoegd gezag Wet Bodembescherming.

No.	Provincies (11 totaal)	No.	Gemeenten (28 totaal)
1	Onderzoeken, saneren, beschikkingen afgeven, SEB afhandelen (6)	1	Onderzoeken, saneren, beschikkingen afgeven, SEB afhandelen (14)
2	Stimuleren derden (5)	2	Informatiebeheer (12)
3	Wegwerken werkvoorraad (5)	3	Wegwerken werkvoorraad (8)
4	Informatiebeheer (4)	4	Implementatie Wbb/BUS (7)
5	Implementatie Wbb/BUS (2)	5	Beleid maken (5)
6	Communicatie/website (2)	6	Stimuleren derden (4)
7	Organisatorische aspecten (2)	7	Kwaliteitszorg (4)
Verder	Pilot oprichting grondbank, beleid maken, kwaliteitsborging, ondersteuning gemeenten, gasfabrieksterreinen	Verder	Op orde krijgen financieel systeem, verantwoording afleggen, reorganisatie en inzet juridisch instrumentarium, onderzoek verrijkte gemeenten, grote projecten

De provincies ondernemen nog nauwelijks specifieke acties ten aanzien van asbest. Enkele gemeenten geven aan dat asbest is opgenomen in hun werkwijze. Dat geldt zowel voor hun eigen werkwijzen (zoals opstellen bodemkwaliteitskaart) als voor de werkwijzen die ze anderen voorschrijven (meenemen in bodemonderzoek).

De meeste overheden geven aan de methodiek van de landelijke werkgroep asbest af te zullen wachten.

Knelpunten

Op de vraag welke knelpunten de overheden het afgelopen jaar ondervonden ten aanzien van de voortgang van de bodemsaneringsoperatie werd een veelvoud van knelpunten genoemd. In onderstaande tabel zijn de meest voorkomende knelpunten opgenomen en het aantal malen dat dit knelpunt is genoemd.

No.	Knelpunt (aantal)
1	Te weinig budget (9)
2	Capaciteit/te weinig apparaatkostenvergoeding (7)
3	Wijzigingen Wbb, beleid, bedrijvenregeling (6)
4	Afhankelijkheid bodemsanering van andere beleidsterreinen (6)
5	Problemen met informatiebeheer (6)
6	Procedures die moeten worden doorlopen (5)

Zowel gemeenten als provincies geven aan dat door het beperkte budget en de onduidelijkheid omtrent vernieuwingen in wet- en regelgeving, de werkvoorraad niet kan worden opgepakt zoals gewenst is.

Wijzigingen in organisatie overheden

Door de toenemende decentralisatie en de nieuwe Wbb zal er vanaf 1 januari 2006 veel veranderen binnen het werkveld bodemsaneringen. De helft van de overheden zegt nog niet klaar te zijn voor de wijzigingen. Tekort aan juridische capaciteit, budget en de nieuwe procedures worden daarbij als knelpunten genoemd.

Aandachtspunten voor landelijk beleid en politiek

Provincies en gemeenten geven aan dat de beleidswijzigingen elkaar snel opvolgen. Met name de gemeenten geven aan dat ze daardoor niet in staat zijn om altijd op de hoogte te zijn van de laatste stand van zaken en achterlopen bij de implementatie in hun beleid en werkprocessen.

4. Financiën

Mandaat kostenverhaal

Sinds juli 2005 zijn de overheden door VROM gemandateerd om af te zien van kostenverhaal. Sinds die tijd is in totaal 7 maal gebruik gemaakt van het mandaat, waarvan 5 keer door een provincie. Uit de reacties van de bevoegde overheden blijkt dat communicatie over dit instrument nodig is om het instrument binnen de organisaties te laten landen. Van de 32 overheden geven er 27 aan dat ze het mandaat in de toekomst zeker zullen gaan gebruiken.

Budgetten

In het Jaarverslag over 2004 is aangegeven, dat de overheden weinig flexibel kunnen zijn bij het inzetten van hun budget. Bovendien bleek dat overheden met veel

vastgelegde afspraken, structureel een lagere multiplier halen. In Meerjarenprogramma's zijn werkzaamheden voor de lopende periode genoemd. In onderstaande tabel is aangegeven welke onverwachte kostenposten erbij zijn gekomen die niet in het meerjarenprogramma was opgenomen.

No.	Onverwachte kostenpost	Aantal
1	Onverwachte saneringen of incidenten	16
2	Veranderingen in wet- en regelgeving	11
3	Asbest in de bodem	10
4	Wegwerken werkvoorraad	10
5	Nazorgverplichtingen	6
6	Decentralisatie bevoegdheden	5

De overheden zijn van mening dat onverwachte saneringen en incidenten de belangrijkste onverwachte kostenpost is. Zowel bij provincies als gemeenten staat deze bovenaan. De onverwachte kosten als gevolg van asbest, wordt vooral gevoeld bij gemeenten, terwijl wijzigen in wet- en regelgeving relatief vaak bij de provincies voor onverwachte kostenposten zorgen.

Bijlage 3 Bodemsanering door bijzondere initiatiefnemers

1. Inleiding

Een groot deel van de saneringen wordt door externe initiatiefnemers uitgevoerd en gefinancierd. Belangrijke spelers hierbij zijn de veroorzakers van verontreinigingen, eigenaren van verontreinigde terreinen en investeerders die een locatie willen ontwikkelen. Dat zijn private partijen, maar dat kunnen ook semi-overheden zijn.

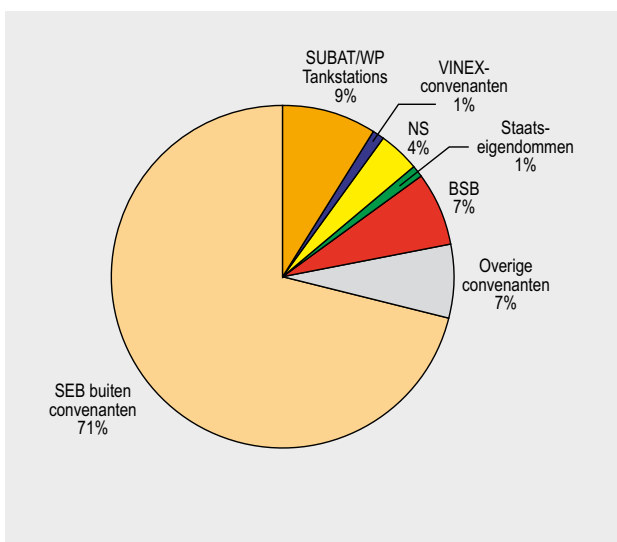
Een onderdeel van deze groep vormen de zogenaamde convenanten. Bij convenanten zijn afspraken gemaakt tussen Rijk en andere partijen over het uitvoeren van de bodemsaneringsoperatie voor een specifieke categorie locaties.

De convenantpartijen zijn naast de eerder genoemde eigenaren/veroorzakers en investeerders in onroerend goed de derde categorie binnen SEB. Bijna 30% van het totaal aantal SEB-saneringen wordt binnen een convenant uitgevoerd. In deze bijlage komen deze convenanten aan bod (zie figuur 3.1). Het gaat daarbij om:

- Terreinen van de Nederlandse Spoorwegen;
- Staatseigendommen;
- Bedrijfsterreinen in het kader van de BSB-operatie.
- Gasfabriekterreinen;

Deze convenanten zijn in deze bijlage apart besproken. Daarnaast komen in deze bijlage de stand van zaken van de Bedrijvenregeling en de sanering van waterbodems van Rijkswateren aan de orde.

Figuur 3.1 Onderverdeling van SEB-saneringen in 2005

2. Terreinen van de Nederlandse Spoorwegen

De Stichting Bodemsanering NS (SBNS) saneert bodemverontreinigingen op NS-terreinen van voor de verzelfstandiging van NS. De stichting is in 1996 opgericht door de NS en de ministeries van VROM en V&W. De opdracht van SBNS is het onderzoeken van mogelijk verontreinigde locaties en deze vervolgens waar nodig te saneren. De SBNS geeft aan dat de prioritering van haar saneringen de laatste jaren is gewijzigd. Van milieuhygiënisch saneren is de SBNS meer en meer betrokken bij de ontwikkeling van spoor en stationlocaties en neemt daarbij de werkzaamheden ten aanzien van bodemverontreiniging voor haar rekening.

De SBNS werkt met een vijfjarig, voortschrijdend bodemsaneringsprogramma en een vast jaarbudget. Het programma wordt in overleg met de grondeigenaren NS Vastgoed en ProRail opgesteld zodat de activiteiten van de stichting kunnen aansluiten bij ontwikkelingen bij de grondeigenaren.

Aantallen 2005

In 2005 zijn ongeveer 50 saneringsprojecten afgerond en is circa 1.500 hectare terrein oriënterend onderzocht. In totaal is voor 140 locaties een beschikking bij het bevoegd gezag aangevraagd, waarbij het in 30 situaties ging om een ernstig geval van bodemverontreiniging waarvan sanering urgent is.

Het is belangrijk om te realiseren dat de SBNS vanuit haar bedrijfsvoering werkt met een andere locatiedefinitie, dan dat de overheid doet ten aanzien van gevallen van bodemverontreiniging. Met één onderzoeks- of saneringsproject van de SBNS kunnen meerdere gevallen worden aangepakt.

Werkvoorraad

Eind 2005 schatte de SBNS haar werkvoorraad op 3.600 gevallen, waarvan er 400 urgent zijn. De SBNS verwacht in totaal 900 hectare te moeten saneren, waarvan in de periode 2000-2005 inmiddels 150 hectare is afgerond. De stichting streeft ernaar in 2010 de helft van de totale werkvoorraad te hebben aangepakt, waaronder alle milieu-urgente verontreinigingen. Tevens streeft zij ernaar om in 2012 alle NS-emplacementen nader te hebben onderzocht.

Toekomstperspectief

Uit de cijfers blijkt dat de Nederlandse Spoorwegen met recht een grootsaneerder kan worden genoemd. De SBNS verricht veel onderzoek en saneert vele bodems, gericht op ontwikkelingen bij de grondeigenaren en zal dat in de komende jaren blijven doen. De SBNS verwacht wel een toename van nazorgverplichtingen voor haar grondeigenaren.

Beleidsontwikkelingen

De SBNS volgt de ontwikkelingen in het bodembeleid aandachtig. Het nieuwe beleid biedt voordelen voor een risico-georiënteerde aanpak. Echter, de verdere decentralisatie van het beleid kan ertoe leiden dat met de vele bevoegde overheden aparte afspraken moeten worden gemaakt voor een optimaal werkproces. Voor nog niet volledig uitgewerkte onderdelen van het beleid, zoals momenteel de nazorgverplichtingen bij grondwaterverontreinigingen, kan dit leiden tot extra administratieve lasten. De SBNS hoopt dit te kunnen voorkomen.

Kwaliteitsverbetering

De SBNS wil samen met andere grootsaneerders, een transparant kwaliteitssysteem voor bodemsanering en bodembeheer opzetten. Uitgangspunten daarbij zijn een pragmatische instelling en het op afstand blijven van de overheid. Dit biedt zowel voor de overheid als voor grootsaneerders voordelen en op deze manier hoopt de stichting in de toekomst efficiënter en kosteneffectiever te kunnen saneren.

BUS

SBNS wil daarnaast in 2006 gebruik gaan maken van het Besluit Uniforme Saneringen. Het kan veel administratieve lasten wegnemen bij relatief eenvoudige saneringen. Ook de ontwikkelingen ten aanzien van gebiedsgericht bodembeleid worden met belangstelling gevolgd, mede omdat in de werkzaamheden het inpassen van bodemactiviteiten in locatie- of gebiedsontwikkeling tot de reguliere werkwijze behoort.

In 2006 zal SBNS actief participeren in het Landelijk Informatiebeheer Bodem (LIB). Dit betekent dat er afspraken worden gemaakt over informatiebeheer waardoor de samenwerking met overheden efficiënter kan verlopen.

3. Staatseigendommen

De ministeries van Defensie, Financiën, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (Dienst Landelijk Gebied en

Staatsbosbeheer) en Verkeer & Waterstaat werken gezamenlijk aan onderzoek en sanering van onroerende zaken in eigendom van de Staat. Het betreft onder andere natuurgebieden en defensie terreinen. De werkzaamheden zijn vastgelegd in een Meerjarenprogramma bodemsanering voor Staatseigendommen.

Aantallen

In de tabel op de volgende bladzijde zijn de opgegeven aantallen uitgevoerde en nog uit te voeren onderzoeken en saneringen van diverse partijen opgenomen.

Toekomstperspectieven

Voor de deelnemers aan de Staatseigendommen staat het onderzoeken en saneren van terreinen vooral in het teken van transacties of herinrichtingen. Staatsbosbeheer geeft daarbij aan dat ze daarbij afhankelijk is van de medefinanciering door provincies. Deze samenwerking zal in de komende jaren vorm moeten krijgen, wil dat een succesvolle operatie worden. De focus op een gebiedsgerichte aanpak en locatieontwikkeling in plaats van alleen op bodemsanering en de ontwikkeling van een Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) bieden perspectieven om dit verder vorm te geven.

Defensie

Het Ministerie van Defensie beheert in Nederland ongeveer 700 terreinen met een oppervlakte van circa 35.000 hectare. De terreinen zijn in gebruik bij de krijgsmacht onderdelen als oefenterrein, vliegbasis, haven, kazerne of opslaglocatie. Op bodemgebied streeft het ministerie ernaar dat alle ernstige bodemverontreinigingen op defensie terreinen voor 2023 zijn gesaneerd of beheerst. Daarnaast zal Defensie in 2008 voor de 50 meest relevante terreinen bodembeheerplannen gereed hebben.

Voor de aanpak van de aanwezige bodemverontreinigingen is sinds 1991 een programmatische bodemsaneringsoperatie uitgevoerd. Vrijwel alle potentieel verontreinigde locaties zijn inmiddels onderzocht door middel van een indicatief-, verkennend-, of oriënterend bodemonderzoek. Op een groot aantal verdachte locaties waar, na uitvoering van het eerste onderzoek, inderdaad bodemverontreiniging werd aangetroffen, is inmiddels vervolgonderzoek uitgevoerd en is zonodig gesaneerd. Bij voorkeur wordt het moment van uitvoeren van eventuele bodemsaneringen gekoppeld aan herinrichtingsactiviteiten of afstotingen. Op deze wijze worden kosten bespaard door werk met werk te maken. Naast dit pro-

Ministerie	Werkterrein	Onderzoeken	Saneringen	werkvoorraad	Opmerking
Defensie	Defensie-terreinen	475 OO	189 saneringen	216 OO	
Financiën	Domeinen	178 HO 178 OO 83 NO	16 saneringen 6 beschikkingen ernstig en urgent 1 beschikking ernstig niet urgent 1 nazorgplan	1 OO 2 saneringen	
LNV	Landelijk gebied	2 OO 56 NO	5 saneringen	2 HO 3 OO 7 NO 4 saneringen	
V&W	Waterbodems van Rijkswateren	9 NO	3 saneringen 6 beschikkingen ernstig en urgent 1 nazorgplan	1 OO 14 NO 13 saneringen	betreft alleen de verontreinigingen in 'droge districten'

HO	Historisch Onderzoek
OO	Oriënterend Onderzoek
NO	Nader Onderzoek

gramma-gerelateerde onderzoek wordt ook onderzoek uitgevoerd ten behoeve van nieuwbouw, in het kader van milieuvergunningen en milieuzorg.

Het bodemonderzoeks- en saneringsprogramma van Defensie omvatte eind 2005 ruim 3600 locaties. Ieder jaar neemt het aantal locaties toe doordat, ten behoeve van nieuwbouw, herinrichting of afstoting, eerder onverdachte plekken moeten worden onderzocht.

Tot en met het jaar 2005 is 76% van de locaties onderzocht en gesaneerd of bij onderzoek schoon gebleken. Op 189 locaties (5%) was in het verslagjaar 2005 een sanering aan de gang en op 475 locaties (13%) is een bodemonderzoek uitgevoerd. De komende jaren moet 6% van de locaties nog worden onderzocht.

Met de uitgevoerde bodemonderzoeken heeft Defensie vrijwel alle erflasten in beeld. Defensie neemt alle onderzoeken en saneringen op in haar voortschrijdend meerjarenprogramma bodemsanering. Bij het omgaan met bodemverontreinigingen wordt de circulaire 'Gedragslijnen inzake bodemverontreiniging in staatseigendommen' gevolgd.

De DVD (Dienst Vastgoed Defensie) voert in opdracht van Defensiestaf de bodemsaneringsoperatie voor Defensie uit. Voor de 50 objecten, waar veel grondverzet wordt verwacht, stelt Defensie bodembeheerplannen met kwaliteitskaarten op. Tot en met 2005 is voor 27 objecten (54%) het bodembeheerplan opgesteld, waarvan er inmiddels 6 bij het Bevoegd Gezag zijn ingediend.

Domeinen

Domeinen geeft aan dat in 2005 een grote hoeveelheid erfpachtgronden zijn verkocht. Deze transacties waren aanleiding om onderzoeken en saneringen op de gronden uit te voeren. Het uitvoeren van onderzoeken en saneringen wordt op deze manier zoveel mogelijk gekoppeld aan afstoting van terreinen. Domeinen ontwikkelt zelf geen terreinen.

Ministerie Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit

Voor LNV zijn de eigendommen opgenomen van Staatsbosbeheer (SBB) en Dienst Landelijk Gebied (DLG). Dit betreft de zogenaamde beleidsgronden. De gronden worden verworven via de Stichting Bureau Beheer Land-

bouwgronden (BBL) in het kader van de taken van de Rijksoverheid op het gebied van natuur- en landschapsbeheer, recreatie en bosbouw en in het kader van landinrichtings-projecten en realisering van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Ten aanzien van de financiering van de sanering van gevallen van ernstig en urgente bodemverontreiniging van eigendommen van DLG en SBB is in 1998 overeengekomen dat de kosten gelijkmatig worden gedragen door drie partijen: ministerie van LNV, ministerie van VROM (bevoegd gezag als achtervang indien 1/3 niet uit de markt gefinancierd kan worden) en bevoegd gezag Wet bodembescherming (de zogenaamde 1/3-regeling). Het Ministerie van LNV heeft hiertoe een bedrag van circa 5,4 miljoen euro overgeheveld naar SBB bedoeld voor de werkzaamheden tot en met 2003. Mede door de opgelopen vertragingen zal het bedrag ook benut worden voor saneringen na 2003. VROM heeft aangegeven dat de bestuurlijke afspraken over de zogenaamde 1/3 regeling tot en met 2009 gelden. Bij de uitvoering van de bestuurlijke afspraken treedt thans nog veelvuldig stagnatie op bij zowel SBB als DLG. Deze stagnatie is gelegen in de mogelijkheid en de bereidheid van bevoegd gezag Wet bodembescherming om de eigen en de achtervang-bijdrage tijdig vrij te maken voor de sanering van ernstig urgente gevallen. Om verder stagnatie te voorkomen, zijn vanaf 2004 de saneringsprojecten in de Uitvoeringscontracten met de provincies opgenomen. Daarnaast zullen DLG en SBB actief (1/3) financiering uit de markt proberen te halen. Indien dit niet mogelijk blijkt, wordt dit gemotiveerd en zal het bevoegd gezag als achtervang optreden (1/3 VROM).

Eigendommen Staatsbosbeheer

In 2005 is de opdracht voor 54 nader onderzoeken en 4 oriënterende onderzoeken afgerond, evenals de opdracht voor onderzoek op 7 voormalige steenfabrieksterreinen. Onderzoek tot nu toe heeft de kennis opgeleverd dat 23 locaties ernstig en urgent verontreinigd zijn. Het merendeel betreft verontreinigingen met een ecologisch risico die minder dan een halve hectare beslaan. Er zijn nog 2 locaties die historisch onderzocht, 3 locaties die oriënterend/aanvullend en 7 locaties die nader onderzocht zullen worden in 2006.

Staatsbosbeheer wacht de aanbieding van de resultaten van de NAVOS-onderzoeken (onderzoek bij voormalige stortplaatsen) af die door de provincies zijn uitgevoerd. Nadat deze bekend zijn kan de volledige saneringsop-

gave overzien worden. Ten aanzien van de kosten en het kostenverhaal van de nog te nemen maatregelen op deze NAVOS-locaties, moeten nog afspraken gemaakt te worden.

BBL

In 2005 zijn 2 nadere onderzoeken uitgevoerd en 5 bodemsaneringen. Alle bodemonderzoeken zijn hiermee afgerond. De komende jaren zal het accent liggen op sanering van 4 resterende locaties. Ook hier speelt de problematiek van de NAVOS-locaties.

Rijkswaterstaat

Sanering van waterbodems van Rijkswateren valt onder de bevoegdheid van de Minister van V&W die deze heeft gedelegeerd aan Rijkswaterstaat. De saneringen worden gefinancierd vanuit V&W en door V&W verantwoord richting de Kamer. De sanering van Rijkswateren maakt daardoor geen deel uit van de bodemsaneringsoperatie en is daarom in dit Jaarverslag niet opgenomen. De sanering van regionale wateren maakt wel deel uit van de bodemsaneringsoperatie.

Veel waterbodems worden gebaggerd als deel van onderhoudswerkzaamheden. Wanneer hier ernstig verontreinigde bagger vrijkomt wordt dit niet altijd gemeld als een sanering aan het bevoegde gezag. Ook de sanering van waterbodems maakt formeel onderdeel uit van de Wet bodembescherming. Omdat de aanpak van waterbodems anders is dan de sanering van landbodems zijn deze twee in dit Jaarverslag van elkaar gescheiden voor wat betreft de saneringen in Rijkswateren. Deze saneringen worden uitgevoerd onder de bevoegdheden van Rijkswaterstaat. De saneringen in regionale wateren, waar de provincies bevoegdheden heeft, zijn met de cijfers van de landbodems meegenomen, maar verder niet apart in dit jaarverslag opgenomen.

4. Bedrijfsterreinen

De 'BSB-operatie' is ontstaan vanuit een aantal afspraken begin jaren '90 tussen VROM en het collectieve bedrijfsleven over de gestructureerde aanpak van bodemverontreiniging. In totaal zijn er 5 regionale BSB-stichtingen die de uitvoering van bodemonderzoeken en -saneringen op bedrijfsterreinen coördineren. In 2007 zullen de Stichtingen worden opgeheven en nemen de provincies de rol op zich.

Het bedrijfsleven en VROM hebben in de Bedrijven-

regeling een regeling getroffen voor het saneren van in gebruik blijvende bedrijfsterreinen. In de regeling is voorzien in een saneringsverplichting en in een subsidieregeling voor de bedrijven. De introductie van de regeling was onderdeel van de aanpassing van de Wet bodembescherming per 1 januari 2006.

In de afgelopen jaren heeft een interim-regeling gefunctioneerd. De Commissie Evaluatie Bedrijvenregeling (Commissie MEB) heeft de werking van de regeling gemonitord. Ze let daarbij op de werking, effectiviteit en het bereik van de Bedrijvenregeling en rapporteert daarover aan de Minister van VROM. In 2005 zijn door provincies en gemeenten 26 meldingen gedaan aan de commissie MEB en is 38 keer een aanvraag voor subsidieverlening ingediend. Daarvan zijn 9 aanvragen gehonoreerd.

De ervaringen met de interimregeling hebben geleid tot aanpassing van de Bedrijvenregeling tot de vorm zoals deze nu in de wet is opgenomen.

5. Gasfabriekterreinen

Stuurgroep

De voortgang van de regionale programma's wordt jaarlijks door de stuurgroep (3 gedeputeerden) gerapporteerd aan de Tweede Kamer: via deze samenvatting en via een uitgebreide rapportage. Die uitgebreide rapportage gaat in op de voortgang: financieel (actuele kosten, aangegane verplichtingen, uitgaven, rijksbijdrage) en qua uitvoering (bestuurlijke binding, doorlopen stadia, knelpunten, successen, veranderingen in aansturing). In deze samenvatting zijn ook een aantal conclusies uit de voortgangsrapportage van 2004 meegenomen.

Voortgang

De 'Intentieverklaring bodemverontreiniging voormalige gasfabriekterreinen' omvat inmiddels 146 gasfabrieklocaties²³. Met de sanering van de gasfabriekterreinen is tot 2015 circa € 582 miljoen gemoeid, waarvan circa € 281 miljoen aan Rijksbijdrage (bedragen inclusief BTW).

In de eerste programmaperiode (2002-2004) zijn 38 saneringen gestart (26%) en in 2005 nog eens 12 saneringen. Per 1 januari 2006 zijn 34 grondsaneringen af-

Intentieverklaring

In 1999 is door VROM, EZ, de provincies en de gemeente Amsterdam een intentieverklaring ondertekend voor een succesvolle aanpak van de gasfabrieken. Rotterdam heeft de intentieverklaring niet ondertekend, maar wel de programmatische aanpak onderschreven en zich bij het project aangesloten. De belangrijkste ingrediënten van de intentieverklaring zijn als volgt:

- herontwikkeling van de gasfabriekterreinen in een programmatische aanpak;
- sanering (functionele en kosteneffectieve benadering) van de bij het overgrote gedeelte van de locaties aanwezige aanzienlijke bodemverontreiniging, vóór 2015;
- financiering van deze aanpak van de bodemverontreiniging regelen door partijen die belang hebben bij de sanering en ontwikkeling van een specifieke locatie, of clusters van locaties, voor het grootste deel te laten bijdragen;
- Rijksbijdrage (Wbb budget) op basis van het gehele programma (dus inclusief de niet-urgente gevallen van ernstige bodemverontreiniging).

De toewijzing van Rijksmiddelen (vooraf) en de verantwoording aan het Rijk (achteraf) over voortgang, bestedingen en resultaten vinden periodiek plaats.

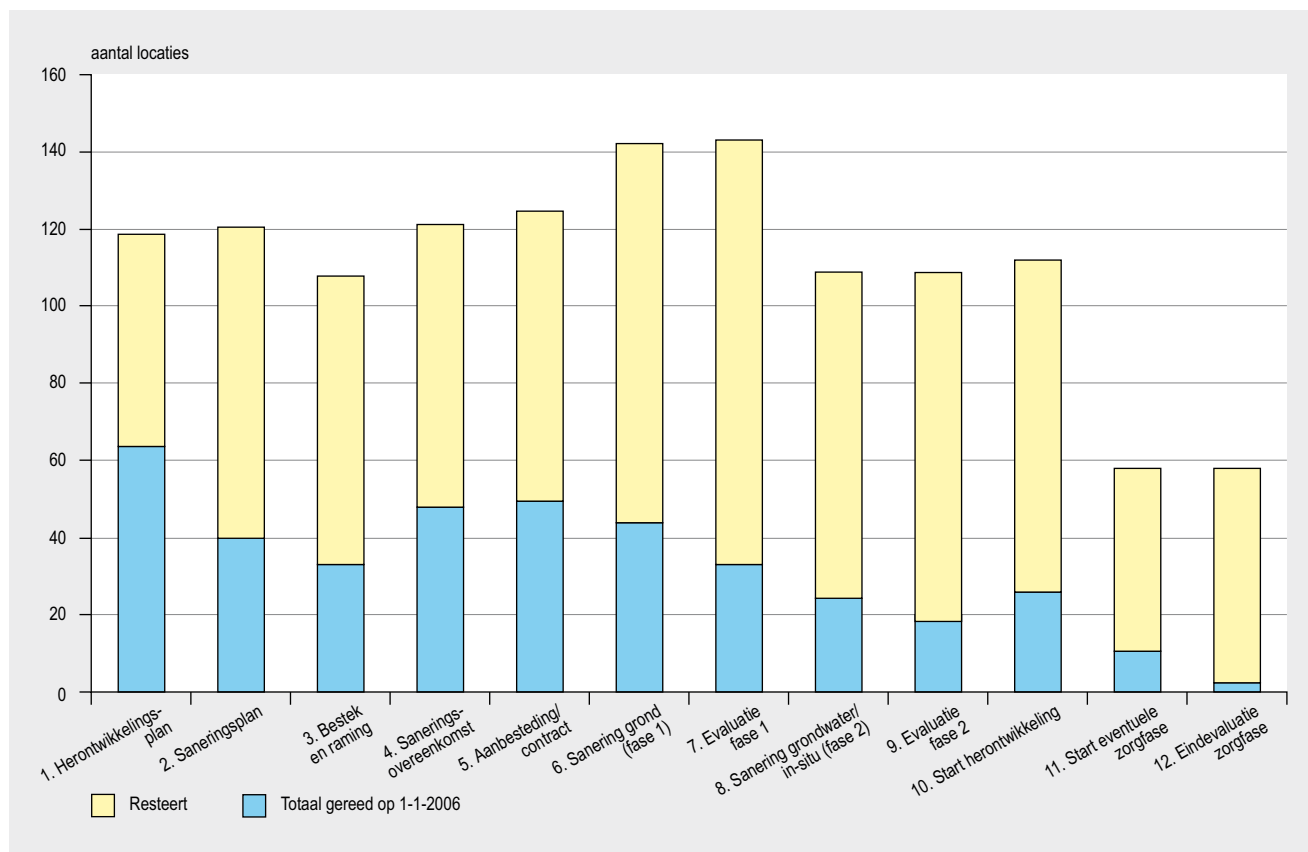
gerond. De provincies Noord-Holland en Gelderland hebben inmiddels voor alle gasfabrieklocaties op programmaniveau uitvoeringscontracten afgesloten met gemeenten en energiebedrijven. Vrijwel alle betrokken overheden verwachten dat de locaties, met behulp van marktdynamiek, vóór 2015 in ontwikkeling kunnen worden genomen.

Het belangrijkste verschil met voorgaande rapportages betreft de hoogte van de benodigde Rijksbijdrage tot 2015. Dit is vooral veroorzaakt doordat de gemeente Rotterdam van plan is een deel van de locaties toch pas na 2015 aan te pakken (de ruimtelijke ontwikkeling wordt leidend). De Rijksbijdrage voor de derde periode kan zo € 63 miljoen lager blijven dan het in 2003 afgegeven bedrag. Amsterdam kondigt kostenoverschrijdingen aan (derde periode).

In figuur 3.2 is aangegeven welke stadia de locaties gaan en hebben doorlopen. Niet alle locaties doorlopen alle stadia, of volgen daarbij de gepresenteerde volgorde.

²³ Exclusief de opgave in de provincie Zeeland (aparte regeling). In Flevoland is geen gasfabriekenopgave.

Figuur 3.2 Doorlopen stadia bij de aanpak van gasfabriekterreinen

Project CasGas

Projectgroepleden hebben in 2004 deelgenomen aan het SKB-project CasGas. In dit project is de gang van zaken rond de ruimtelijke herontwikkelingen op een aantal gasfabriekterreinen geëvalueerd. Het project heeft geleid tot de rapportage “Casuïstiek Gasfabrieken, Sanering en herontwikkeling van voormalige gasfabriekterreinen”. Hierin staan de faal- en succesfactoren rondom de herontwikkeling en sanering van voormalige gasfabriekterreinen beschreven. Het rapport trekt tevens lessen voor Wbb- en ISV programma’s. Het SKB-project CasGas is een voorbeeld van hoe (op het gebied van gasfabriekterreinen) gebruik wordt gemaakt van elkaars ervaringen.

Programmatische aanpak

Het Ministerie zou voor meer onderwerpen een meer programmatisch gerichte aanpak kunnen stimuleren (met invulling van een regierol vanuit de provincies, zonder dat de belangen van de andere partijen (gemeenten) uit het oog worden verloren). CasGas geeft in dit verband een goede beschrijving van de manier waarop

een programmatische invulling succesvol kan worden vormgegeven. Herontwikkelen in stedelijk gebied wordt ervaren als ingewikkeld en tijdrovend. De programmatische aanpak wordt ervaren als inspirerend. De werkwijze vereist wel een lange doorlooptijd waarbij tussen de initiatiefase en de oplevering vaak meer dan 10 jaar kan liggen. Gedeputeerde Moens van Noord-Holland: “De programmatische aanpak werkt. Over de gehele lijn kan de provincie mee- en tegenvallers verrekenen. Een locatie waar hard wordt gewerkt, kan voorgaan op een locatie waar het allemaal wat langer duurt. Zo heb je de mogelijkheid om te sturen.”

Energiebedrijven

De energiebedrijven, nog veelvuldig eigenaar van de gasfabriekterreinen, leveren een belangrijke bijdrage aan de bodemsaneringsoperatie. Zoals blijkt uit de afspraken in Drenthe, Noord-Holland en Gelderland gaat de voorkeur van de energiebedrijven uit naar een finale afkoop, waarbij tevens duidelijkheid dient te bestaan over de bijdrage aan en de aanpak van alle partijen.

Knelpunt

De starre financieringssystematiek van het Rijk sluit onvoldoende aan op de benodigde flexibiliteit van de programmatische aanpak. Dit zeker gezien de afhankelijkheid van ruimtelijke planontwikkeling.

Katalysator

Voorafgaand aan de ondertekening van de intentieverklaring waren er al gasfabrieken gesaneerd. De sanering van de overige (vaak moeilijkere) stagneerde echter. De programmatische aanpak van de gasfabriekterreinen fungeert als katalysator bij maatschappelijk belangrijke projecten, die anders zouden stagneren en levert mooie locaties op (zie als voorbeeld de praktijkvoorbeelden van de Oostergasfabriek in Amsterdam en het gasfabrieksterrein in Coevorden). De rijksbijdrage blijkt daarbij onmisbaar.

Bijlage 4 Bodemsaneringsbeleid op hoofdlijnen

1. Inleiding

Deze bijlage bevat achtergrondinformatie over de monitoring bodemsanering en gaat uitgebreider in op onderwerpen die in de hoofdtekst worden aangestipt. Zo wordt ingegaan op de monitoringssystematiek (paragraaf 2). Paragraaf 3 gaat over de financiers van bodemsanering en paragraaf 4 beschrijft de organisatiestructuur erachter. In paragraaf 5 is ten slotte ingegaan op ontwikkelingen in databeheer.

2. De monitoringssystematiek

Het monitoren van het verloop van de bodemsaneringsoperatie vindt plaats door jaarlijks de verrichte werkzaamheden en besteedde financiën (de indicatoren) voor de bodemsaneringsoperatie te tellen/meten. De indicatoren zijn grotendeels gebaseerd op de doelstellingen uit het kabinetsstandpunt Beleidsvernieuwing Bodemsanering uit 1997 en de NMP3 doelstellingen. De indicatorenset is onderverdeeld in 4 groepen:

- **Beleidsmatige indicatoren (B-indicatoren);**
De beleidsmatige indicatoren zijn de indicatoren waaruit de voortgang van de uitvoering (waaronder de hoeveelheid uitgevoerde onderzoeken en saneringsprojecten) kan worden afgelezen.
- **Instrumentele indicatoren (I-indicator);**
De instrumentele indicatoren hebben betrekking op de inzet van technische instrumenten. Er zijn twee technische instrumenten, waarmee de uitvoering van de sanering kan worden gekarakteriseerd: 1. De toegepaste saneringsvariant. 2. De bestemming van de af te voeren grond.
- **Zorgplichtindicatoren (Z-indicatoren);**
Met behulp van de Z-indicatoren wordt in beeld gebracht hoe wordt omgegaan met nieuwe gevallen van bodemverontreiniging in het kader van de zorgplicht. De zorgplichtgevallen vallen niet onder de bodemsaneringsoperatie. Omdat de overheid wel wil volgen hoe de aanpak van zorgplichtgevallen verloopt, is deze indicator meegenomen in de Monitoring.
- **Operationele indicatoren (O-indicatoren);**
De operationele indicator brengt de uitgaven voor de bodemsanering in beeld. Dit is belangrijk om te bepalen hoe hoog de ‘multiplier’ (inzet overheidsgeld versus geld van derden) is. Met de operationele indicatoren wordt de inzet van middelen voor de bodemsanering in beeld gebracht door de jaarlijkse uitgaven te monitoren.

In figuur 4.1 is de keten weergegeven die locaties met bodemverontreiniging doorlopen van ontdekking tot aan sanering. Een bodemverontreiniging behoort tot de werkvoorraad van de bodemsaneringsoperatie zolang er een reden is om te veronderstellen dat het een geval van ernstige bodemverontreiniging betreft. Tussentijds kan de locatie van de werkvoorraad worden afgeschreven, bijvoorbeeld omdat de sanering is uitgevoerd of omdat onderzoek aantoont dat het geen ernstige verontreiniging betreft.

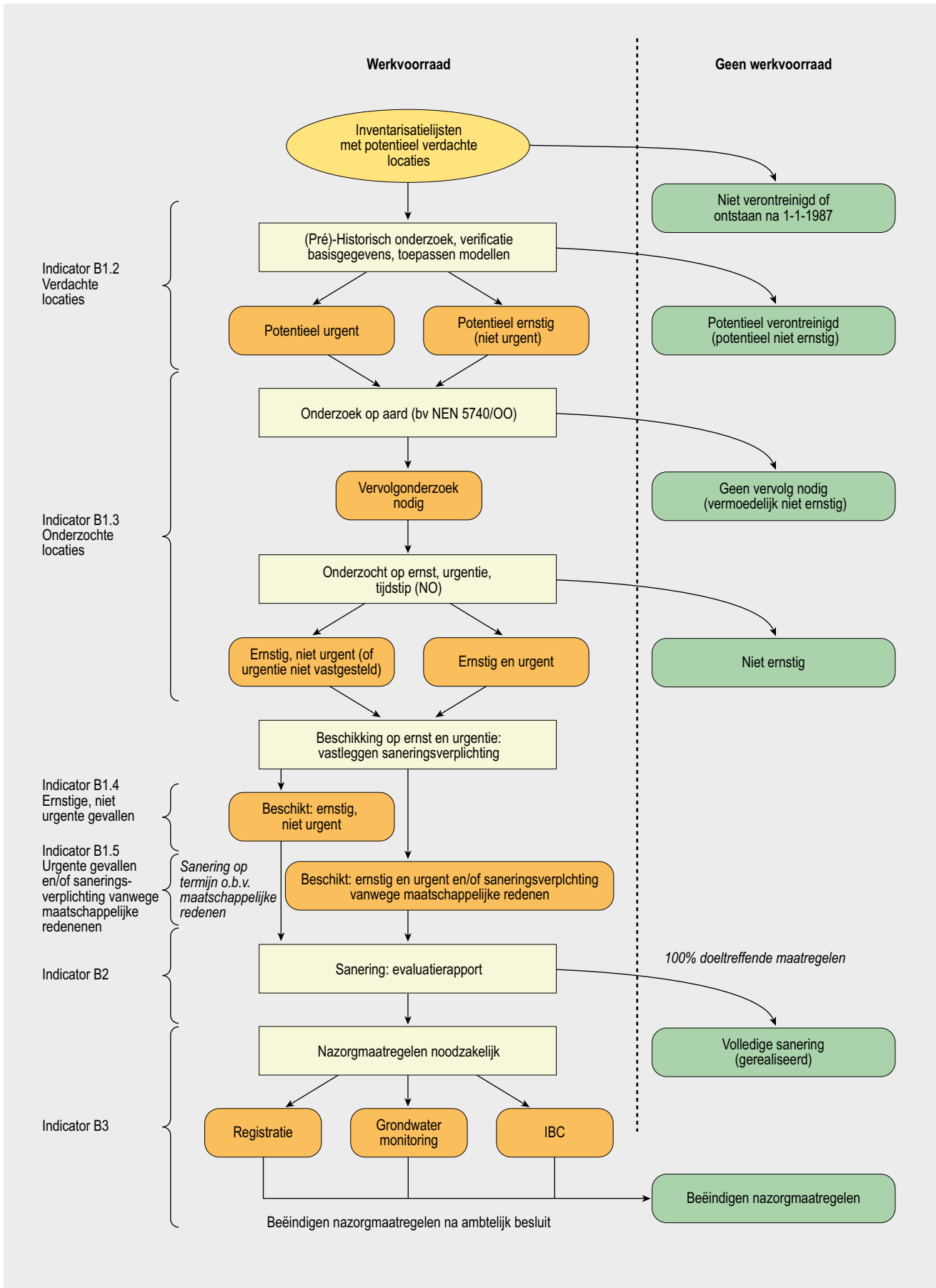
De meeste bevoegde overheden gebruiken het geautomatiseerde informatiesysteem Globis of een soortgelijk systeem (verzamelnaam G-Bis) om de uitvoering van hun taken met betrekking tot bodemsanering te ondersteunen. Met behulp van dit systeem leveren zij jaarlijks in januari de monitoringsgegevens aan het RIVM. Alvorens te leveren voeren de bevoegde overheden een kwaliteitscontrole uit, hierbij worden ze ondersteund door het RIVM. Na aanlevering toetst het RIVM de gegevens op volledigheid. In samenwerking met de werkgroep Monitoring analyseert het RIVM vervolgens de gegevens. Deze analyse is de basis voor het jaarverslag.

3. Financiering bodemsanering

De belangrijkste financieringskaders voor bodemsanering zijn de Wbb-bijdrageregeling, ISV en de financiering uit de markt. Deze paragraaf geeft een toelichting op deze begrippen en geldstromen.

Bodemsanering vindt deels plaats met middelen die door het Rijk aan de bevoegde overheden ter beschikking worden gesteld. Het gaat daarbij om de bijdrageregeling Wet Bodembescherming (Wbb) en het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV). Het ISV-budget wordt door de bevoegde overheden voornamelijk ingezet voor de medefinanciering en stimulering door de overheid van onderzoek en sanering in het stedelijke gebied (de gebieden binnen de bebouwde kom en de uitleggebieden). De bijdrageregeling Wbb doet hetzelfde voor het landelijke gebied. De bevoegde overheden ontvangen het geld op basis van hun Meerjarenprogramma. Eind 2004 is de eerste periode (tijdsvak 2000-2004) afgerond. In het eerste kwartaal van 2005 worden de uitgaven door de overheden financieel verantwoord. Op 1 januari 2005 is een nieuw tijdsvak van 5 jaar gestart.

Figuur 4.1 Te doorlopen keten van ontdekking van bodemverontreiniging tot sanering.

Voor de bodemsaneringsoperatie als geheel is gezien de omvang van de totale problematiek en de beschikbare overheidsmiddelen een doelstelling geformuleerd ten aanzien van de benodigde marktparticipatie. Het streven is om driekwart van het benodigde geld uit 'de markt' te halen. Deze verhouding van overheidsgeld versus marktgeld wordt beschouwd als de multiplier. Het 'marktgeld' is afkomstig van marktpartijen, uit andere financieringsstromen van de overheid (die niet zijn gerelateerd aan het Wbb- of het ISV-geld) of door medefinanciering op basis van convenanten.

Naast de landelijke financieringskaders van de Wbb-bijdrageregeling en het ISV zijn er subsidieregelingen. Deze regelingen worden gefinancierd vanuit het Wbb-budget op de VROM-begroting. De bedrijvenregeling is een voorbeeld van een subsidieregeling vanuit de landelijke overheid voor in gebruik blijvende bedrijfsterreinen. Diverse bevoegde overheden hanteren daarnaast lokale subsidieregelingen voor bijvoorbeeld particulieren, ter stimulering van de bodemsaneringsoperatie.

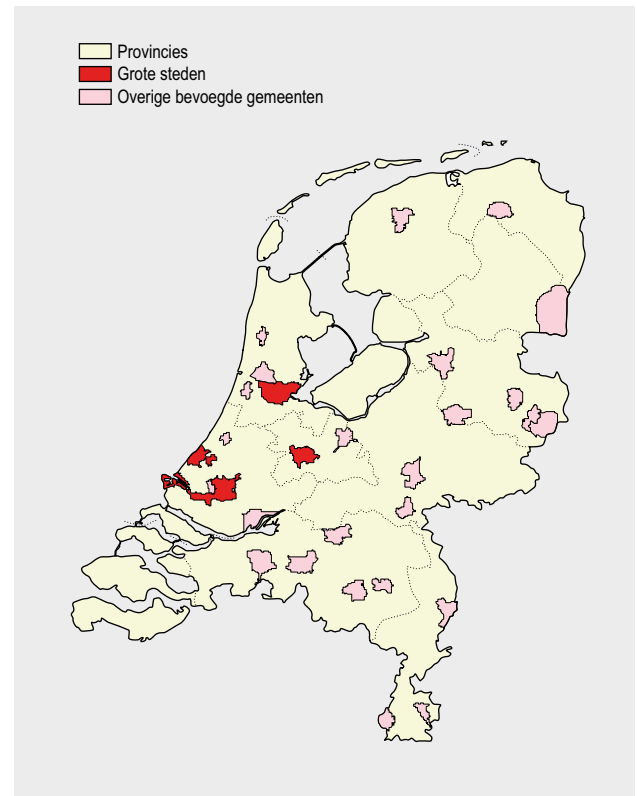
4. Organisatie achter de bodemsaneringsoperatie

Binnen bodemsanering zijn zowel overheden als marktpartijen betrokken.

Een adequate uitvoering van de bodemsaneringsoperatie is de verantwoordelijkheid van de Rijksoverheid en het bevoegd gezag. De minister van VROM is verantwoordelijk voor de kwaliteit en de voortgang van de bodemsaneringsoperatie als geheel. Het ministerie is de drijvende kracht achter het bodemsaneringsbeleid en de relevante regelgeving, de Wet bodembescherming (Wbb) in het bijzonder. De uitvoering ervan is gedelegeerd naar de bevoegde overheden bodemsanering. Dat zijn de provincies en 29 van de grootste gemeenten (zie figuur 4,2).

Nederland kent een groot aantal bedrijven die de afgelopen jaren veel saneringen hebben uitgevoerd. De afgelopen jaren hebben deze grootsaneerders hun bodemverontreinigingen gesaneerd en daarmee een uitermate relevante bijdrage geleverd aan de bodemsaneringsoperatie. Naast de grootsaneerders zijn er tal van kleine en middelgrote bedrijven die hun saneringen op hun bedrijfsterreinen hebben uitgevoerd en particulieren die bijvoorbeeld olietanks uit de bodem hebben laten verwijderen. Maar ook de gemeentelijke overheden die, bijvoorbeeld in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen,

Figuur 4.2 Bevoegde overheden Monitoring Bodemsanering in 2005

uit eigen middelen de bodem saneren worden gezien als een marktpartij.

Saneringen die volledig door deze partijen worden betaald worden Saneringen in Eigen Beheer (SEB) genoemd. Dit zijn saneringen die zonder financiering vanuit de bijdrageregeling Wbb of ISV van provincies en gemeenten worden betaald. Ook de convenantfinancieringen worden beschouwd als SEB.

Naast het onderzoeken en saneren van locaties hebben de overheden gewerkt aan een aantal ontwikkelingen. Deze zijn in deze paragraaf onderverdeeld naar beleid & wetgeving, innovatie en informatiebeheer.

5. Informatiebeheer

Een belangrijke partner in het inrichten van informatiebeheer voor LIB is het project Bodeminformatie Essentieel voor Landelijke en Lokale Sturing (BIELLS). Dit project maakt onderdeel uit van het uitvoeringsprogramma en heeft tot doel om bestaande informatie beschikbaar te maken. Daarmee is het een makelaar en wegwijzer naar data. De scope van BIELLS gaat verder dan de informa-

tie nodig is voor bodemsanering. BIELLS zal alle bronnen met gegevens over de chemische, biologische en fysische kwaliteit beschikbaar maken.

Voor LIB en BIELLS is het project Kwali-Tijd een belangrijke informatiebron. In dit project monitoren de provincies en het RIVM de bodem- en grondwaterkwaliteit. De intentie is de meetnetten op een zodanige wijze te exploiteren dat onderlinge vergelijking van gegevens van

provinciale meetnetten met elkaar, en met de landelijke meetnetten bodem- en grondwaterkwaliteit van het RIVM mogelijk is. In 2005 zijn de kaders zijn uitgewerkt, waaraan de harmonisatie en kwaliteitsborging van de provinciale en landelijke bodem- en grondwatermeetnetten aan dienen te voldoen. Bijvoorbeeld: het niveau van samenwerking, een standaard rapportage, de structuur van het kwaliteitshandboek, protocollen en de uitgangspunten voor uitwisseling van gegevens.

Bijlage 5 Informatiebronnen Jaarverslag

Het Jaarverslag is een product dat tot stand is gekomen onder begeleiding van de werkgroep Monitoring, waarin medewerkers van gemeenten, provincies, SenterNovem/Bodem+, LIB, VROM en RIVM en een ondersteunend adviesbureau zitting hebben. Daarbij is gebruik gemaakt van diverse informatiebronnen. De zes onderstaande categorieën vormen de hoofdingrediënten:

1. Gegevens aanlevering met de monitoringssystematiek door de Bevoegde Overheden;
2. Enquête onder bevoegde overheden;
3. Maatschappelijke indicator;
4. Grootsaneerders
5. Informatie praktijkvoorbeelden
6. Informatiebronnen bij de thema's

In deze bijlage is per categorie een toelichting opgenomen.

1. Gegevens aanlevering met de monitoringssystematiek door de Bevoegde overheden

Zoals elk jaar hebben de gezamenlijke Bevoegde Overheden WBB hun jaarcijfers aan het RIVM beschikbaar gesteld. Dit jaar zijn door 41 bevoegde overheden monitoringgegevens geleverd. Door de meeste deelnemers is GLOBIS of een vergelijkbaar bodeminformatiesysteem (verzamelnaam G-Bis) gebruikt. Een kwalitatief degelijk beheer en onderhoud op de verzamelde informatie is hierbij belangrijk. Dit is een taak van de bevoegde overheden.

Om dit te ondersteunen ontwikkelt het LIB, met en ten behoeve van de gezamenlijke overheden, methoden en handreikingen. Deze worden jaarlijks geactualiseerd en zijn opgenomen in het eveneens jaarlijks uit te brengen Handboek Informatiebeheer Bodem. In aanvulling op dit handboek worden jaarlijks voor de bevoegde overheden in het kader van het Jaarverslag bodemsanering opleidingen verzorgd. Daarnaast heeft het RIVM een controlesysteem ontwikkeld dat aansluit op de vervaardigde uitdraai van gegevens en heeft voorafgaand aan de monitoringactie een proefuitlevering georganiseerd.

Hoewel er in toenemende mate sprake is van standaardisatie en uniformering op het terrein van het informatiebeheer Bodem zullen verschillen tussen de 41 zelfstandige Bevoegde Overheden Wbb voorlopig nog blijven

bestaan. Zo worden ondermeer uiteenlopende versies van verschillende G-BIS gebruikt, lopen de wijzen waarop uiteenlopende financiële systemen aan G-BIS al dan niet zijn gekoppeld sterk uiteen en verschillen de manieren waarop de eigen organisatie-specifieke aanpak binnen de BIS'en zijn opgenomen.

Ook kan gedurende het jaar binnen een organisatie een verschil in inzicht over de geleverde prestaties over enig jaar, ontstaan. Het verzamelen, aanleveren en verwerken van de gegevens voor de Jaarrapportage Bodem, begin januari, loopt vooraf aan de accountantscontroles binnen de afzonderlijke organisaties en de, mogelijk aan de hand van deze controles, uit te voeren herstelacties.

Bij de afgelopen monitoringacties zijn een aantal punten naar voren gekomen die in het komende jaar aandacht zullen krijgen:

- Een belangrijk deel van de onderzoeken (historische en oriënterende onderzoeken) worden voorafgaand aan de vaststelling ernst en urgentie door het bevoegd gezag Wbb, door de niet-rechtstreekse gemeenten uitgevoerd. Deze onderzoeken zijn nu nog niet (volledig) in de BIS'en van de BO's opgenomen.
- Het LIB werkt op dit moment methoden tot data-uitwisseling tussen Bevoegde Overheden WBB en overige partijen uit.
- De kwaliteitssystemen van de convenantpartijen zijn niet altijd afgestemd op de monitoring. Hierover is door het LIB overleg met de convenantpartijen opgestart (zie ook bijlage 3).
- Bij de financiële gegevens blijft het moeilijk om kosten gemaakt door derden goed te achterhalen. Mede hierdoor is de verhouding tussen de kosten van onderzoek, sanering en nazorg moeilijk te bepalen. Bij het onderzoek naar de maatschappelijke indicator bleek dat ook vaak de overheid als marktpartij optreedt: als eigenaar van locaties of door het verstrekken van een financiële bijdrage buiten het Wbb of ISV-budget.
- De hierboven genoemde aandachtspunten zijn door het LIB opgepakt. Hierbij wordt tevens gekeken hoe de administratie van financiële gegevens beter geschikt kan worden gemaakt voor beleidsmatige conclusies, zonder de administratieve lasten te verzwaren.

- Door de inspanning voor het Landsdekkend Beeld bodemverontreiniging zijn gegevens over voorgaande jaren bijgesteld. Dit kan ook effect hebben op de tijdreeksen die in het jaarverslag zijn gepresenteerd. In het huidige jaarverslag is vastgehouden aan de uitkomsten die voortkwamen uit de afzonderlijke jaarlijkse monitoringacties van voorgaande jaren.
- Op basis van een beperkte steekproef zijn er verschillen geconstateerd die echter ook samen kunnen hangen met de opsplitsingen tussen provincies en rechtstreekse ISV gemeenten en handmatig aangeleverde correcties. Dit zal de komende periode verder worden uitgezocht. Ook wordt aandacht besteed aan de verbetering van de kwaliteit van gegevens in de referentie database van het Landsdekkend Beeld bodemverontreiniging.

2. Enquête bevoegde overheden

Naast de kerngegevens leveren de overheden meer informatie aan. Aan de bevoegde overheden is dit jaar wederom gevraagd om naast de indicatoren, ook het verhaal achter de cijfers aan te leveren. Deze informatie is verkregen middels een enquête over de uitgevoerde werkzaamheden. Van de bevoegde overheden heeft slechts 1 overheid de enquête niet aangeleverd. De enquête heeft zeer veel waardevolle informatie opgeleverd en geeft een goed beeld van wat er leeft.

In bijlage 2 is een samenvatting van de enquête weergegeven.

3. Maatschappelijke Indicator

Met de maatschappelijke indicator is in 2004 een start gemaakt, omdat de perceptie van de samenleving op bodemsanering een belangrijke pijler onder het bodemsaneringsbeleid is. Ten behoeve van het Jaarverslag over 2005 is met behulp van een bijeenkomst met actoren van buiten de bodemwereld een aanscherping van het rapport gemaakt. Deze bijeenkomst leverde ook een breed beeld op van de kijk van de ruimtelijke planners en ontwikkelaars op de bodemsaneringsoperatie.

De genodigden voor de discussie zijn een beperkt aantal personen uit de totale maatschappij. Er is echter wel voor gekozen om zoveel mogelijk een goede vertegenwoordiging van actoren uit de ruimtelijke planvorming en ruimtelijke ontwikkeling uit te nodigen.

4. Grootsaneerders

Sinds 2004 rapporteren de grootsaneerders niet meer apart aan de Tweede Kamer maar wordt in onderliggend Jaarverslag een totaaloverzicht van de inspanningen in de bodemsaneringsoperatie gerapporteerd.

Bodemsanering van Staatseigendommen, Gasfabrieksterreinen en bedrijfsterreinen (BSB-stichtingen en bedrijvenregeling) zijn ook dit jaar in het jaarverslag opgenomen. In bijlage 3 wordt hier verder op ingegaan. De grootsaneerders hebben slechts de kerngegevens aangeleverd. De gegevens komen niet altijd overeen met de gegevens die bij de bevoegde overheden beschikbaar zijn. Dit heeft verschillende oorzaken. De door de grootsaneerders aangeleverde gegevens beslaan de totale inspanning die zij het afgelopen jaar hebben geleverd.

5. Informatie praktijkvoorbeelden

In het Jaarverslag zijn over de tekst verspreid praktijkvoorbeelden opgenomen. Vanuit zowel de enquête als het overleg met grootsaneerders zijn praktijkvoorbeelden aangedragen. Om een zo goed mogelijk en divers beeld van de bodemsaneringsoperatie te demonstreren is een brede selectie van de praktijkvoorbeelden gemaakt. Op basis van een interview met 1 of meerdere betrokkenen bij het praktijkvoorbeeld is de tekst samengesteld.

6. Overige informatiebronnen

Naast de hierboven besproken informatiebronnen zijn er aan de hand van thema's nog specifiekere informatiebronnen geraadpleegd. Tevens zijn bij de totstandkoming van het jaarverslag, daar waar achtergrondinformatie ter verduidelijking van de gegevens nodig leek, telefonische interviews gehouden.

Bijlage 6 Geraadpleegde documenten

Referentie 1.	Jaarverslagen bodemsanering over 2000, 2001, 2002, 2003 en 2004
Referentie 2.	“Asbest in Kaart – Historisch onderzoek Asbestgebruik, Methode Asbestkansenkaart”, Register, maart 2006
Referentie 3.	“Werkplan 2006”, Landelijk Informatiebeheer Bodem (concept), februari 2006
Referentie 4.	“Projectvoorstel STROMONA”, Strategische opties voor gebiedsgerichte monitoring en nazorg van grondwaterverontreinigingen, Beheer Buitenruimte, Nazorgbureau Beheer Buitenruimte Gemeentewerken Rotterdam, Gemeente Tilburg, Stichting Bodemsanering NS, Bodem +, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, Gemeente Hengelo, MMG Advies BV, januari 2006.
Referentie 5.	“Enquête onder bevoegde overheden” Jaarverslag bodemsanering over 2005 (concept-rapport), Royal Haskoning, 25 januari 2006
Referentie 6.	Presentatie Nazorgrisico's in maatschappelijk verkeer - “Van blinde vlek naar oplossing”, BodemBreed 2005, Grontmij en Gemeentewerken Rotterdam.
Referentie 7.	“Wat vinden de Noord-Hollandse gemeenten van de decentralisatie van ISV-bodemtaken?”, Een consultatie bij gemeenten en samenwerkingsverbanden, Royal Haskoning (10 oktober 2005)
Referentie 8.	“Evaluatie bodemsanering”, analyse Landsdekkend Beeld, 3B, 24 augustus 2005
Referentie 9.	“Belang van bodemkwaliteit”, op weg naar de operationalisatie van een maatschappelijke indicator bodemsanering (concept-rapport), Royal Haskoning, 1 augustus 2005
Referentie 10.	“Artikel 75 lid 7 Wet bodembescherming; Besluit mandaat, machtiging en volmacht”, Brief van Ministerie van VROM, 10 augustus 2005
Referentie 11.	“AltVAR: Allocatie van lange termijn Verantwoordelijkheid”, Aansprakelijkheid en (Rest)risico, eindrapport SKB PP04-113, maart 2005.
Referentie 12.	“Oplossingsrichtingen nazorg Bodemsanering”, Hoe om te gaan met nazorg bij bodemsaneringsprojecten, IPM BO-19, Grontmij Nederland en MMG advies, november 2004.
Referentie 13.	“Beleidsbrief Bodem”, Ministerie van VROM, december 2003

Bijlage 7 Begrippenlijst

Beschikking Ernst/urgentie		Een beschikking op basis van de oude Wbb (voor 1-1-2006) over de ernst en urgentie van een geval van verontreiniging op basis van het nader onderzoek.
Beschikking Ernst/spoed		Een beschikking conform de nieuwe Wbb (1-1-2006) of er op een locatie sprake is van een ernstig geval van verontreiniging en of de locatie met spoed (voor 2015) moet worden gesaneerd.
Beschikking Saneringsplan		Een beschikking ter goedkeuring van een saneringsplan voor de aanpak van een geval van verontreiniging.
Beschikking Evaluatierapport		Een beschikking om in te stemmen met het na een sanering opgesteld evaluatierapport.
Beschikking Nazorgplan		Een beschikking om in te stemmen met het na de sanering ingediende nazorgplan.
BEVER	BEleidsVERnieuwwing Bodemsanering	Een beleidsvernieuwing medio jaren '90 waarin functiegericht saneren en aansluiting bij ruimtelijke ontwikkelingen op lokale schaal centraal staan.
Bevoegde overheden		<p>Provincies en gemeenten die bevoegd gezag zijn voor de Wet Bodembescherming en daardoor verantwoordelijk voor het uitvoeren en handhaven van deze wet. Daarmee zijn ze ook verantwoordelijk voor de bodemsaneringsoperatie van ernstige verontreinigingen en het behalen van de NMP3-doelstellingen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De 12 provincies - De gemeenten Alkmaar, Almelo, Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Breda, Den Bosch, Den Haag, Deventer, Dordrecht, Eindhoven, Emmen, Enschede, Groningen, Haarlem, Heerlen, Helmond, Hengelo, Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Schiedam, Tilburg, Utrecht, Venlo, Zaanstad en Zwolle.
BIELLS	Bodeminformatie Essentieel voor Landelijke en Lokale Sturing	Het project BIELLS heeft als doel alle informatiebronnen met gegevens over de chemische, biologische en fysische kwaliteit beschikbaar te maken.
BIS	Bodem Informatie Systeem	Databases ontwikkeld om bodeminformatie op te slaan.
Bodem+		Bodem+ is het per 1 januari 2005 opgerichte onderdeel van SenterNovem en heeft als taak het ondersteunen van lokale overheden op het gebied van bodem.

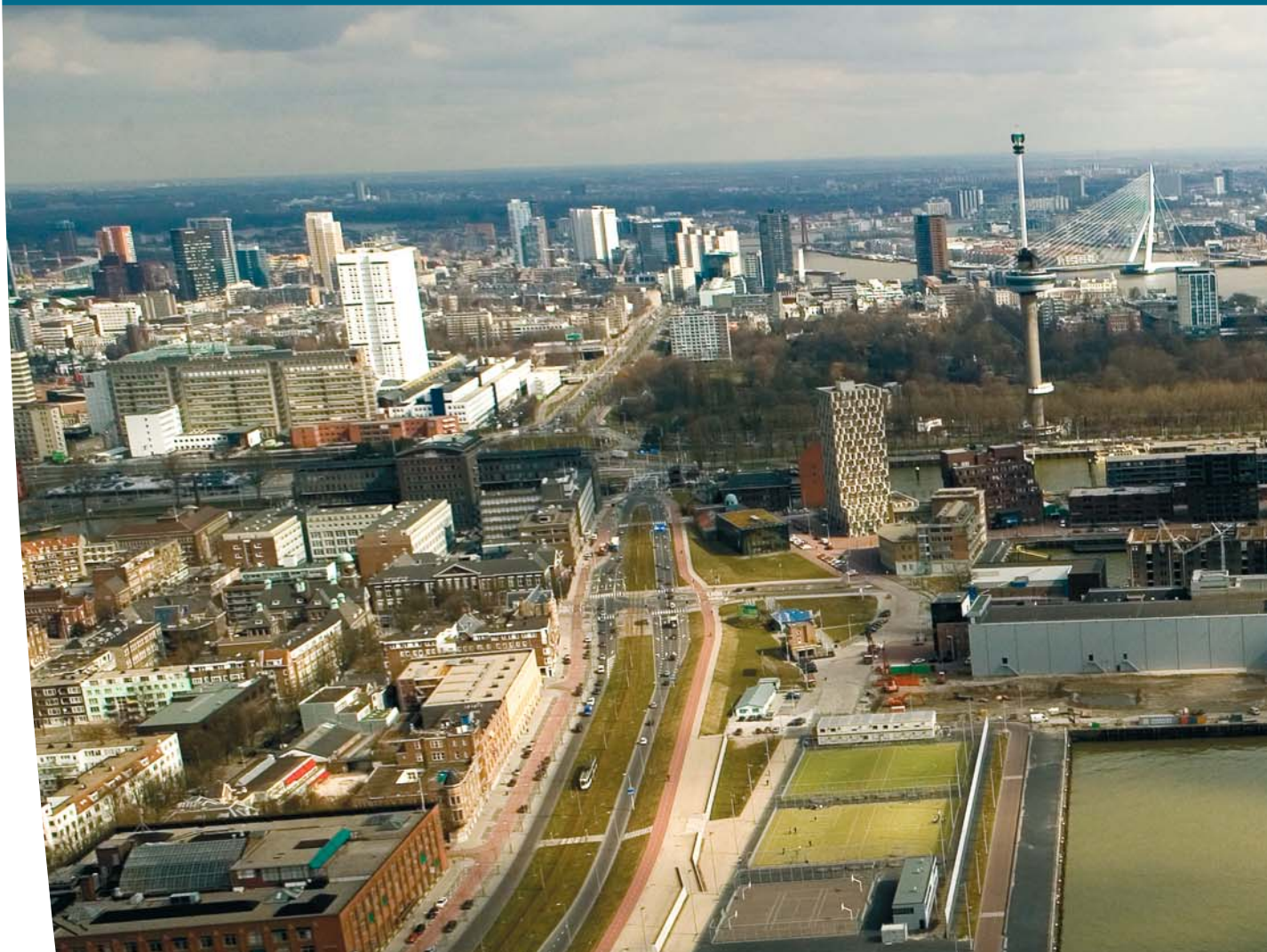
Bodemsaneringsoperatie		Al het werk dat verzet moet worden om voor 2030 alle ernstige gevallen van bodemverontreiniging te hebben geïdentificeerd, gesaneerd of beheerst.
BPE	Bodem Prestatie Eenheden	BPE's zijn een maat voor de gesaneerde hoeveelheden grond en grondwater en daarmee een toetsingsmiddel voor de prestaties van de overheden.
BUS	Besluit Uniforme Saneringen	Besluit voor het regelen van veelvoorkomende en standaard bodemsaneringen. Dankzij dit Besluit hoeven bodemsaneerders voor de routinematige saneringen geen formele goedkeuring aan het bevoegde gezag te vragen, maar volstaat een melding.
Decentralisatie		Het overdragen van bevoegdheden in het kader van de Wbb van landelijk of provinciaal niveau naar gemeentelijk niveau.
Deelsanering		Sanering waarbij slechts voor een deel van de verontreiniging een saneringsplan is gemaakt en uitgevoerd.
Evaluatie		Het na sanering rapporteren van de uitgevoerde werkzaamheden en het behaalde resultaat.
Functiegericht		Bij functiegericht saneren (bovengrond) wordt de bodemverontreiniging niet volledig verwijderd, maar worden de risico's die er zijn bij het huidige of toekomstige gebruik weggenomen.
G-BIS	Geautomatiseerd Bodem Informatie Systeem	Geautomatiseerde Bodeminformatiesystemen, zoals Globis en vergelijkbaar werkende systemen die worden gebruikt door bevoegde overheden. Uit een G-BIS worden jaarlijks de monitoringsgegevens ontleend.
Gebruiksrijp maken		Het aanpakken van risico's als gevolg van de aanwezigheid van bodemverontreiniging, zodat de locatie geschikt wordt voor het gebruik.
Geval van bodemverontreiniging		Geval van verontreiniging of dreigende verontreiniging van de bodem dat betrekking heeft op grondgebieden die vanwege die verontreiniging, de oorzaak of de gevolgen daarvan in technische, organisatorische en ruimtelijke zin met elkaar samenhangen. Beschikkingen hebben betrekking op gevallen.
Geval van ernstige bodemverontreiniging		Bodemverontreiniging waarbij voor één of meer verontreinigende stoffen de Interventiewaarde wordt overschreden in een bodemvolume van meer dan 25 m ³ voor grond en een bodemvolume van meer dan 100 m ³ voor grondwater (waardoor de functionele eigenschappen die bodem voor mens, plant of dier heeft, ernstig zijn aangetast of dreigen te worden verminderd).

Grootsaneerders		Instanties die veel saneren, zowel overheids- als niet-overheidsinstanties vallen hieronder, zoals SbNS, oliemaatschappijen.
HO	Historisch onderzoek	Een onderzoek naar mogelijke bronnen van bodemverontreinigingen door middel van locatiebezoek, archiefonderzoek en luchtfoto-interpretatie.
ILG	Investeringsbudget Landelijke Vernieuwing	Gaat in vanaf 1 januari 2007.
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing in het kader van de Wet Stedelijke Vernieuwing (Wsv).
Kosteneffectief		Bij kosteneffectief saneren (ondergrond) worden de verontreinigingen zoveel als mogelijk verwijderd. Hoever de sanering gaat wordt afgewogen op basis van een kostenanalyse.
Kwali-Tijd		Een project voor het monitoren van de bodem- en grondwaterkwaliteit door de provincies en het RIVM.
Landsdekkend Beeld		Een overzicht van alle locaties waar sprake is van een (potentieel) geval van bodemverontreiniging.
LIB	Landelijk Informatiebeheer Bodem	Opgericht door bevoegde overheden Wbb om het informatiebeheer van data ten behoeve van bodembeheer te ondersteunen.
Multiplier		De totale financiële inzet gedeeld door de bijdrage van de overheid uit de Wbb.
Nazorg		Als na een sanering nog restverontreinigingen in de bodem zijn achtergebleven zijn nazorgmaatregelen noodzakelijk.
NO	Nader Onderzoek	Onderzoek met betrekking tot de vraag of sprake is van een geval van ernstige verontreiniging en of, als gevolg van de aanwezigheid van bodemverontreiniging er risico's zijn voor mens en milieu.
OO	Oriënterend Onderzoek	Bodemonderzoek naar aanleiding van een vermoeden dat sprake is van een geval van bodemverontreiniging. Met het onderzoek wordt onderzocht of er wel of geen sprake is van bodemverontreiniging op een locatie.
pré-HO		Een onderzoek waarbij een indicatie wordt gegeven van de activiteiten die op een locatie hebben plaatsgevonden.

Sanering		Het aanpakken van een bodemverontreiniging zodat bij het huidige of toekomstige gebruik van de locatie geen risico's meer aanwezig zijn voor mens en milieu.
Saneringsketen		De saneringsketen bestaat uit de reeks Pre-HO fase, HO fase, OO fase, NO fase, SO fase, SP fase, saneringsfase en evaluatie fase. Een locatie waarvan wordt vermoed dat er sprake is van bodemverontreiniging doorloopt deze keten. Na elke stap in de keten kan blijken dat er geen sprake is van risico's als gevolg van de verontreiniging, waardoor een vervolgstap niet meer noodzakelijk is.
SEB	Sanering Eigen Beheer	Alle saneringen van publieke en private partijen en particulieren waarin geen geld van de rijksoverheid in de vorm van WBB, ISV of ILG-bijdrage in is gestoken.
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer	Het SIKB is een samenwerkingsverband van markt en overheid en opgericht om de kwaliteitsborging van werkzaamheden verricht binnen bodembeheer te bevorderen.
SKB	Stichting Kennisontwikkeling Kennisoverdracht Bodem	De SKB is opgericht om innovatie voor bodembeheer te bevorderen.
SO	Saneringsonderzoek	Een onderzoek naar de meest geschikte en kosteneffectieve saneringsmethode voor een geval van bodemverontreiniging.
SP	Saneringsplan	Een weergave van de werkwijze die zal worden gevolgd tijdens het saneren van een geval van bodemverontreiniging en de verwachte resultaten.
Staatseigendommen		Gebieden die eigendom zijn van de rijksoverheid. Deze gebieden worden beheerd door verschillende instanties: het ministerie van Defensie, DLG (LNV), Rijkswaterstaat (V&W) en Staatsbosbeheer.
Wbb	Wet Bodembescherming	Budget voor de aanpak van het landelijk gebied.
Werkvoorraad		De werkvoorraad bestaat uit locaties die nog één of meerdere vervolgstappen nodig hebben in het bodemsaneringstraject Wbb.

Bijlage 8 Colofon

Werkgroep Monitoring	Wout de Vogel Kees Versluijs Marleen Kriekaard Maryann Glorie Jan Zwanenburg Carl Denneman Jan Koster Hans Groenendijk Raymond Sonneveldt René Smolders Riekje Wiersma Marco Vergeer	Landelijk Informatiebeheer Bodem RIVM SenterNovem/Bodem+ Provincie Utrecht Provincie Limburg Provincie Noord-Holland (tijdelijk lid) Gemeente Haarlem DCMR Gemeente Tilburg (tijdelijk lid) Gemeente Breda (tijdelijk lid) Royal Haskoning Royal Haskoning
VIVO	Ruud Cino Harke Tuinhof Berber Koopmans Anneke Koster Bram Segijn	Ministerie van VROM Gemeente 's-Hertogenbosch (namens VNG) Namens IPO Namens IPO SenterNovem/Bodem+
Monitoringsgegevens	Jaap Bogte Huub van den Broek Harm van Wijnen	RIVM RIVM RIVM
Enquête	Jan Klein Kranenburg	SenterNovem/Bodem+
Praktijkvoorbeelden	Karin Neijenhuis Marloes Springer	Royal Haskoning Royal Haskoning
Nazorg	Peter de Bruijn Jos Verheul Aernoud Pasop Rob Heijer	MMG SenterNovem/Bodem+ SenterNovem/Bodem+ Grontmij
Asbest	Okke Peijters	Provincie Flevoland
Landsdekkend Beeld	Sible Harmsma Frans Mulder	Register 3B
Gasfabrieken	Aart Vorstenburg Thom Maas	Provincie Zuid-Holland SenterNovem/Bodem+
Kwali-Tijd	Frans Otto	Provincie Utrecht
Juridisch instrumentarium	Ariane Jansen	SenterNovem/Bodem+
Europees beleid	Niek de Wit	Ministerie van VROM
SIKB	Arthur de Groof	SIKB
SKB	Liesbeth Schipper	SKB

Jaarverslag bodemsanering over 2005

Een rapportage van de bevoegde overheden bodemsanering